

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
MEĐUNARODNI ODNOŠI I DIPLOMATIJA**

**UTJECAJ ETNICITETA NA POLITIČKO ODLUČIVANJE U
POSTDEJTONSKOJ BOSNI I HERCEGOVINI**

Magistarski rad

Student:

Vildana Klapuh

Broj indexa: 864/II-PIR

Mentor:

doc. dr. Damir Kapidžić

Sarajevo, septembra 2018. godine

SADRŽAJ

UVOD	4
I METODOLOŠKI OKVIR RADA	7
<i>1.1. Problem istraživanja</i>	7
<i>1.2. Predmet istraživanja</i>	7
<i>1.3. Ciljevi istraživanja</i>	7
<i>1.3.1. Društveni ciljevi istraživanja</i>	7
<i>1.3.2. Naučni ciljevi istraživanja</i>	8
<i>1.4. Sistem hipoteza</i>	9
<i>1.4.1. Generala hipoteza</i>	9
<i>1.4.2. Posebne hipoteze</i>	9
<i>1.5. Metode istraživanja</i>	9
<i>1.6. Opravdanost istraživanja</i>	10
II TEORIJSKE OSNOVE RADA	11
<i>2.1. Etnicitet u teoriji</i>	11
<i>2.2. Konsocijacijski sustav demokratije</i>	14
<i>2.3. Političko predstavljanje i stranačko nadmetanje</i>	17
<i>2.4. Uloga međunarodne zajednice u (ne)rješavanju političkih sukoba u postkonfliktnim državama</i>	20
III POLITIČKI SUSTAV, ETNICITET I KONSOCIJACIJSKA DEMOKRATIJA U POSTDEJTONSKOJ BiH	24
<i>3.1. Sukobi i političko uređenje</i>	24
<i>3.3. Političke stranke, lideri i njihove politike</i>	28
<i>3.4. Konsocijacijska demokratija u BiH – da ili ne?</i>	35
IV ETNOPOLITIČKI SUKOB KAO PERMANENTNA KRIZA	41
<i>4.1. Sveprisutno etničko pitanje i radikalni stavovi u bosanskohercegovačkoj političkoj naraciji</i>	41
<i>4.2. Etničko pitanje kao faktor dodatnog ideološkog fragmentiranja društva i otežavanja integrisanja u zajednički život</i>	46
<i>4.3. Mediji i etnicitet kao sredstvo manipulacije</i>	50
<i>4.4. Loše politike kao posljedica odlučivanja vođenog etnicitetom i pitanjem etnonacionalnog interesa</i>	55
V POLITIKA ILI ETNOPOLITIKA: POTENCIJALNA RJEŠENJA I PITANJE POLITIČKE ODGOVORNOSTI	63

<i>5.1. Pitanje monitoringa nad negativnim i antidržavnim domaćim politikama od strane međunarodne zajednice sa osvrtom na OHR</i>	63
<i>5.2. Snažniji aktivizam građana u javnim poslovima i odlučivanjima kao faktor promjena i kontrole rada predstavnika u vlasti.....</i>	66
<i>5.3. Osnaživanje pravne države i depolitizacija pravosuđa uz aktivnu podršku međunarodne zajednice u službi sankcije neodgovornih i antidržavnih političkih aktera</i>	68
VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	71
BIBLIOGRAFIJA.....	74
SKRAĆENICE	77
POPIS TABELA.....	79
POPIS PRILOGA	79
PRILOZI.....	80
SAŽETAK.....	84

UVOD

Bosna i Hercegovina je zemlja koja u međunarodnim odnosima važi za jednu složenu zemlju, posmatrano u ustavno-političkom kontekstu. Država u današnjem ustroju postoji od 1995. godine, odnosno od Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji je stavio pečat na agresiju na BiH. Zemlja je podijeljena na dva entiteta i Brčko distrikt. Republika Srpska je entitet koji je visoko centraliziran, uglavnom etnički homogen, te svoju politiku odavno usklađuje sa politikom Srbije, nikako sa zvaničnim Sarajevom, čiji pojedini politički lideri ignorišu i osporavaju državnost BiH. S druge strane, Federacija BiH visoko je decentralizirana, uz naglasak da su pojedini kantoni apsolutno homogenizirani gdje su Hrvati ili Bošnjaci većinsko stanovništvo. Hrvatski predstavnici, slično kao i srpski, često nisu orijentisani Sarajevu već Zagrebu. Također, bošnjački predstavnici se znaju osloniti na Tursku kao podršku, očekujući pomoć ili zalaganje Turske za Bošnjake u BiH.

Etnicitet i etničke podjele služe kao glavna karika kontrole širih masa građana BiH od strane domaćih političara, koji širenjem straha jednih od drugih kriju svoj dugogodišnji politički pasivizam, kriminal, korupciju, nelegalne radnje i najposlijе odgovornost za današnje ekonomsko, sigurnosno, politički i u mnogim drugim sferama nepovoljno stanje u Bosni i Hercegovini. Za funkcioniranje demokratije u BiH i nesmetan rad institucija, potrebno je da među političkim predstavnicima postoji konsenzus kako bi bilo moguće donošenje politika, odnosno političko odlučivanje.

Naime, u ovako duboko podijeljenim društvima i fragilnim državama kakva je BiH - vrijednosni konsenzus među političkom elitom predstavlja ključni uslov za integraciju društva i osnaživanje države. Upravo to i jeste osnova *konsocijacijske demokratije*. U Bosni i Hercegovini se pokušava primijeniti neki oblik konsocijacije iako se ne primjenjuju svi njeni elementi. Ono što je najvažnije jeste da je na vlasti velika koalicija vođa svih segmenata u jednom društvu. Dakle, u modelu konsocijacijske demokratije vođe surađuju u upravljanju državom, ostvaruju interakciju i samim time se i zbližavaju.

Pred predstavnike u vlasti se postavlja zadatak normativne integracije društva i njegovanja zdrave konkurenčije unutar političkih struktura. Bosanskohercegovački političari apsolutno su odgovorni za društvene probleme, od socijalnih, ekonomskih, sigurnosnih i svih drugih, te tako trebaju da se nose sa odgovornosti. Etnički sukobi, politički međuetnički sukobi u BiH bespotrebna su i krajnje radikalna stvar, nešto što građanima BiH apsolutno ne treba i nije odveć interesantna tema.

Ali, sigurno ćemo zaključiti da se radi o „jeftinom“ načinu prikupljanja glasova iz kojih ne mora stajati nikakav rad na poboljšanju standarda građana. BiH je zemlja koja ima velike potencijale za ekonomski razvoj, ljudske resurse koji bi iznijeli različite domaće projekte, a sve je zapostavljeno uglavnom posljedicom borbe za „etnonacionalne“ interese i strahom od drugih, od sukoba koji su kako smo već konstatovali samo sredstvo manipulacije masama, putem ionako politiziranih i cenzurisanih medija.

Osvrnamo se na kratko i na problem istraživanja. Konkretno, problem istraživanja se odnosi na utjecaj pitanja zaštite etničkih kolektiva na donošenje politika u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Problem je upravo u tome što nema zajedničkog pogleda na budućnost BiH već svaka strana zastupa isključivo stavove i interes etničke grupe kojoj pripada. Samim time, ne postoji konsenzus u zajedničkom radu na donošenju politika, što blokira rad Vlade BiH te zakonodavne i izvršne vlasti na nižim nivoima. Tu se radi o permanentnoj i dugotrajnoj krizi demokratije, te građani bivaju uskraćeni za demokratske institucije u punom obliku i pravo da budu politički predstavljeni.

Konsocijacijska demokratija podrazumijeva podjelu vlasti, ali problem nije u samoj konsocijacijskoj demokratiji jer ona u drugim državama savršeno funkcioniра.

U ovom radu će se pokušati objasniti problem etniciteta u političkom odlučivanju u Bosni i Hercegovini te iznijeti i obrazložiti potencijalna rješenja.

Prvo poglavlje ovog rada će poslužiti kao teorijska osnova za predmet istraživanja. Podijeljeno je na četiri podnaslova. Prvi podnaslov govori o definiciji etniciteta i etnicitetu u teoriji, odnosno kako različiti autori definiraju etnicitet. Drugi podnaslov se fokusira na konsocijacijski sustav demokratije, te objašnjava četiri njene karakteristike. Takođe, spominje se i uz osvrt na autentičnu demokratiju. Nadalje, govorit će se o političkom predstavljanju i stranačkom nadmetanju. Političko predstavljanje je osnovna funkcija stranaka te u biti služi za iznošenje mišljenja građana/birača, te za zastupanje njihovih stavova. Što se tiče stranačkog nadmetanja, govori se o većoj konkurenciji unutar višestranačkih sistema, te o tome na šta stranačko nadmetanje svodi građanina, da li se on zapravo bilo šta pita ili služi samo za davanje podrške ovoj ili onoj stranci. Konačno, poglavlje se zaključuje podnaslovom koji razmatra kakve posljedice ima nerješavanje političkih sukoba unutar postkonfliktnih zemalja, te zašto je njihovo rješavanje nužno.

Drugo poglavlje je namijenjeno pojašnjenu političkog uređenja, stavova važnijih političkih stranaka u BiH i njihovih lidera, te razmatranju konsocijacijske demokratije kao

modela koji se nudi Bosni i Hercegovini. Konsocijacijska demokratija u BiH je fokus ovog poglavlja.

Treći dio ima fokus na etnicitetu i govori o utjecaju etniciteta na život u Bosni i Hercegovini. Dakle, govori se o sveprisutnosti pitanja zaštite etničkih kolektiviteta, utjecaju etniciteta na dodatno ideološko fragmentiranje i nepostojanje zajedničkog pogleda na budućnost u BiH, o medijima i etnicitetu kao sredstvima manipulacije birača. Takođe, u okviru četvrtog podnaslova razmatra se pitanje da li političko odlučivanje vođeno etnicitetom dovodi do loših javnih politika, te se spominje i pitanje etnonacionalnog interesa kao i nepotrebno pozivanje na vitalni nacionalni interes. Posljednji podnaslov obrazlaže nedostatke konsocijacijske demokratije u situaciji kada ne postoji konsenzus između političke elite.

Posljednje poglavje ovog rada predstavlja iznošenje mogućih rješenja za problem etniciteta u Bosni i Hercegovini. Govorit će se o ulozi međunarodne zajednice i Visokog predstavnika u izgradnji postkonfliktne države, o aktivizmu građana u BiH te utjecaju građanstva na rad predstavnika u vlasti, te konačno o depolitizaciji pravosuđa koju zahtijeva Evropska unija.

I METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja tiče se utjecaja etničke pripadnosti, kao dominirajućeg faktora u postdejtonskoj konsocijacijskoj demokraciji u BiH, na oblikovanje donošenja politika u ovoj državi. Problem istraživanja odnosi se na sam etnički interes, određen kao pitanje zaštite etničkih grupa, koji se postavlja kao centralni faktor svake od tri odveć razjedinjene politike u BiH. Hoćemo reći da je etnicitet samo paravan iza kojeg se krije kontrola mase, stranke imaju ulogu zastupanja etničkih interesa, te se u slučaju Bosne i Hercegovine sve zapravo svodi na etnonacionalne kolektivitete, što je u biti skrnavljenje liberalno-demokratskog pluralizma. Na temelju kratkih konstatacija, istraživački problem bi bio postavljen ovako:

Zašto potenciranje etničkog pitanja rezultira lošim političkim odlučivanjem u postdejtonskoj BiH?

1.2. Predmet istraživanja

U ovom radu predmet istraživanja je utjecaj etniciteta na političko odlučivanje u postdejtonskoj BiH. Smatra se da je etnicitet negativno utjecao na političko odlučivanje na način da je svaka etnička stranka zastupala isključivo interes vlastite etničke grupe, bez ikakvih naznaka za borbu za funkcionisanje i opstanak države kao cjeline, te samim tim nije moglo ni doći do konsenzusa. Nedostatak konsenzusa među političkim liderima, bez kojeg nema ni funkcionisanja konsocijacijske demokratije, i zloupotreba etniciteta u političke svrhe će biti predmet istraživanja ovog rada.

1.3. Ciljevi istraživanja

1.3.1. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj istraživanja jeste da se pokaže da li je i pod kojim okolnostima etnicitet negativan politički faktor u zemljama koje teže demokratskim ciljevima i vrijednostima. Kroz ovaj cilj se želi podići opća svijest o činjenici da zaštita etničkih interesa može biti „jeftini“ faktor kojim se manipuliše građanima kako bi se po strani ostavili problemi u vidu svukupnog političkog, ekonomskog, sigurnosnog, socijalnog kolapsa u Bosni i Hercegovini.

Trebamo se zapitati da li je etnicitet zaista politički ključno pitanje. Etnicitet je podijelio bh. politiku nakon ratnih godina. Političke struje uspjele su dublje razjediniti i podstaći nacionalizam i mržnju u ionako fragmentiranom društvu, a sve na krilima etniciteta i pitanja dominacije jednog etničkog korpusa. Etnički interesi nisu nebitni u multietničkim državama, ali su pitanje koje ne smije da bude prioritet, posebno ne ukoliko je u toj zemlji polovina stanovništva siromašno, a veliki broj građana napušta zemlju i odlazi u inostranstvo zarad ekonomskog prosperiteta i nedostatka vizije budućnosti, natalitet se smanjuje a korupcija cvjeta. Domaća politika treba prvenstveno da rješava pomenuta pitanja bez potenciranja etniciteta kao problema. Iстicanje оve teze jedan је od društvenih ciljeva ovog rada.

1.3.2. Naučni ciljevi istraživanja

Naučni cilj ovog istraživanja jeste da se sa naučne pozicije, prvenstveno politološke, definira i prezentuje, negativan utjecaj etniciteta na postdejtonske sukobe u domenu politike u BiH i to u dva smjera.

Prvi smjer odnosi se na činjenicu da je etničko pitanje samo po sebi, posebno u BiH zbog kobne agresije, veoma osjetljivo i svi su građani na to pitanje osjetljivi, tako da je lako posredstvom etniciteta dodatno učiniti stanje složenijim, i „zaratiti“ medijski, politički, ideološki, poistovjećivanjem etničkog sa sigurnosnim pitanjima opstanka naroda, pogotovo s obzirom na nedavnu ratnu prošlost.

Drugi negativan smjer je što politički akteri zloupotrebljuju etnicitet i konsocijacijski sustav demokratije kako bi sačuvali kontrolu unutar vlastitog naroda. Važno je ovdje podrtati da konsocijacijski model demokratije insistira na podjeli vlasti. Etnonacionalne stranke ne bore se međusobno, već se međusobno „hrane“ kako bi se izborili sa umerenijim strankama iz vlastitog naroda.

Iz tog razloga, stranke koje nemaju etnički predznak neće ni napraviti primjetan uspjeh na izborima. Naučni cilj istraživanja jeste da se sa pozicije struke definišu negativne posljedice etničkog nadmetanja na političko odlučivanje u postdejtonskoj BiH.

1.4. Sistem hipoteza

1.4.1. Generala hipoteza

Generalna hipoteza ovog rada jeste:

U postdejtonskoj Bosni i Hercegovini utjecaj etniciteta na političko odlučivanje je permanentan i negativan.

1.4.2. Posebne hipoteze

a) Sveprisutno etničko pitanje vodi do potenciranja etnonacionalnih stavova kod donosioca političkih odluka.

b) Potenciranje etniciteta u političkoj naraciji vodi daljem ideološkom fragmentiranju bh. društva.

c) Mediji se koriste u svrhu promocije vlastitog etniciteta i etničke polarizacije biračkog tijela.

d) Političko odlučivanje vođeno etnicitetom rezultira lošijim javnim politikama.

e) Konsocijacijska demokratija bez kooperativnih političkih elita otežava političko odlučivanje.

1.5. Metode istraživanja

U ovom radu istraživanje će biti zasnovano na teorijskim i empirijskim osnovama. Što se tiče teorijskog i praktičnog dijela istraživanja, isto će biti zasnovano na nekoliko fundamentalnih metoda:

- *Metoda analize sadržaja*
- *Komparativna metoda*
- *Kvalitativna metoda*
- *Metoda ispitanja: intervju*

1.6. Opravdanost istraživanja

Problematika teme utjecaja etniciteta na političko odlučivanje u posdejtonskoj BiH se veoma malo se istraživala. Uglavnom djelomično, zato što to značajno iziskuje novčana sredstva.

Rad će primarno donprinijeti produbljivanju, proširivanju pouzdanosti i primjenjivosti fundamentalnog naučnog saznanja o predmetu istraživanja čiji verifikacioni rezultati mogu biti inkorporirani u ukupni naučni opus predmetne problematike sa aspekta političkih nauka. Opravdanost istraživanja proizilazi iz postavljenih ciljeva istraživanja. Istraživanje će pokušati potvrditi unaprijed određene hipoteze koje idu u smjeru dokazivanja da na političko odlučivanja imaju utjecaj etniciteti.

Imajući u vidu činjenično stanje, rad će ukazati i na aktuelni problem društva, te će doprinijeti preventivno- operativnom rješavanju ukupnog problema. Opravdanost se ogleda kroz doprinos društvu, pa tako i rezultati ovog istraživanja na svojevrstan način doprinose društvu, odnosno njegove međuzavisnosti sa drugim faktorima.

II TEORIJSKE OSNOVE RADA

2.1. Etnicitet u teoriji

Etnicitet kao pojam znači i pripadnost nekoj etničkoj zajednici. Etnos je prvi dio riječi koji označava ono što je u vezi s narodnim i narodnošću, nešto što je narodno. Pojam etnos dolazi od grčke riječi ethnike, a znači narod. Etnicitet je pojam i u antropološkoj, sociocoškoj i sociolingvističkoj literaturi. Opća enciklopedija navodi da je prije pola stoljeća etnicitet postao strateški koncept unutar antropoloških teorija, dijelom kao odgovor na postkolonijalne geopolitičke promjene i valove etničkog oživljavanja u svijetu.

Etnicitet čini ukupan sadržaj koji se vezuje s etnosom, tj. sve što se vezuje uz narod i narodnost. Označava se još i kao etnička pripadnost. Važnost etničke pripadnosti je stvaranje individualnih i grupnih identiteta.

Zanimanje za etnicitet pokazuje da se svaka zajednica prema drugoj zajednici nalazi u hijerarhijskom odnosu i moći, te zbog toga ima potrebu da učvrsti temelje svog zajedništva i utvrdi granicu sa drugima.¹ Evidentno je da svaka etnička grupa ističe ono po čemu se razlikuje od drugih, te veliča onu osobinu svog naroda koja ga čini drugačijim. Upravo na toj diferenciji zajednice grade svoj identitet.

Bromley smatra da je jedna ključna značajka koja etničke zajednice razlikuje od drugih zajednica, a to je da između njih postoji međusobna konfrontacija.²

„Kozlov smatra da se etnička zajednica može definirati kao vrsta društvene grupacije koja nastaje kao rezultat posebnog historijskog razvoja koji je zasnovan na zajednici teritorija i jezika.“³

Složila bih se sa mišljenjem Bromleya budući da je nešto što se generalno veže za etničke zajednice njihov međusobni konflikt. Počevši od daleke historije pa do danas, konflikt među drugačijima, po bilo kom osnovu, je neizostavan. Potpora za taj stav su ratovi i međunarodni konflikti koji su vođeni na svim kontinentima, a izbjiali su uglavnom zbog netolerancije na drugačiju kulturu, religiju, itd.

¹ Supek, O. *Etnos u etnologiji i kulturnoj antropologiji*, u Zgodovinske vzprednice slovenske in hrvaške etnologije. Knjižnica Glasnika SED 5, Ljubljana, 1998.

² Grbić, J. *Etnicitet i razvoj: Ogled o etničkome identitetu i društvenome razvoju*. Etnološka tribina : Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Vol.23 No.16, 1993.

³ Ibidem, str. 61.

Barth kaže da su etničke grupe one kategorije koje sami akteri smatraju prirođenima i sa njima se poistovjećuju, te su kao takve značajne za interakciju među ljudima.⁴ „Richmond na etnički identitet gleda kao na srž razvoja ličnosti, smatra da je blisko povezan sa načinom na koji osoba doživljava samu sebe, ranom socijalizacijom, učenjem jezika, vjerskom i političkom indoktrinacijom.“⁵ Pripadnost istoj etničkoj grupi itekako stvara jaku vezu među ljudima. Isti jezik, kultura, tradicija, historija, itd, su ono što ljude zbližava i tjeran na osjećaj prisnosti budući da jedni druge gledaju kao na „braću“. Međutim, pripadnost i identifikacija sa određenom etničkom grupom ima velik utjecaj na život čovjeka. Naša vjerska pripadnost, jezik kojim govorimo, političke opcije za koje se odlučujemo su velikim dijelom pod utjecajem etničke grupe. Čovjek prirodno ima potrebu da bude u nekoj vrsti zajedništva, da negdje pripada, te će teško razmišljati racionalno već će se prije odlučiti za onaj izbor koji mu se na neki način i nameće od rođenja.

Za Lerotića, etnicitet je svojstvo naroda kojim se ona razlikuje od druge te na tom svojstvu gradi vlastiti identitet. Takođe, etnicitetom se naziva i doživljaj zajedništva što je zapravo i zajednička historija, a vjera u zajedničko porijeklo tu historiju objašnjava i daje joj smisao postojanja.⁶ Dakle, ono što etničke grupe drži zajedno i čime se one uglavnom razlikuju jedna od druge je zajedničko porijeklo onih koji čine jednu etničku skupinu. Taj osjećaj zajedništva i povezanosti zbog ovog ili onog kriterija je upravo razlog zbog kojeg postojanje etničke grupe ima smisla.

Za Katunarića je etnicitet „društvena struktura koja prethodi i prodire kroz ekonomsko-racionalni sustav industrijskog društva i to mnogo lakše u društvima koja nemaju ili imaju slabu građansku tradiciju. Sociokulturalni kapacitet etnosa okrenut je prošlosti, sve do arhaičnog porijekla društva kao grupe, dakle proteže se od plemena do nacije, kao teritorijalne i organske zajednice. Međutim, premda je okrenut prošlosti, sposobnost etnosa da se prilagođava budućim novim situacijama na osnovi historijskog rezoniranja po pravilu je neograničena. Pored kognitivne historičnosti, ostvaruje se i socijalni revivalizam. Tako su plemenske manifestacije sudeći po žestini reakcija u sukobima s drugim grupama, još u modernom nacionalnom etnosu. Ti i slični revivali pokazuju da je etnos zapravo spremište društvene evolucije.“⁷

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem, str. 61.

⁶ Ibidem

⁷ Ibidem, str. 62.

Olga Supek smatra da je etnicitet zapravo osjećaj pripadanja jednoj grupi i time se pravi distinkcija između grupa te se stavlja do znanja nepripadanje drugim grupama.⁸

Osnovna obilježja etniciteta, prema Jeleni Grbić, jesu:

- zajedništvo
- dinamičnost i fleksibilnost
- trajnost

Elementi *zajedništva* izviru iz:

- Potrebe za osjećajem pripadanja kako bi se izbjegao strah od samoće, te potrebe za komuniciranjem s drugim ljudima;
- Društvene situacije (npr. otpor prema eventualnoj unifikaciji, asimilaciji, akulturaciji)
- Egzistencijalnih razlika (težnje za što efikasnijim i produktivnijim korištenjem životnih/ekoloških resursa)

Dinamičnost i fleksibilnost vezani su uz promjenljivost i trenutne interesne grupe.

Promjenljivost je sve ono što podliježe nužnosti strukturalne prilagodbe:

- Općim uvjetima života (npr. Kulturalna adaptacija – odijevanje, poljoprivreda, jezik)
- Posebnim uvjetima života (npr. Prilagodba spram interetničkog okruženja)

Fleksibilnost se ogleda u onome što se naziva „periodi pojačane svijesti o etničkom identitetu“. U skladu sa trenutnim interesom vlastite grupe, nosioci njenog identiteta mogu s njim manipulirati. Na primjer, identitet se može prikriti promjenom imena i prezimena radi diskriminacije, predrasuda i slično.

Trajnost etniciteta veže se uz njegov dinamičan i fleksibilan karakter, ali i za njegovu povijesnost. To podrazumijeva:

- Nastanak prvobitnog identiteta, uz elementarnu pretpostavku da svaka grupa ima identitet oduvijek.
- Kontinuirani doživljaj zajedništva u smislu doživljaja cjelokupne povijesti, uz pretpostavljaju da svaka grupa ima identitet oduvijek.⁹

⁸ Ibidem

⁹ Ibidem

Prema Anthony Smith, postoji šest glavnih karakteristika etničke zajednice ili, kako ih takođe naziva, etnije:

1. Kolektivno ime,
2. Mit o zajedničkim precima,
3. Zajednička historijska sjećanja,
4. Jedan ili vise diferencirajućih elemenata zajedničke culture,
5. Povezanost sa “domovinom”,
6. Osjećanje solidarnosti kod značajnih dijelova populacije.¹⁰

Teorije etniciteta objašnjavaju društvene i političke promjene, oblikovanje identiteta, društvene konflikte, izgradnju nacija, asimilaciju. BiH je idealno mjesto za teoretičare koji proučavaju etnicitet.

2.2. Konsocijacijski sustav demokratije

Za funkciranje demokratije u BiH i nesmetan rad institucija, potrebno je da među političkim predstavnicima postoji konsenzus kako bi bilo moguće donošenje politika, odnosno političko odlučivanje.

Naime, u ovako duboko podijeljenim društvima i fragilnim državama kakva je BiH - vrijednosni konsenzus među političkom elitom predstavlja ključni uslov za integraciju društva i osnaživanje države.

Upravo to i jeste osnova *konsocijacijske demokratije*. „Četiri karakteristike obilježavaju konsocijacijsku demokraciju. Prvi i najvažniji element jeste činjenica da je na vlasti velika koalicija političkih vođa svih značajnih segmenata određenog pluralnog društva.“¹¹ Dakle, u modelu konsocijacijske demokratije vođe surađuju u upravljanju državom, ostvaruju interakciju i samim time se i zbližavaju. Lijphart takođe ističe da su konsocijacijski aranžmani pogodniji za male nego za velike zemlje. U malim zemljama veća je vjerovatnoća da se elite poznaju lično i da češće dolaze u kontakt. Takođe, male zemlje se osjećaju ugroženijim od drugih sila nego velike. To osjećanje ranjivosti i nesigurnosti stvara

¹⁰ Smith, A. *Nacionalni identitet*. Beograd: Biblioteka XX vek, 1998.

¹¹ Lijphart, A. *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus; Školska knjiga, 1992., str. 32.

snažan poticaj za održavanje unutarnje solidarnosti.¹² Prema Lijphartu, saradnja među elitama je osnovna značajka kojom se odlikuje konsocijacijska demokracija.¹³

Zgodić smatra kako konsocijacijski aranžmani leže s onu demokratije u njenom punom kapacitetu, ali ne smatra kako su bezvrijedni. „Naprotiv, u mnogim društvenim okolnostima su jedina racionalna alternativa zapadanju u demokratskim metodama nerazrješive političke sukobe ili, pak, građanske ratove, posebno one što nastaju na tlu teritorijalnih, vjerskih, etničkih i nacionalnih antagonizama.“¹⁴

„Konsocijacijska demokratija višestruko reducira potencije autentične demokratije: njeni su akteri partijski lideri, a ne građanstvo; politički narod građana kao subjekt demokratije je reducirana, odnosno, izvanjski transformiran u supkulture, dakle, u izvjesne zajednice, u ove ili one kolektivitete, a ni njihovi članovi, kao i javnost u cjelini, ne sudjeluju u donošenju konsocijativnih dogovora... kao imperativ – prakticiraju se u odsustvu *bazičnog konsenzusa* bez kojeg, inače, polarične demokratije i ne mogu efektivno funkcionirati kao demokratije.“¹⁵

„Demokratija nije postojana niti nepromjenjiva kategorija društveno-političkog života. Ona se iznova stvara kroz stavove, iskustva i djelovanje svake generacije koja se mora boriti za očuvanje i unapređenje njezinih vrijednosti.“¹⁶

Marković smatra da nije nemoguće zamisliti da režim konsocijacijske demokratije bude reformisan na način da ostvari svoje ciljeve ali i da u isto vrijeme omogući građanima da učestvuju u političkom odlučivanju. To bi i bilo moguće kada bi se režim konsocijacijske demokratije obogatio elementima neposredne i ekonomske demokratije.¹⁷

Pojam konsocijacijske demokratije uveo je Arend Lijphart, preuzimajući ga od Johanesa Altuzijusa. Lijphart navodi da je među suvremenim autorima prvi ovaj pojam upotrijebio David Apter pišući o Nigeriji. On ističe da je konsocijacija i empirijski i normativni model. Lijphart tvrdi da u konsocijacijskoj demokraciji sklonost ka suradnji vođa različitim segmenata populacije umanjuje utjecaj centrifugalnih tendencija prirođenih

¹²Dal, R. *Demokratija i njeni kritičari*. Podgorica: CID, 1999.

¹³Lijphart, A. *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus; Školska knjiga, 1992.

¹⁴Zgodić, E. *Multiverzum vlasti: za novu kratologiju*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009., str. 388.

¹⁵Zgodić, E. *O državama: kritički pojmovnik statologije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2014., str.353, 354.

¹⁶Žiga, Jusuf...(et al). *Studija o mladima u Bosni i Hercegovini*. Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), 2015. Str. 114.

¹⁷Marković,G. *Ograničenja demokratskog potencijala političkog režima Bosne i Hercegovine*. Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2016.

pluralnom društvu. Suradnja među elitama osnovna je značajka kojom se odlikuje konsocijacijska demokracija.¹⁸

Konsocijacijski model dakle pokušava da postigne ravnopravnost svih segmenata društva. Upravo zato se i primjenjuje u duboko podijeljenim i postkonfliktnim društvima. Poenta nije osigurati ravnopravnost pojedinca, već omogućiti svim društvenim kolektivitetima da upravljaju zemljom, putem svojih predstavnika.

Lijphart ističe četiri principa, karakteristike, konsocijativne demokratije: *velika koalicija, proporcionalnost, pravo veta i autonomija segmenata*. Velika koalicija je ključni element za uspješnost konsocijacijskog modela. Prvi i najvažniji element jest činjenica da je na vlasti velika koalicija političkih vođa svih značajnih segmenata određenog pluralnog društva.¹⁹

Za razliku od demokratije kakvu poznajemo, gdje su vođe podjeljene na vladu i opoziciju, u ovom modelu političke vođe svih kolektivnih identiteta nekog pluralnog društva surađuju u velikoj koaliciji u upravljanju zemljom. Time se postiže zbližavanje segmenata društva. Lijphart smatra da se princip velike koalicije može uvesti kao privremena mjera i u državama koje nisu pluralne i konsocijacijske. Navodi se primjer Švedske i Velike Britanije koje su uvele velike koalicije u kriznom trenutku Drugog svjetskog rata. Princip velike koalicije se bazira na pretpostavci da politička opozicija može štetiti u kriznim vremenima i u klasičnim demokratijama, a kamoli u pluralnim društvima. U tim društvima sama pluralnost predstavlja negativan element.²⁰

Lijphart ističe "da su umjereni stavovi i spremnost na kompromis preduvjeti za stvaranje velike koalicije. S druge strane, mogućnost ulaska u vladu je snažan poticaj za umjerenost i kompromis jer umanjuje rizik da će vas prevariti ostale partije ili vlastiti neosnovani optimizam u vezi s njihovom spremnosti na ustupke. Time što su zajedno u vladu, partije koje baš i ne vjeruju jedna drugoj imaju garanciju političke sigurnosti".²¹

Veto uz proporcionalnu zastupljenost i autonomiju segmenata predstavlja mehanizam zaštite od dominacije većine, odnosno mehanizam kojim se kolektivni identiteti štite od dominacije drugih kolektiviteta. Veto predstavlja negativno pravilo manjine. Sudjelovanje u

¹⁸ Lijphart,A., *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale:University press, 1992.

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

²¹ Ibidem, str. 37.

velikoj koaliciji pruža manjinskim grupama značajnu, premda ne i potpunu i bezuvjetnu, zaštitu.²²

Budući da se odluke ipak donose u velikim koalicijama, te se donose i nadglasavanjem, sasvim prirodno je da će većina nadglasati manjinu. Tu se stvara problem. Suština konsocijacije jeste da se osigura predstavljenost svakog segmenta društva.

Lijphart predlaže da se principu velike koalicije mora dodati pravilo *veta manjine*, budući da samo ono može pružiti potpunu garanciju političke zaštite svakom segmentu.²³

2.3. Političko predstavljanje i stranačko nadmetanje

Političke stranke predstavljaju mehanizam za predstavljanje građana u intitucijama države, te reflektuju različitost modernog društva.

„U demokratskim modelima političke stanke nisu bile predviđene, a ipak se kao institucije koje integriraju različita mišljenja i interese, nude nacrte cjelovitih političkih rješenja, te sudjeluju u iznošenju i rješavanj upolitičkih konfliktova, ubrajaju u najvažnije političke čimbenike demokratskih zemalja.“²⁴

Bez obzira na to govori li se o krizi ili o transformaciji stranaka, jedna od bitnih funkcija stranke, ona predstavnička, postala je krajnje sporna. Bitna funkcija stranaka je artikulacija i agregacija interesa i zahtjeva birača te njihovo unošenje u politički proces. Rašireno je mišljenje da političke stranke više ne obavljaju svoju predstavničku funkciju, a stručne rasprave su pokazale da je sama funkcija izgubila svoju važnost.²⁵ „S. M. Lipset je podsjetio da su političke stranke nužnost u demokracijama, jer demokracija podrazumijeva natjecanje programa - a ne ličnosti, politika - a ne individualnih stajališta.“²⁶

“Stranke su kanali izražavanja. To znači da su one prije svega i iznad svega sredstva predstavništva. Stranke su sredstvo ili posrednik u predstavljanju naroda putem izražavanja njegovih zahtjeva.”²⁷ Međutim, Sartori izdvaja i *ekspressivnu* funkciju stranaka, te kaže kako

²² Ibidem

²³ Ibidem

²⁴ Atajić, R. *Sociologija*. Univerzitetski udžbenik, Zenica: Dim štampe, 1996. str. 347.

²⁵ Ravlić, S. *Transformacija predstavničke funkcije političkih stranaka*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. Vol.57 No.6, 2007.

²⁶ Ibidem, str. 981.

²⁷ Sartori, G. *Stranke i stranački sustavi*, str. 40; citirano prema: Ravlić, S. *Transformacija predstavničke funkcije političkih stranaka*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. Vol.57 No.6, 2007. Str. 984.

je ipak predstavništvo zamislivo i bez stranaka te se to ne može izdvojiti kao njihova glavna funkcija.²⁸

Andrew Heywood smatra da je funkcija predstavljanja prva i osnovna funkcija stranaka te je definiše kao sposobnost stranke da iznosi stavove svojih članova i birača i na njih daje odgovore. Tako gledano, političke stranke su najvažnije sredstvo prenošenja informacija vladu, te se osigurava da vlada odgovara na potrebe i želje društva. Ta funkcija stranaka se najbolje izražava u natjecateljskom sistemu kada su stranke prinuđene da se prilagođavaju preferencijama birača.²⁹

„U političko-sociološkom smislu polazi se od uvida da sve stranke politički predstavljaju posebne društvene interese kao interese određenih društvenih klasa i skupina: socijalističke i socijaldemokratske interese radništva i radno ovisnih dijelova društva, konzervativne interese srednje klase i poslovnih krugova, ekološke interese ekološke stranke i skupine i slično. Neke stranke to čine toliko izravno da se više pojavljuju kao svojevrsni politički sindikati (npr. stranka umirovljenika).“³⁰

Na izbornom tržištu stranke imaju dvije opcije: da se opredijele za *ofanzivnu* ili *defanzivnu* strategiju. To će ovisiti o tome da li im je cilj da zadrže biračko tijelo koje već imaju, ili da privuku određeni broj novih birača.³¹

„U većini zemalja partije se ne sučeljavaju na jednom nego na više „izbornih tržišta“, koja mogu biti zatvorena ili otvorena, što zavisi od snage kolektivnih političkih identiteta zasnovanih često na snažnim, duboko ukorjenjenim supkulturama. Ti identiteti razvijaju se kako na askriptivnim svojstvima pojedinaca i grupa, kao što su rasno, etničko i religiozno obilježje, tako i na pripadnosti određenom socijalnom sloju, profesiji ili regionu. U socijalno heterogenim društvima, u kojima se partijsko angažovanje odvija uzduž linija rasnih, etničkih ili religioznih rascjepa, neka izborna tržišta su zatvorena, ali ne nužno sva. Tako, na primer, u Holandiji granice vjerskih grupa čvrsto koreliraju sa posebnim izbornim tržištim, u Švajcarskoj se partijsko angažovanje ostvaruje u etničkim granicama, a slično je u Belgiji, u kojoj je flamansko izborno tržište zatvoreno za valonske partije i vice versa. Isti fenomen

²⁸ Ravlić, S. *Transformacija predstavničke funkcije političkih stranaka*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. Vol.57 No.6, 2007.

²⁹ Ibidem

³⁰ Ibidem

³¹ Goati, V. *Političke partije i partijski sistemi*. Podgorica: CEMI. 2007.

uočava se u postkomunističkim zemljama heterogenog etničkog i konfesionalnog sastava (Srbija, Makedonija, Slovačka, Hrvatska).³²

Panebianco naglašava razliku između jednostavnih i složenih „izbornih arena“. U jednostavnim „izbornim arenama“ političke stranke se bore za glasove različitih grupa birača pa su sukobi između stranaka ipak umjereni. Tu postoje samo opozicione a ne i konkurentske političke stranke, te primjer toga imamo u Velikoj Britaniji gdje laburisti i konzervativci imaju vlastite ciljne grupe. S druge strane, u složenim „izbornim arenama“ političke partije se bore oko istih grupa birača, te je u tom slučaju sukob između partija intenzivniji.³³

„Problem političkog režima konsocijativne demokratije je u tome što društveni segmenti moraju biti predstavljeni posredstvom političkih elita. U konkretnom slučaju, pod društvenim segmentima mislimo na tri nacije, koje u političkom sistemu Bosne i Hercegovine imaju karakter kolektivnih političkih subjekata (“konstitutivni narodi”). Pripadnici tih kolektivnih političkih subjekata jesu i individualni građani, ali oni su u političkim institucijama uglavnom predstavljeni kao pripadnici ovih političkih subjekata. Stoga, ne može se zamisliti da ove kolektivne političke subjekte predstavlja neko drugi do njihove političke elite.“³⁴.

Političke partije u višepartijskim sistemima nailaze na veću konkureniju te je potrebno privući pažnju građana te osvojiti njihovo povjerenje kako bi partija trijumfirala i osvojila vlast. To konstantno stranačko nadmetanje zapravo svodi građanina isključivo na „glas“ za određenu partiju. Građanin više nema identitet, njegova jedina svrha je davanje podrške političkoj stranci.

„Građanin je sveden na birača: periodično mu se udvaraju, periodično ga upozoravaju i zbumuju ali ga inače drže na distanci od aktualnog donošenja odluka; dozvoljavaju mu da se pojavi samo u sporednoj ulozi, prema scenariju koji su napisali tvorci javnog mišljenja.“³⁵

Goati govori i o nadmoćnom položaju stranačkog lidera na izborima, koji se može osigurati na više načina. Prvi način je da se vođa favorizuje u predizbornoj kampanji usvajanjem odredbi koje sprečavaju ili onemogućavaju da se ostali kandidati ravnopravno

³² Goati, V. *Partije Srbije i Crne Gore u političkim borbama od 1990. do 2000.*, Bar: Conteco, 2000., citirano prema: Goati, V. *Političke partije i partijski sistemi*. Podgorica: CEMI. 2007. Str. 86.

³³ Goati, V. *Političke partije i partijski sistemi*. Podgorica: CEMI. 2007.

³⁴ Marković, G. *Ograničenja demokratskog potencijala političkog režima Bosne I Hercegovine.*// Daytonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine/ Mirko Pejanović i Zijad Šehić. Posebna izdanja: knjiga CLXVI. Sarajevo: 2016. str. 87.

³⁵ Rodin, D. *Demokracija nije ni vladavina naroda, niti vladanje narodom?*. Zagreb: časopis Politička misao, br. 3.; citirano prema: Zgodić, E. *Multiverzum vlasti: za novu kratologiju*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009. Str.18-19.

uključe u izbornu trku. Drugi način predstavljaju izborne manipulacije kao što su štampanje većeg broja glasačkih listića i samim tim mogućnost višestrukog glasanja, ili postavljanje svog kadra u tijela koja prebrojavaju glasačke listiće. Treći način na koji se postiže neravnopravnost izborne trke jeste da se stranačkom vođi kao konkurent postavi potpuno nepoznata ličnost, te se tako stvara unrpjed izrežirano nadmetanje (primjer takvih izbora su oni koji su se održali u Srbiji 1990. kada je Milošević dobio 1228 glasova, a njegov konkurent Radmila Andželković tek 66).³⁶

Korišćenje novca od strane partija u izbornim nadmetanjima nije uvijek u skladu sa demokratskim principom „jedan čovek – jedan glas“, jer upotreba novca kao političkog resursa uvodi volens-nolens nejednakost pri raspodjeli bogatstva u politički proces.³⁷

2.4. Uloga međunarodne zajednice u (ne)rješavanju političkih sukoba u postkonfliktnim državama, sa osvrtom na BiH

Kako bi se u postkonfliktnim zemljama održali mir i stabilnosti, potrebno je prepoznati gdje su izvori konflikata u zemljama. Međunarodna zajednica obično reaguje kada je u pitanju pomoći u izgradnji država poslije rata.

Francis Fukuyama smatra da državu treba graditi kroz stvaranje novih i jačanje postojećih institucija. Gradnja države po njegovom mišljenju treba da ima tri faze:

- Postkonfliktna rekonstrukcija,
- Stvaranje samoodrživih institucija,
- Jačanje kapaciteta države i institucija.³⁸

„Međunarodna razvojna saradnja igra ključnu ulogu u civilnoj izgradnji mira budući da je to izazov koji zahtijeva koherentan, holistički i interdisciplinarni pristup. Cilj je rješavati uzroke konflikta, podržati strukturalnu stabilnost, promovirati državne i nedržavne mirovne

³⁶ Goati, V. *Političke partije i partijski sistemi*. Podgorica: CEMI. 2007.

³⁷ Nassmacher, K. *Introduction: Political Parties, Funding and Democracy// Funding Parties and Election Campaigns: A Handbook//* Karl-Heinz Nassmacher i Daniel Zovatto/ London: Paperback, 2003.

³⁸ Fukuyama, F. *After the neocons: America at the crossroads*. London: Profile. 2006; citirano prema: Blagovčanin, S. *Evropska unija i Bosna i Hercegovina: Građenje države kroz proces evropskih integracija*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung. 2016.

aktere kroz socijalne i političke programe, te doprinijeti održivom miru u postkonfliktnim društvima, naprimjer kroz rad na pomirenju.“³⁹

Navela bih različita djelovanja međunarodne zajednice koja se odnose na sprečavanje konflikta, održavanje mira ili rješavanje sukoba:

- *Preventivna diplomacija* – međunarodna zajednica djeluje da spriječi konflikt prije nego što je uopšte počeo ili se proširio,
- *Očuvanje mira* – podrazumijeva organizaciju slabije naoružanih multinacionalnih vojnih trupa u svrhu nenasilnih ciljeva,
- *Stvaranje mira* – pokušaj rješenja konflikta, mirnim ili nasilnim putem,
- *Prisilno uspostavljanje mira* – upotreba vojske za nametanje i očuvanje prekida konflikta,
- *Gradnja mira* – odnosi se na sve aktivnosti koje dolaze nakon prekida konflikta te za cilj ima održavanje mira i sprečavanje ponovnog sukoba,
- *Mirovne operacije i mirovne misije* – podrazumijevaju sve prethodno navedene metode koje se koriste u cilju rješavanja konflikta te ponovne izgradnje mira.⁴⁰

„Ured visokog predstavnika je najviši politički autoritet u Bosni i Hercegovini. Visoki predstavnik je zapravo mehanizam za rješavanje sporova u slučajevima kada ne postoji domaća institucija koja bi za to bila ovlaštena. Primjer takvog djelovanja je deblokiranje konfliktnih situacija i sporova između entiteta i države.“⁴¹

Akteri međunarodne zajednice su umjesto naglašavanja odgovornosti domaćih aktera, koristili prakse koje su davale dojam da su upravo oni vlasnici političkog procesa.⁴²

Umjesto da se potencira na dijalogu između domaćih i međunarodnih aktera, pitanja mandata su predstavljena kao nešto o čemu odlučuju isključivo međunarodni akteri, te se, uprkos planovima za povlačenje, mandat međunarodne zajednice konstantno produžava.⁴³

„Prema nalazima PCIA-e⁴⁴, proces postkonfliktnog oporavka će biti zaključen, ili barem dovoljno osiguran, tek kada dođe do promjene sadašnjeg društveno-političkog mentaliteta, kada se ekonomska politika učini održivom, i kada se standardi u pogledu

³⁹ Timo, Kivimäki; Kramer, Marina; Pasch, Paul. *Dinamika konflikta u multietničkoj državi BiH*. Sarajevo, 2012. str. 7.

⁴⁰ Roland, P. *At War's End – Building Peace After Civil Conflict*. New York: Cambridge University Press, 2004.

⁴¹ Timo, Kivimäki; Kramer, Marina; Pasch, Paul. *Dinamika konflikta u multietničkoj državi BiH*. Sarajevo, 2012. str. 28.

⁴² Timo, Kivimäki; Kramer, Marina; Pasch, Paul. *Dinamika konflikta u multietničkoj državi BiH*. Sarajevo, 2012.

⁴³ Ibidem

⁴⁴ Studija „Peace and Conflict Impact Assessment“ u izdanju Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

unutrašnje sigurnosti, ljudskih prava i vladavine zakona budu poštovati. Promjena političkog mentaliteta u kojem prevladava pristup ”jedan dobija, dok drugi gube” (engl. zero-sum) u pristup u kojem su svi na dobitku (engl. positive-sum), promjena paradigme ka inkluzivnim agendama umjesto koncepta u kojem “pobjednik uzima sve”, kao i ekonomska stabilizacija kroz privlačenje stranih investicija, sve se to oslanja na potrebu da se postigne unutrašnja stabilnost i sigurnost. Stoga, iako se pravo na samoopredjeljenje države BiH mora poštovati, međunarodni akteri treba da budu svjesni činjenice da je proces postkonfliktnog opravka u BiH spor. Oporavak se može postići samo kroz ozbiljan dugoročni angažman, a saradnja između tri glavna aktera treba da se nastavi dok god je neporeciva činjenica da postoji potencijal za ponovni konflikt u toj zemlji.“⁴⁵

Problem je da što je duže međunarodna zajednica prisutna u postkonfliktnim zemljama, vlasti u toj zemlji se sve više na nju i oslanjaju te će proces osamostaljenja zemlje biti produžen. To dakle važi za sve zemlje, ne samo konkretno za Bosnu i Hercegovinu.

Među stanovništvom BiH postoje različiti stavovi u pogledu trajanja i mandata međunarodne zajednice, kakva treba biti odgovornost domaćih aktera, te šta taj mandat treba značiti u pogledu izgradnje kapaciteta u državi. Međutim, stavovi EU i etničkih grupa u BiH se često ne podudaraju. Iako Evropska unija podržava unutrašnju koheziju BiH, etničke grupe traže podršku zemalja koje nazivaju domovinama (Hrvatska i Srbija), ili saveznika kao što su npr. Turska ili Rusija.⁴⁶

„Općenito gledano, bošnjačko stanovništvo podržava jačanje centraliziranih struktura nad entitetskim, dok osobito srpsko stanovništvo želi povećati utjecaj i autonomna prava entiteta, s fokusom na RS-u. Neki Hrvati podržavaju ovu ideju te dodatno traže da se uspostavi i poseban, hrvatski entitet, što je ideja kojoj se žestoko suprotstavljaju Bošnjaci.“⁴⁷

Nalazi studije „Peace and Conflict Impact Assessment“ daju legitimitet stalnom prisustvu međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini. I vanjski i domaći akteri moraju prihvatići da samo dugoročna i ispravno vođena pomoć može doprinijeti procesu oporavka zemlje nakon konflikta. U interesu stanovništva BiH, kao i međunarodne zajednice a pogotovo Evropske unije, treba biti *promoviranje stabilne i funkcionalne Bosne i Hercegovine*.⁴⁸

⁴⁵ Ibidem, str. 11.

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ Ibidem, str. 12.

⁴⁸ Ibidem

Bitno je naglasiti da je za sigurnost i stabilnost u svijetu vrlo važno rješavanje preostalih sukoba u postkonfliktnim zemljama. Rješavanjem tih sukoba se sprečava mogućnost ponovnog oružanog sukoba te samim tim ugrožavanjem i ostalih zemalja.

Ignorisanjem bilo kojeg oblika sukoba u postkonfliktnim zemljama doprinosi se mogućnosti narušavanja postignutog mira, te je to opcija koju doista treba izbjegavati.

U ovom poglavlju je u fokusu bila konkretno BiH budući da to jeste naša država te uvijek treba početi razmišljati i rješavati probleme na vlastitom „kućnom pragu“.

III POLITIČKI SUSTAV, ETNICITET I KONSOCIJACIJSKA DEMOKRATIJA U POSTDEJTONSKOJ BiH

3.1. Sukobi i političko uređenje

Politički sistem Bosne i Hercegovine ima nekoliko osnovnih obilježja: veoma decentralizirano (možda čak i implicitno federalno) državno uređenje, konsocijativna elitistička demokratija, polupredsjednički sistem vlasti i izrazito podijeljeno društvo.⁴⁹

„Prirodu političkog sistema Bosne i Hercegovine primarno određuje priroda bosanskohercegovačkog društva, koje je duboko podijeljeno na tri subkulture ili podsistema. Politički izraz te podijeljenosti, koji ostavlja dubok trag na izgled i funkcionisanje institucionalnog sistema, je dominacija nacionalnih političkih elita političkim procesima. Ova segmentiranost društva je uslovila prihvatanje političkog režima *konsocijativne demokratije*, koji počiva na širokim koalicionim vladama sastavljenim od sve tri nacionalne političke elite, paritetnom sastavu najvažnijih političkih institucija, pravu veta i širokom konsenzusu u odlučivanju, uz posebne ustavne mehanizme kojima se sprečava mogućnost preglasavanja.“⁵⁰

Neosporno je da je BiH etnički podijeljeno društvo. Ne postoji konsenzus o političkom i državnom uređenju. Međutim, Bosni i Hercegovini se kao jedini izlaz iz krize nameće, a mnogi taj model i podržavaju, *konsocijacijska demokratija*.

„U društvenim zajednicama podijeljenim po religijskom, lingvističkom, tradicijskom ili etničkom osnovu – kao što je bosanskohercegovačka zajednica, konsocijativni model demokracije ukazuje na potrebu da se društveni fragmenti usaglase i organizuju vlast bez narušavanja stabilnosti poretka i označava tranzitni model demokracije, jer je cilj prevazići ili zaustaviti fragmentaciju društvenih interesa u cilju izgradnje jednog stabilnog društva.“⁵¹

Ipak, među kritičarima konsocijacije su se našli i zagovarači liberalne teorije demokratije, koji smatraju da je ista superiornija od konsocijacijske teorije. Smatraju kako ta

⁴⁹ Čuković, A. *Partijski sistem Bosne i Hercegovine*. Socioeconomica – naučni časopis za teoriju i praksu društveno-ekonomskog razvoja, Vol.2, No.4, 2013.

⁵⁰ Ibidem, str. 377-378.

⁵¹ Saračević, N. *Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine*// Država, politika i društvo u BiH/ Dragan S. Marković. Sarajevo: IKD University Press, 2011., Str. 226.

teorija daje nužne odgovore na pitanja kao što su: kako osigurati pojedinačnu slobodu, jednakost, sigurnost, kako omogućiti ravnopravno sudjelovanje građana u političkom životu, kako stvoriti stabilnu demokratiju u BiH. Ako se prepostavi da je zaista taj model takav kakav tvrde da jeste, odnosno superiorniji u odnosu na konsocijaciju, ko može garantovati da će zaista biti primjenljiv i održiv u BiH? ⁵²

Prema Lijphartu, konsocijacijski aranžmani bi trebali *doprinijeti stabilizaciji demokratije u jednoj složenoj i podijeljenoj državi*. Upravo iz tog razloga se Bosni i Hercegovini nameće konsocijacijska demokratija. Međutim, konsocijacijski model podrazumijeva nizak nivo participacije građanstva u politici, a same političke elite u BiH ne mogu omogućiti stabilnu demokratiju, budući da se na vlasti održavaju upravo provočiranjem etničkih sukoba. Profesor Mujkić smatra da „...vođe naših “segmenata” naprosto ne mogu producirati stabilnost, jer opstaju na konfliktu...“.⁵³ Dakle, proizvodnja sukoba je za političke predstavnike u BiH garant ostanka na vlasti, te im prema tome ne ide u prilog smirivanju strasti.

Budući da bh. političke elite, odnosno karteli elita, održavaju vlast produbljavanjem rascjepa te sukoba među etničkim grupama, čine suprotno od onoga što je Lijphart video u konsocijacijskom modelu – onemogućavaju pretvaranje fragmentiranog društva u stabilnu demokratsku državu.

Prema Lijphartu, političke elite trebaju da zadovolje nekoliko sljedećih zahtjeva:

- sposobnost prilagođavanja suprotnih interesa i zahtjeva različitih kultura;
- sposobnost prevazilaženja nesporazuma i udruživanja sa suparničkim elitama;
- privrženost održavanju sistema i poboljšanju njegove unutarnje povezanosti i postojanosti;
- razumijevanje opasnosti političke fragmentacije.⁵⁴

Čuković smatra da u okrilju postojećeg stranačkog pluralizma upravo *koalicijska polivalentnost stranaka* daje nadu da barem u bliskoj budućnosti neće biti ozbiljnih

⁵² Kasapović, M. (2007) *Metodološki problemi kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini*. STATUS Magazin za političku kulturu i društvena pitanja, No.12.

⁵³ Mujkić, A. *Bosna i Hercegovina i izazovi konsocijacije*. ODJEK - Revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja, 2007. Str. 8.

⁵⁴ Mujkić, A. *Bosna i Hercegovina i izazovi konsocijacije*. ODJEK - Revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja, 2007.

međunacionalnih sukoba, budući da stranke čini sposobnim za saveze i unutar nacionalnih blokova a i izvan istih.⁵⁵

3.2. Glavni politički sukobi u Bosni i Hercegovini

Glavni politički sukobi u Bosni Hercegovini dolaze od tri nacionalne stranke SDA, HDZ i SNSD. Čak i Visoki predstavnik u našoj zemlji Valentin Incko smatra da su glavni akteri krize u BiH istaknutiji političari koji dovode u pitanje i opstanak Bosne i Hercegovine.

Politički sukob zasnovan na različitim etničkim identitetima, može se ubrojiti koristeći Lipsetovu i Rokanovu shemu u sukob između centra i periferije. Ipak, najveći utjecaj heterogenosti naroda na partijski sistem jedne zemlje, a u poređenju sa zemljama SFRJ, jeste upravo zabilježen u Bosni i Hercegovini. Na to ukazuju i rezultati izbora nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma.⁵⁶

Na prvim izborima koji su održani poslije rata, tačnije 1996. godine, nacionalne stranke ostvaruju ubjedljivu pobjedu. Stranka demokratske akcije (SDA) u Parlamentarnoj je skupštini BiH osvojila 19 mandata, u Zastupničkom domu Federacije BiH 78 mandata, a u Narodnoj skupštini RS 14 mandata. Srpska demokratska stranka (SDS) u PSBiH odnosi 9 mandata, dok je u Narodnoj skupštini RS apsolutni pobjednik sa 45 zastupničkih mandata. Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ) u Parlamentarnoj skupštini osvojila je tek jedan mandat manje od SDS-a, odnosno ukupno 8 mandata, dok je u Zastupničkom domu FBiH dobila 35.⁵⁷ Sastav Parlamentarne skupštine BiH su 1996. godine najvećim dijelom činile tri glavne nacionalne stranke (pogledati Prilog 1), te time i možemo dokazati tezu da heterogenost bh. društva itekako utiče na partijski sistem. Na izborima koji dolaze poslije, nacionalne stranke su i dalje ostvarivale velike uspjehe, iako nikada tako ubjedljive i apsolutne kao na prvim poslijeratnim izborima (pogledati i ostale priloge na kraju rada).

Kao zemlja sa više nacija i religija, BiH je stalno pod metom istraživanja u pogledu mira i konflikta još od potpisivanja Dejtonskog sporazuma, koji je okončao rat od 1992. do 1995. Poslije tog perioda pa sve do danas država i dalje nije u mogućnosti da postane samoodrživa funkcionalna, a uzrok tome su lideri etničkih grupa koji Bosnu i Hercegovinu

⁵⁵ Čuković, A. *Partijski sistem Bosne i Hercegovine*. Socioeconomica – naučni časopis za teoriju i praksu društveno-ekonomskog razvoja, Vol.2, No.4, 2013.

⁵⁶ Ibidem

⁵⁷ Popov-Momčinović, Z. *Parlamentarne političke stranke u BiH// Parlamentarizam u BiH/ Gavrić, Saša; Banović, Damir (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Friedrich ebert, 2012.*

ne prihvataju kao takvu te je svaki od njih želi skrojiti po svojoj volji. Politička i etnička dimenzija su zapravo i glavne linije konflikta u zemlji.

„Općenito gledano, bošnjačko stanovništvo podržava jačanje centraliziranih struktura nad entitetskim, dok osobito srpsko stanovništvo želi povećati utjecaj i autonomna prava entiteta, s fokusom na RS-u. Neki Hrvati podržavaju ovu ideju te dodatno traže da se uspostavi i poseban, hrvatski entitet, što je ideja kojoj se žestoko suprotstavljaju Bošnjaci. Ono što se doživljava kao nepravda iz prošlosti igra značajnu ulogu u tom diskursu. Dvosmislenost u pogledu ustavne strukture i njenih budućih perspektiva se u međuvremenu koristi (zloupotrebljava) od političkih elita u datim entitetima kako bi se glasači pridobili primjenom retorike koja nije u skladu sa Ustavom i koja prijeti otcjepljenjem. Ova problematika ide usporedo s relativnim neuspjehom konsocijacijskog modela u BiH. Čini se kako odredbe o etničkim kvotama i zahtjev za postojanjem multietničkih stranaka, ugrađeni u Dejtonski sporazum kako bi se spriječilo ponovno izbijanje etnonacionalizma, malo postižu, da ne kažemo nešto gore, od onog što im je bila namjera.“⁵⁸

Pošto je zemlja podijeljena na dva entiteta Federaciju i RS glavna pitanja koja dovode do političkih sukoba tiču se neslaganja oko oblika države. Tako je npr. RS demonstrirala autonomiju entiteta tako što je ignorirala svoje obaveze koje ima prema državi odbijanjem da provodi državne norme, kao i retorikom koja nije u skladu s državnim tumačenjem političke korektnosti. Treba imati na umu da je u takvoj jednoj državi gdje je društvo podijeljeno, demokratiju teško održati. „Dejtonski sporazum je problematičan jer je namjera bila samo da pomogne upravljanju tranzicijom u Bosni i Hercegovini, ali se on sada koristi mnogo šire. Dojam je da se politika u BiH isključivo vrti oko etničkog i religijskog identiteta, a tri glavne grupe stalno tvrde da imaju politička prava po tom osnovu, što može dovesti do erozije modernih državnih struktura.“⁵⁹

Rad međunarodnih zvaničnika i NVO-a u pružanju pomoći, izgradnji mira i humanitarnoj pomoći neizbjježno će utjecati na potencijal mira i konflikta u Bosni i Hercegovini. Međutim, nedostatak vlasništva i političke posvećenosti ima negativne posljedice na uspjeh svake vrste pomoći, pa je rješavanje ovih navedenih problema veoma važno kako bi se spriječio mogući sukob, konflikt. Jedan od načina rješavanja sukoba su svakako društveno-politički projekti koji se npr. odnose na: promoviranje multietničkih naučnih projekata o historijskim tumačenjima, objavljivanje najbolje prakse etničke saradnje, podržavanje foruma koji pomažu

⁵⁸ Timo, Kivimäki; Kramer, Marina; Pasch, Paul. *Dinamika konflikta u multietničkoj državi BiH*. Sarajevo, 2012. str.12.

⁵⁹ Ibidem, str.22.

rasprave između autoriteta iz različitih etničkih grupa o tumačenju historije i o etničkim identitetima, podržavanje redovne međuentitetske razmjene među mladima i zajedničke projekte u obrazovanim institucijama, promoviranje izgradnje zajedničkog evropskog identiteta itd.⁶⁰

3.3. Političke stranke, lideri i njihove politike

„Političke elite u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini konstituirane su na osnovu različitih političkih, kulturnih, ekonomskih, religijskih, socijalnih i drugih svjetonazora, ali su sve generirane u političkom polju teritorijalnih etnonacionalizama koji nisu dozvolili i još uvijek ne dozvoljavaju da političke elite (oni koji donose odluke), sa svim svojim različitostima, grade vrijednosni konsenzus za Bosnu i Hercegovinu i Evropsku uniju, čime bi se izbjegle zamke aksiološke disonantnosti i političkog licemjerja, a koje sprečavaju izgradnju međusobnog povjerenja između ideoološki suprotstavljenih političkih elita kao prethodnog uvjeta da vrijednosni odnos političkih elita prema Bosni i Hercegovini i Evropskoj uniji ne bude u dugotrajnoj koliziji.“⁶¹

Političke stranke u današnjoj Bosni i Hercegovini imaju etnicitet kao osnovu, dakle od završetka rata se nije mnogo toga promijenilo. Ipak, sasvim je legitimno pitanje, ukoliko partije imaju etničku osnovu, zašto ih postoji toliko u našoj zemlji? Zašto ne postoji šest političkih partija, po dvije za svaku etničku skupinu, umjesto što smo država sa najviše registrovanih političkih subjekata u Evropi?

Pred predstavnike u vlasti se postavlja zadatak normativne integracije društva i njegovanja zdrave konkurenциje unutar političkih struktura.

„U Bosni i Hercegovini pak, kao politički podijeljenom društvu između tri dominantne etničke grupe i sa ustavom po kome je čitav sistem organizovan na principu konstitutivnih naroda, nacija postaje osnovna kategorija za formiranje političkih stranaka. Svaka stranka koja želi funkcionalisati u takvom sistemu najprije mora zadovoljiti kriterij *predstavljanja jednog od tri konstitutivna naroda*, te u ambijentu kojeg dodatno podgrijava animozitet među etničkim skupinama u BiH i dijametalne koncepcije o uređenju države, konkretne političke

⁶⁰ Timo, Kivimäki; Kramer, Marina; Pasch, Paul. *Dinamika konflikta u multietničkoj državi BiH*. Sarajevo, 2012.

⁶¹ Ćurak, Nerzuk... (et al). *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009. str. 8.

ideologije padaju u drugi plan pred borbom za „nacionalne interese“ koji postaju ključno pitanje političkog života.“⁶²

Spomenula bih nekoliko istaknutijih političkih partija u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini.

„Sve tri nacionalne stranke – pokreti SDS, SDA, HDZ BiH s vremenom su promijenile svoju politiku. U ratu i neposredno nakon njega, ove su stranke doživljavane kao nacionalističke opcije protivne modernim europskim tijekovima, a takvu su politiku uglavnom i vodile. No, kako su ratna događanja bila sve dalja, a sukladno općoj evropskoj tendenciji pomicanja stranaka prema centru, i SDA i HDZ BiH i SDS doživjeli su transformaciju i danas uglavnom figuriraju kao stranke desnoga centra. Treba ipak reći da je u tom procesu najmanje uspjeha postigao SDS...“.⁶³

U Bosni i Hercegovini možemo napraviti razliku između etničkih i multietničkih stranaka. U etničke stranke spadaju: SDA, SBiH, HDZ BiH, SDS, PDP, SNSD. To su stranke čiji sastav govori o njihovoj etničkoj orientaciji, te zastupaju interes određenih bosanskohercegovačkih naroda.

Što se tiče onih multietničkih, to su SDP BiH, Naša stranka te Narodna stranka Radom za boljšitak. U njihovom sastavu nisu isključivo osobe bošnjačke, srpske ili hrvatske nacionalnosti, već postoji ravnoteža. One se i u svojim statutima predstavljaju kao multietničke partije.

Stranka demokratske akcije je neporecivo najsnažnija bošnjačka politička stranka. Većina Bošnjaka je smatra liderom bošnjačkog naroda. Ona je po svojoj orientaciji narodnjačka stranka koja insistira na afirmisanju bh. identiteta. Zalaže se za ulazak Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i NATO, te za uređenje BiH kao republike. SDA je jedna od stranaka u BiH koje žele da zastupaju interes određene etničke grupe, iako je u posljednje vrijeme dosta otvorenija prema pripadnicima drugih etničkih grupa.

U programu ove stranke preovladavala su dva cilja: *političko objedinjavanje svih Bošnjaka na prostoru bivše Jugoslavije, i državni integritet Bosne i Hercegovine*.⁶⁴

⁶² Hadžović Denijal, Od euforije do političke propasti: Zašto će samo ovih pet stranaka o(p)stati u BiH?!, 14.01.2014. <http://depo.ba/clanak/106426/od-euforije-do-politicke-propasti-zasto-ce-samo-ovih-pet-stranaka-o-p-stati-u-bih> (21.6.2018., 21:00h)

⁶³ Jukić, Z. *Političke stranke// Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti/* Gavrić, Saša; Banović, Damir; Krause, Christina (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009. Str. 276.

⁶⁴ Nešković, R. *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung, 2013.

Nakon povlačenja dugogodišnjeg predsjednika Alije Izetbegovića, Sulejman Tihić je preuzeo vođstvo ove stranke. Stranka demokratske akcije je konzervativnih stavova, a u pogledu promjene političke strukture u BiH, zalaže se za postupnost umjesto radikalnih rezova. Posljednjih godina se nastojala otvoriti prema drugim narodima, iako je u svojoj biti bošnjačka stranka (Predsjedništvo SDA je izabralo par osoba druge nacionalnosti).⁶⁵ Ova politička partija se u godinama nakon rata pomjerila prema političkom centru. Pripadnici SDA stranke jesu oni koji su najviše puta uložili veto na zaštitu vitalnog nacionalnog interesa Bošnjaka, iako u dosta slučajeva neosnovano.

Što se tiče *Srpske demokratske stranke*, čiji je osnivač Radovan Karadžić, ova stranka je po mišljenju određenih historičara krivac za rat i ubistva u Bosni i Hercegovini. „Dezintegracija ove stranke - pokreta događa se nakon rata, tačnije 1998. godine, kada se iz ove stranke izdvaja značajna skupina istomišljenika s progresivnijim i umjerenijim idejama u odnosu na dotada dominantnu politiku SDS-a...“.⁶⁶

Riječ je o političkoj stranci koja pretenduje na status državotvorne stranke kada je riječ o bosanskim Srbima, odnosno one političke snage koja je uspješno izborila da Srbi u BiH dobiju svoj entitet. Jedan od glavnih ciljeva stranke po statutu je ostvarivanje političkih, ekonomskih, kulturnih, vjerskih, obrazovnih i drugih interesa srpskog naroda u Republici Srpskoj i šire.⁶⁷

Ova stranka se, kao što je pri početku ovog poglavlja navedeno, takođe u godinama poslije rata pomjerila prema političkom centru. Pripadnici ove stranke sa ekstremnim stavovima su pod utjecajem međunarodne zajednice „zamijenjeni“ onima čiji stavovi nisu toliko radikalni. Trenutni predsjednik SDS-a je Vukota Govedarica i tu funkciju vrši od 2016. godine.

Hrvatska demokratska zajednica BiH je politička partija koja se zalaže za promjenu Dejtonskog mirovnog ugovora, tj. za promjenu i usvajanje novog Ustava BiH.

HDZ se zalaže za to da Hrvati u Bosni i Hercegovini dobiju vlastiti entitet, kao što to imaju i Srbi u Republici Srpskoj. Stranka želi pristupanje Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, kao i Sjeveroatlanski savez (čemu se RS strogo protivi).

⁶⁵ Jukić, Z. *Političke stranke*// Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti/ Gavrić, Saša; Banović, Damir; Krause, Christina (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009.

⁶⁶ Ibidem

⁶⁷ Popov-Momčinović, Z. *Parlementarne političke stranke u BiH*// Parlamentarizam u BiH/ Gavrić, Saša; Banović, Damir (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Friedrich ebert, 2012.

Rezultati istraživanja UNDP-ja pokazuju da je stepen identifikacije bh. Hrvata s Bosnom i Hercegovinom poprilično nizak i iznosi 20,9%, dok je identifikacija usmjerena na kantone koji bi zajedno činili treći bh. entitet, odnosno domovinu Hrvata u BiH. Prema rezultatima istraživanja, 37,7% ispitanika podržava stvaranje trećeg entiteta.⁶⁸

Stvaranje pomenutog trećeg entiteta se pravda potrebom za decentralizacijom države. Sastavim je shvatljivo da Hrvati u BiH žele da budu ravnopravni sa Bošnjacima i Srbima, što u par posljednjih godina nisu, ali smatram da problem nije u ustavnom uređenju BiH već u nesuglasnosti onih koji vode ovu zemlju. Iako Srbi generalno podržavaju ideju o trećem entitetu, jasno je da njihove namjere nisu jednake namjerama Hrvata. Dok jedni žele ravnopravnost u odnosu na preostala dva konstitutivna naroda, drugi žele da podijeljenost u BiH dostigne svoj vrhunac i da Bosna i Hercegovina postane konfederacija.

Ćurak i Turčalo pišu da pripadnici HDZ-a BiH i HDZ-a 1990 misle da bi dejtonski oblik države BiH trebalo transformirati u etnički definiranu federaciju ili stvoriti tri etničke države u BiH, te da žele, kao što sam već u tekstu iznad spomenula, decentraliziranu državu. Profesor smatra da ovakav njihov stav samo govori o viziji dovršavanja etnoteritorijalnog konsocijacijskog aranžmana, što je odgovarajuće rješenje hrvatskog pitanja.⁶⁹

Socijaldemokratska partija je nastala transformacijom Saveza komunista BiH 17. maja 1990. Godine. Prvi predsjednik ove stranke je bio Nijaz Duraković. Njega 1996. zamjenjuje Zlatko Lagumđija koji je ovu stranku vodio sedamnaest godina. Njegov nasljednik, i trenutni predsjednik ove stranke, je Nermin Nikšić. Njegova pobjeda se smatra nastavkom utjecaja Zlatka Lagumđije na rad ove stranke.

Politički ciljevi ove partije su: očuvanje državnosti Bosne i Hercegovine, izgradnja društva na balansu građanskog i etničkog, gdje bi građansko imalo primat, slobodno tržište, vladavina prava i ostali sadržaji koji su uobičajeni za socijaldemokratske stranke. Iako je multietničnost SDP-a i dalje nedovoljna budući da za ovu stranku uglavnom glasaju Bošnjaci, to je jedina stranka koja svojim statutom definiše multietničke stranačke organe, a na izborima ima multietničke izborne liste.⁷⁰

Savez nezavisnih socijaldemokrata je poslije rata formirao nezavisni zastupnički klub predvođen Dodikom. Rast ove političke stranke je svoj vrhunac dostigao 2006. Godine na

⁶⁸ Ćurak, N. *Rasprava o miru i nasilju: (geo)politika rata - (geo)politika mira – studije mira*. Sarajevo/Zagreb: Buybook, 2016.

⁶⁹ Ćurak, Nerzuk...(et al). *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. FPN, Sarajevo, 2009..

⁷⁰ Nešković, R. *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung, 2013.

općim izborima, kada je osvojila velik broj glasova.⁷¹ Iako sam naziv ove stranke kaže da je socijaldemokratska, u njenom statutu se ne navodi da je stranka svih naroda ili građana u Bosni i Hercegovini. Ne deklarira se srpskom strankom ali se po njenom sastavu očigledno vidi da je sastavljena od osoba srpske nacionalnosti, što govori o njenoj etničkoj orijentaciji.⁷²

SNSD Milorada Dodika je sve češće dolazio u vezu sa HDZ-om, iako se ne može reći šta konkretno ove dvije političke partije imaju zajedničko. Budući da je poznato da HDZ ima interesovanje za stvaranje trećeg, hrvatskog entiteta, a SNSD ne pledira za neke veće ustavne reforme, sasvim je očekivano da ovo srpsko-hrvatsko partnerstvo neće uroditи plodom. Ono što je zanimljivo spomenuti kada već govorimo o Stranci nezavisnih socijaldemokrata, jeste da na izborima 2006. godine upravo ona preuzima ulogu vodeće srpske stranke. Do tada je to bila Srpska demokratska stranka.

Najznačajnije podjele između partija u Bosni i Hercegovini su po osnovu njenog ustavnog uređenja. I dok je većina partija sa sjedištem u srpskoj za očuvanje izvornog dejtonskog ustavnog uređenja koje daje ovom entitetu veliku autonomiju, najveći broj partija iz Federacije Bosne i Hercegovine (bilo da dolaze iz većinski hrvatskih ili bošnjačkih područja) zagovaraju njegovu promjenu. Ova su pitanja često predmet političkih sukoba i uzrok nestabilnosti u političkom životu Bosne i Hercegovine.⁷³

Kako kaže profesor Nerzuk Ćurak u svojoj knjizi „Rasprava o miru i nasilju“, Hrvatska demokratska zajednica koja traži promjenu Mirovnog sporazuma, ključnog saveznika traži u SNSD-u – stranci koja je protiv promjene Ugovora. Postavlja se, dakle, pitanje koje je vrlo važno za tematiku o kojoj je riječ: koje su to prave namjere političke elite u BiH?⁷⁴

Ono što je jako bitno akcentirati jeste da ne treba da postoji mogućnost promjene Mirovnog ugovora u FBiH ili RS. Ta promjena bi se morala prihvati i provesti u cijeloj državi, budući da bi sve drugo ukazivalo na necjelovitost zemlje. Nepotrebno je govoriti da i dalje u Bosni i Hercegovini pobjeđuju i vladaju stranke sa nacionalnim prefiksom, kako u Federaciji BiH tako i u RS. Sve veći i veći uspjesi SNSD-a na opštim izborima ukazuju na očiglednu pobjedu srpske nacionalne politike. Stranka demokratske akcije na čelu sa Izetbegovićem se drži u samom vrhu bošnjačkih stranaka, a HDZ BiH je i dalje opcija za koju

⁷¹ Jukić, Z. *Političke stranke// Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti/* Gavrić, Saša; Banović, Damir; Krause, Christina (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009.

⁷² Ibidem

⁷³ Simović, V. *Političke partije u Bosni i Hercegovini//* Država, politika i društvo u BiH/ Dragan S. Marković. Sarajevo: IKD University Press, 2011.

⁷⁴ Ćurak, N. *Rasprava o miru i nasilju: (geo)politika rata - (geo)politika mira – studije mira.* Sarajevo/Zagreb: Buybook, 2016.

se odlučuje većina hrvatskog stanovništva u BiH. Jedini put kada na izborima nisu pobijedile nacionalne stranke su oni održani 2000. godine.

Tabela 1: Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine⁷⁵

Politička partija	1996.	1998.	2000.	2002.	2006.	2010.	2014.
SDP	-	4	9	3	5	8	3
SNSD	-	-	1	3	7	8	6
SDA	19	-	8	11	9	7	10
HDZBiH	8	6	5	-	-	3	-
SDS	9	4	6	5	3	4	5
SBB	-	-	-	-	-	4	4
HDZ 1990	-	-	-	-	2	-	1
PDP	-	-	2	2	1	1	-
DNS	-	-	-	-	1	1	-
DNZ	-	1	1	1	1	1	-
NSRzB	-	-	-	-	1	1	-
SBiH	2	-	4	6	8	2	-
BPS	-	-	1	-	1	-	1
SPRS	-	-	1	1	-	-	-
SRSRS	-	2	-	1	-	-	-
Združena lista BiH	2	-	-	-	-	-	-
Savez za mir i progres	2	-	-	-	-	-	-
KCD	-	17	-	-	-	-	-
Socijaldemokrati BiH	-	2	-	-	-	-	-
NHI-HKDU	-	1	-	-	-	-	-
Koalicija Sloga	-	4	-	-	-	-	-
Srpska radikalna stranka RS	-	1	-	-	-	-	-
NHI	-	-	1	1	-	-	-
DSP	-	-	1	-	-	-	-
SNS	-	-	1	-	-	-	-
SNSD-DSP	-	-	1	-	-	-	-

⁷⁵ Slikovito prikazan stranački sastav Parlamentarne skupštine od 1996. do 2014. godine pogledati u prilozima

HDZ BiH - Demokrišćani	-	-	-	5	-	-	-
BOSS	-	-	-	1	-	-	-
SPU BiH	-	-	-	1	-	-	-
Ekonomski blok HDU- Za bolj tak	-	-	-	1	-	-	-
HDZ-Hrvatska koalicija-HNZ	-	-	-	-	3	-	-
Hrvatsko zajedništvo	-	-	-	-	2	-	-
HDZ 1990 - HSPBiH	-	-	-	-	-	2	-
Demokratska fronta	-	-	-	-	-	-	5
HDZBiH-HSS- HKDU BiH-HSP dr. Ante Starčević-HSP- Herceg-Bosna	-	-	-	-	-	-	4
A-SDA	-	-	-	-	-	-	1
PDP-NDP	-	-	-	-	-	-	1
DNS-NS-SRS	-	-	-	-	-	-	1
Ukupno	42						

Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/27?title=Statisti%C4%8Dki-podaci>

Kada se govori o stranačkoj upotrebi etniciteta, sigurno ćemo zaključiti da se radi o „jeftinom“ načinu prikupljanja glasova iza kojih ne mora stajati nikakav rad na poboljšanju standarda građana. BiH je zemlja koja ima velike potencijale za ekonomski razvoj, ljudske resurse koji bi iznijeli različite domaće projekte, a sve je zapostavljen uglavnom posljedicom borbe za „etnonacionalne“ interese i strahom od drugih, od sukoba koji su, kako smo već konstatovali, samo sredstvo manipulacije masama putem ionako politiziranih i cenzurisanih medija.

Možemo istaknuti kako se „politički narativ o postdejtonskoj BiH razvio iz pepela rata. Njegov razvoj obilježen je snažnim utjecajem međunarodne zajednice, visokim stepenom nepovjerenja među domaćim političkim akterima i međusobno suprostavljenim vizijama budućnosti BiH. To je ostavilo malo prostora za razvoj narativa o zajedničkom interesu.“⁷⁶

Bosanskohercegovački političari asolutno su odgovorni za društvene probleme, od socijalnih, ekonomskih, sigurnosnih i svih drugih, te tako trebaju da se nose sa odgovornosti.

⁷⁶ Kapetanović, Amer; Illerhues, Judith. *Naslijede mira, BIH 20 godina poslije Dejtonskog mirovnog sporazuma*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, 2015. str 221.

Etnički sukobi, politički međuetnički sukobi u BiH bespotrebna su i krajnje radikalna stvar, nešto što građanima BiH absolutno ne treba i nije odveć interesantna tema.

3.4. Konsocijacijska demokratija u BiH – da ili ne?

Konsocijacijska demokratija je oblik demokratije ili političko uređenje države koji se uglavnom primjenjuje u etnički raznolikim društvima i zajednicama, gdje je svakom od etniciteta omogućeno participiranje u donošenju odluka.

Lijphart ističe da su konsocijacijski aranžmani pogodniji za male nego za velike zemlje. U malim zemljama „...veća je vjerovatnoća da se elite poznaju lično i da češće dolaze u kontakt.“ Takođe, „...male zemlje se osjećaju ugroženijim od drugih sila nego velike. To osjećanje ranjivosti i nesigurnosti stvara snažan poticaj za održavanje unutarnje solidarnosti.“⁷⁷

„Model konsocijacijske demokratije kao normativni model institucionalno-političkog razvoja pluralnih odnosno podijeljenih društava ključnu ulogu u čitavom političkom procesu dodjeljuje političkoj eliti, te ukupnu dinamiku socijalne ili političke reforme – do koje u određenoj fazi povijesnog razvoja nužno mora doći – podređuje volji i sposobnosti političke elite da takvu reformu prihvati i provede.“⁷⁸

Profesor Asim Mujkić smatra da u BiH već imamo potpuno ili djelimično zadovoljena četiri elementa konsocijacijske demokratije. Već od prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini 1990. godine, na snazi je velika koalicija konstitutivnih naroda čije interese predstavljaju političke stranke. Pravo veta za zaštitu manjinskih interesa se u BiH shvata kao veto za zaštitu vitalnih nacionalnih interesa, iako nije tačno utvrđeno šta su to tačno „nacionalni interesi“. Što se tiče principa proporcionalnosti, on je razrađen i u Ustavu a takođe ima dugu tradiciju u BiH, još od vremena „nacionalnog ključa“ koji se koristio u SRBiH. Princip teritorijaliziranja ključnih socijalnih grupa je djelomično ispunjen uspostavom RS kao etnički srpskog entiteta, jer je drugi bosanskohercegovački entitet barem

⁷⁷ Dal, Robert (1999), *Demokratija i njeni kritičari*, Podgorica: CID, str. 349

⁷⁸ Ćurak, Nerzuk... (et al). *Politička elita u BiH i EU- Odnos vrijednosti*. FPN, Sarajevo, 2009. str. 49.

zakonski multietnički, iako je u biti jasna podjela između kantona sa većinskim hrvatskim i onih sa većinskim bošnjačkim stanovništvom.⁷⁹

„BiH je većim svojim dijelom konsocijacija jer zadovoljava sve kriterije koje predviđa Lijphart izuzev one teritorijalne segmentacije koja je u BiH nedovršena. Vladavina konsenzusom mora prethodno počivati na temeljnog konsenzusu o naravi države, a taj izostaje u BiH, tako da očekivati konsenzus po drugim pitanjima može biti samo izlišno.“⁸⁰

Element autonomije segmenata je djelimično ispunjen budući da se BiH sastoji od Republike Srpske koja je stvorena kao entitet srpskog naroda, te je uglavnom homogena, dok u Federaciji BiH žive i Hrvati i Bošnjaci, iako se na mapama jasno vidi homogenost kantona.

Kao jedan od argumenata koji ne idu u korist konsocijacije, navodi se nemogućnost bh. političkih elita da od Bosne i Hercegovine naprave stabilnu državu. Suština konsocijacijske demokratije je prema Lijphartu vlast političkih elita, u čijim rukama je pretvaranje jedne fragmentirane kulture u stabilnu demokratiju.⁸¹

Također, profesor Mujkić ističe kako je neshvatljivo da od nedemokratskog postupanja kao što je međusobni dogovor elita, može doći do demokratske konsolidacije. On takođe ističe da je upravo ta redukcija demokratije bila karakteristika bh. političkog života od njenog ustanovljenja kao moderne republike 1943.⁸²

Još jedna negativna strana konsocijacije je to što podrazumijeva nizak stepen učešća građana.

To je upravo odraz konsocijacijskog uređenja države koje proizvodi demokratski deficit, budući da prepušta političkoj eliti odgovornost nad procesima političkog odlučivanja, dovodeći na minimum građansku participaciju.⁸³

Demokratizacija fragmentiranih društava, kao što je i Bosna i Hercegovina, zavisila bi od razvoja samih političkih elita koje bi međusobnim konsenzusom pokušavale da riješe postojeće konflikte.⁸⁴

⁷⁹ Mujkić, A. *Bosna i Hercegovina i izazovi konsocijacije*. ODJEK - Revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja, No.1.

⁸⁰ Mujkić, Asim. Pisani intervju. 21.3.2018.

⁸¹ Mujkić, A. *Bosna i Hercegovina i izazovi konsocijacije*. ODJEK - Revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja, No.1.

⁸² Ibidem

⁸³ Ćurak, Nerzuk...(et al) *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009.

⁸⁴ Ibidem

„Ravnopravno predstavljanje tri etnosa u državnim institucijama je neophodno ovoj državi. Da bi se moglo ići u pravcu građanske države po principu jedan čovjek jedan glas prvo se moraju relaksirati etnički odnosi do te mjere da jedni druge ne vide kao političku prijetnju. To je dug i mukotrpan posao. Dakle, konsocijacijski sistem je neizbjegjan u ovoj BiH. Problem je u predstavnicima tri etnosa koji vode politike polarizacije i radikalizacije. Kada bi ti predstavnici bili konstruktivniji i iskreniji u namjerama da nađu zajednički interes i posvete se napretku zemlje kao cjeline, sistem bi bio koristan.“⁸⁵

Ključni nedostatak konsocijacijske demokratije odnosi se na njezinu (ne)mogućnost održavanja političke stabilnosti. "Nekoliko njezinih karakteristika može dovesti do kolebljivosti i neefikasnosti: (1) vladavina putem velike koalicije znači sporo donošenje odluka. (2)... u vetu leži opasnost da pri donošenju odluka može doći do potpunog zastoja. (3) Pošto proporcionalnost kao standard pri popunjavanju položaja u državnim službama daje prednost pripadanju nekom segmentu, a ne individualnim zaslugama, to može biti na uštrbu efikasnosti administracije. (4) Autonomija segmenata ima cijenu u doslovnom smislu te riječi..."⁸⁶

Kao najdosljedniji zagovornik, kako u teorijskim elaboracijama tako i u javnim istupima, primjene konsocijacijskog modela u rješavanju bosanskohercegovačke državne i društvene krize, ističe se *Ugo Vlaisavljević*. On se eksplicitno izjasnio za konsocijacijski model: "Meni se čini uopće smiješnim treba li prihvati konsocijaciju ili ne. Nije pitanje hoćemo li ili nećemo, već je pitanje kakvu ćemo. Drugog izbora nema.“⁸⁷

Vlaisavljević kaže da su se nametnula dva modela izlaska BiH iz krize: *konsocijacijska demokratija* i model *liberalne demokratije*. Za razliku od konsocijacijske demokratije, liberalna demokratija se zasniva na uvjerenju da se Bosna i Hercegovina može urediti samo kao građanska zajednica jednakopravnih pojedinaca. Taj model je prihvaćen od strane pojedinih političkih snaga u BiH, posebno među Bošnjacima, koje žele naciju-državu većinskog naroda.⁸⁸

„Suština konsocijacije se ogleda da je u podijeljenim državama nužno da više aktera dijeli državnu vlast kako se država ne bi podijelila, jer podjela višenacionalne države završava u monolitnom obliku nacije-države. Zato konsocijacijski model demokratije, smatra

⁸⁵ Maksić, Adis. Pisani intervju. 21.5.2018.

⁸⁶ Lijphart, A. *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus; Školska knjiga, 1992. Str. 57

⁸⁷ Delibašić, E. *Bauk konsocijacije ili...* Zeničke sveske - Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku, No.5, 2007. str. 195.

⁸⁸ Ibidem

Vlaisavljević, odbacuju etnonacionalisti, jer ona znači ostati živjeti zajedno, ali je odbacuju i oni koji su za čisto građanstvo. Vlaisavljević decidira da odbacivanje tri naroda, tri kulture u stvari znači odbacivanje pluralizma. „I jedan i drugi otpor konsocijacijske demokratije, formula cijepanja BiH ili formula diktature većine“.⁸⁹ Vlaisavljević smatra da nijedan koncept koji se zasniva na postojanju samo jednog identiteta nije dobar, već društvo mora posjedovati pluralni identitet.

„*Ivan Lovrenović* ističe da je u opredjeljivanju između konsocijacijske demokratije i liberalne demokratije ključni razlog za konsocijaciju njezina realnija provodljivost. On vjeruje da provođenje drugih modela pretpostavlja neku vrstu prisile. On kaže da konsocijacija sama od sebe podrazumijeva dijalog i kompromis.“⁹⁰

Opet nailazimo na problem konsocijacije u slučaju Bosne i Hercegovine. Ona zakazuje upravo u nedostatku kompromisa među političkim elitama. Ako se po završetku rata smatralo da bi političari mogli prevazići sukobe, izdići se iznad njih u svrhu zajedničkog života, danas nam je makar jasno da su kompromisi nešto što je ili doista toliko teško postići, ili se ciljano ne postižu budući da to učvršćuje poziciju političkih lidera.

Odmičući se od onih koji zagovaraju model konsocijacije, primjećujemo da je broj onih koji se ovom modelu protive dosta veći. Ćurak, Grebo, Mujkić te Filandra su samo neki od analitičara koji smatraju da konsocijacija nije izlaz iz krize te nude druga potencijalna rješenja.

Zdravko Grebo se slaže s time da je svakako potrebno zaštititi kolektivne identitete i da oni trebaju da imaju svoje predstavnike, međutim problem je što bi se uvažavanje svih kolektiviteta u praksi svodilo na etničko predstavljanje, a etnicitet se u Bosni i Hercegovini većinom poklapa sa religijskim identitetom. On smatra da u BiH apsolutno nije bitno da li ste muškarac ili žena, bogat ili siromašan. Ovdje se radi o etnonacionalističkoj konsocijaciiji koja treba biti još i teritorijalno potvrđena.⁹¹

„*Nerzuk Ćurak* naglašava da uspostava konsocijacijske zajednice podrazumijeva bezuvjetnu toleranciju. On vjeruje da konsocijacijski aranžman može pomoći podijeljenim društvima i državama, ali samo onima koji nisu pretrpjeli radikalno nasilje kao što je to slučaj s BiH. Ćurak smatra da je u BiH teško naći subjekt koji bi dominantno proizvodio dobro. Od naših nacionalista, pak, to nije moguće očekivati. Da bi do konsocijacijskog aranžmana došlo, političke elite koje predstavljaju konsocijacijske grupe moraju postići konsenzus o

⁸⁹ Ibidem, str. 198-199.

⁹⁰ Ibidem, str. 200.

⁹¹ Ibidem

zajedničkoj državi. Već deceniju i po ne mogu ga postići, mada su sve vrijeme radili i djelovali u etničkoj formi konsocijacije.“⁹²

Profesor *Asim Mujkić* takođe govori o problemu teritorija u Bosni i Hercegovini, te smatra da bi konsocijacija iole bila uspješna kada bi se završio proces teritorijalnog razgraničenja. Mujkić se pita da li konsocijacija u BiH podrazumijeva pitanje teritorija, budući da ako podrazumijeva – preostaje nam samo proces dovršenja teritorijalnog razgraničenja. Profesor Mujkić se takođe pita koliko smo to zaista kulturno različiti da bismo posegnuli za modelom konsocijacijske demokratije?⁹³

Šaćir Filandra smatra da se rješenje treba tražiti između konsocijacije koja se zalaže za etnokulturalnu pravdu, te modela liberalne demokratije koja priznaje pravo građanina.⁹⁴

„Međunarodna zajednica je u BiH eksperimentalno primijenila princip institucionalizacije kroz primjenu određenog oblika konsocijativne demokratije, unutar kojeg je bilo predviđeno da konstitutivni narodi zajednički participiraju u donošenju odluka. Iako dosta diskriminoran, takav sistem je trebao da omogući određenu političku participaciju i građanima BiH koji se svrstavaju u Ostale (sistem dodatno dopunjeno presudom evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u slučaju Sejadić – Finci), gdje Ostalima treba da se omogući izbor u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH i Predsjedništva BiH, ali koja nikada do sada nije implementirana. Princip institucionalizacije je podrazumjevao aktivno učešće međunarodne zajednice u unutrašnjim prilikama u BiH, dok domaće institucije i politike dovoljno ne sazriju da mogu samostalno upravljati državom i društvom i dok ne budu u stanju na pravi način primjenjivati model konsocijacije (Izborni sistem, Centralna banka, strane sudije i tužioci, Ured Visokog predstavnika i bonske ovlasti itd.).“⁹⁵

„U BiH, historija konflikta koji se desio, razlozi rata itd, nisu osviješteni u onom trenutku kada je međunarodna zajednica kreirala Daytonski sporazum i Aneks 4 kao neku vrstu konsocijativnog sporazuma, gdje je na neki način data moć etničkim grupama da blokiraju a istovremeno nisu razvijeni mehanizmi deblokade. Ono što je važno da bi konsocijacija mogla funkcionirati jeste da bi moralo da postoji neki katalog koji bi govorio šta su to nacionalni interesi. Budući da se referiramo na konstitutivne narode kao etničke grupe, a oni sebe promatraju kao nacije, ukoliko ta tri konstitutivna naroda pogledamo kroz prizmu nacionalnog interesa, onda bi morao postojati jedan opći katalog o tome šta su to nacionalni interesi i da se za ta pitanja može koristiti taj mehanizam, dok se ostala pitanja rješavaju na najprostiji način. To bi bio jedan od načina koji bi obezbijedio funkcionisanje konsocijacije u BiH, umanjilo opstrukciju, te dalo svima predstavu o tome koja su to pitanja oko kojih se treba voditi ozbiljan dijalog da bi se došlo do kompromisa.“⁹⁶

⁹² Ibidem, str. 201.

⁹³ Ibidem

⁹⁴ Ibidem

⁹⁵ Handžić, Vibor. Pisani intervju. 1.4.2018.

⁹⁶ Turčalo, Sead. Pisani intervju. 1.6.2018.

Smatram da je razlog zbog kojeg konsocijacija nije najbolji izbor za Bosnu i Hercegovinu to da bosanskohercegovačka politička elita nije sposobna da na svojim ledima iznese reforme, niti da od BiH napravi jednu stabilnu, ujedinjenu državu. Dakle, jedna od loših strana konsocijacijskog aranžmana, kada je makar u pitanju BiH, jeste što su bh. političke elite nesposobne za smirivanje konflikata koji postoje više od dvadeset i pet godina, te to rado koriste kako bi narod, koji je već svakako obmanjen nacionalizmom, za njih glasao na izborima. Dolazimo do zaključka da je nemoguće da oni koji proizvode i „žive“ od sukoba dovedu do stabilnosti u bilo kom pogledu.

Jedna od prepostavki konsocijacijskog aranžmana jeste da se svakom segmentu unutar društva omogući da bude predstavljen, te se to ističe kao pozitivna strana ovakovog uređenja. Međutim, razlog zbog kojeg to u slučaju BiH nije primljeno sa raširenim rukama jeste što će se svoditi čisto na predstavljanje etničkih odnosno nacionalnih kolektiviteta. Kako je svrha konsocijacijske demokratije da suzbije podijeljenost u jednom društvu, ne vidim kako bi to moglo da rezultira na bilo koji drugi način osim dalnjom fragmentacijom ovog, odveć rascijepljennog društva.

Konsocijacijska demokratija u svojoj biti želi predstavljenost svih kolektiviteta u jednoj državi, te joj je to ispred predstavljanja građana kao pojedinaca. Ne može se reći da je to najbolje rješenje za Bosnu i Hercegovinu budući da nas je upravo dijeljenje na etnonacionalne kolektivitete dovelo do velikog stepena fragmentacije, ali da li bi u građanskoj BiH bilo drugačije? Postavlja se pitanje i da li bi narodi BiH prihvatili brisanje njihovog etničkog predznaka ili bi na njemu još više insistirali?

Problem s kojim se susrećemo kada je u pitanju funkcioniranje konsocijacije u BiH jeste nedostatak konsenzusa među političkim liderima. Bez suglasja političkih elita model konsocijacije nema smisla. Međunarodna zajednica je prijevremenim povlačenjem iz procesa institucionalizacije u biti doprinijela nemogućnosti funkcioniranja modela konsocijacijske demokratije u BiH.

IV ETNOPOLITIČKI SUKOB KAO PERMANENTNA KRIZA

4.1. Sveprisutno etničko pitanje i radikalni stavovi u bosanskohercegovačkoj političkoj naraciji

Slom socijalizma u Evropi i svijetu utjecao je na produbljavanje krize u bivšoj Jugoslaviji. Etničko pitanje i radikalni stavovi u Bosni i Hercegovini najizraženiji su postali osamdesetih godina prošlog vijeka. Prvim demokratskim izborima u BiH 1990. godine se vidjelo pravo stanje i stavovi stanovništva. Nacionalna pripadnost postala je istovremeno i političko opredjeljenje.

Pejanović kaže kako je umjesto političkog pluralizma, čija je osnova građanin kao individua sa vlastitim ekonomskim, socijalnim i kulturnim interesima, u Bosni i Hercegovini 1990. godine uspostavljen etnički politički pluralizam. Budući da su u njegovo osnovi suprotstavljeni kolektiviteti, nije pokazao mogućnost kreacije konsenzusa o glavnim pitanjima društvenog napretka Bosne i Hercegovine.⁹⁷

„U okolnostima stravičnih ratnih razaranja, etničkog čišćenja, urbicida, sveopšte devastacije minimuma humanih vrednosti i kršenja zakona i običaja ratovanja, čiji vrhunac predstavlja genocid počinjen u Srebrenici. U konstantnoj ratnoj propagandi koja je težila da zatre sve što je nekad predstavljalo makar i sjećanje na nekadašnji suživot, etničke stranke samo još dodatno radikalizuju svoje stavove.“⁹⁸

„Upotreba etniciteta u diskursu ustvari proizvodi tu neku vrstu političke radikalizacije. Kada stavite etnicitet u prvi plan, on sebe naprsto definira u odnosu na drugi etnicitet. Ako želite, a političari žele na naprave tu vrstu razlikovanja i homogeniziranja vlastite etničke grupe, onda se prave razlike i projektira krivica na druge, te proizvodi diskurs ugrožnosti i sl. Na taj način instrumentaliziraju pitanje etniciteta da bi radikalizirali politički diskurs što dovodi do etničke homogenizacije, a krajnji rezultat je činjenica da političke partije koje svoje programe zasnivaju na pitanjima etničkog ostaju na vlasti.“⁹⁹

Itekako je primjetno da u bosanskohercegovačkom političkom životu mnogo više uspjeha ostvaruju političke partije koje se drže radikalnih stavova te se prikazuju kao borci za

⁹⁷ Pejanović, M. *Politički razvitak BiH u postdejtonskom periodu*. Sarajevo: Šahinpašić, 2005.

⁹⁸ Popov-Momčinović, Z. *Parlamentarne političke stranke u BiH// Parlamentarizam u BiH/ Gavrić, Saša; Banović, Damir (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Friedrich ebert, 2012.*

⁹⁹ Turčalo, Sead. Pisani intervju. 1.6.2018.

nacionalni interes. Priča o etnicitetu te zastupanju određene etničke grupe dovodi političke elite do samog vrha ljestvice.

Pojedine političke partije (npr. SNSD) su radikalizovale svoje stavove u odnosu na period poslije rata, za šta postoje dva potencijalna objašnjenja. To može da bude rezultat određenih okolnosti, kao što su npr. politički pritisci, ali su isto tako političke partije i njihovi lideri vremenom uvidjeli da radikalizacija stavova itekako utiče na njihov izborni uspjeh.¹⁰⁰

Možemo to objasniti time što se kroz iskustvo vidi da je radikalna retorika dovele političke partije do uspjeha na izborima te im osigurala poziciju u vlasti. Čak su i političke partije koje su se smatrале „umjerenim“ promijenile svoje stavove te se priklonile priči koja očigledno u našem narodu, što bi se reklo, „pije vode“.

Nedimović smatra da je djelovanje političke elite ispraznjeno od političkog. Vitalni nacionalni interes, kao pravno-politički princip ustroja dejtonske BiH, jeste ono što blokira političko odlučivanje te ne dozvoljava da se politika uspostavi kao sfera javnog djelovanja. Oblast političkog skoro i ne postoji.¹⁰¹ Dakle, politika se svodi na borbu za vitalne nacionalne interese. Dodala bih da mnogima nije zapravo jasno šta su to *vitalni nacionalni interesi* niti su definirani u Ustavu BiH (s druge strane, entitetski ustavi nude definiciju tog pojma).¹⁰²

„Budući da je jedini relevantni političkih princip etnicitet postaje gravitaciono polje bilo kakvog političkog djelovanja I nužno je da na tako skušenom prostoru političkog suprotstavljenje frakcije političkih elita međusobni obračun vode što je moguće radikalnijom retorikom. Sa svakim novim radikalnim istupom pomijera se prag prihvatljivosti onoga što je potrebno učiniti za zaštitu vitalnih nacionalnih interesa pa je svaki sljedeći konkurent prisiljen načinuti novi radikalni iskorak.“¹⁰³

„Prisustvo etniciteta samo po sebi nije negativna pojava i postoje brojni uspješni primjeri evropskih društava i država u kojima etnički i građanski koncept funkcioniraju u jako dobroj korelaciji (Švicarska, Belgija itd.). Način njegovog prisustva u Bosni i Hercegovini definitivno vodi u radikalizaciju stavova kod trenutnih donosioča političkih odluka, jer im takav način vođenja politike omogućava zadržavanje permanentnog *statusa quo* i zadržavanje pozicija na kojima se trenutno nalaze.“¹⁰⁴

¹⁰⁰ Simović, V. *Političke partije u Bosni i Hercegovini// Država, politika i društvo u BiH/* Dragan S. Marković. Sarajevo: IKD University Press, 2011., Str. 331.

¹⁰¹ Ćurak, Nerzuk...(et al). Politička elita u BiH i EU – Odnos vrijednosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009.

¹⁰² Prema definiciji iz Ustava FBiH, *vitalni nacionalni interes* predstavlja: a) ostvarivanje prava konstitutivnih naroda da budu adekvatno zastupljeni u zakonodavnim, izvršnim i pravosudnim organima vlasti; b) identitet jednog konstitutivnog naroda; c) ustavni amandmani; d) organizacija organa javne vlasti; e) jednaka prava konstitutivnih naroda u procesu donošenja odluka; f) obrazovanje, vjeroispovijest, jezik, njegovanje kulture, tradicije i kulturno naslijeđe; g) teritorijalna organizacija; h) sistem javnog informisanja.

¹⁰³ Mujkić, Asim. Pisani intervju. 21.3.2018.

¹⁰⁴ Handžić, Vibor. Pisani intevju. 1.4.2018.

Kao što sam prethodno obrazložila, cilj političkih partija je ostanak na vlasti. Da bi to osigurale, svakako će učiniti ono što je potrebno, a u okruženju koje je zastupljeno u Bosni i Hercegovini nakon Daytonova vlast osvajaju isključivo političke partije sa etničkim predznakom i radikalnom retorikom.

Na primjeru distrikta Brčko, koji nije eksplicitno etnički markiran, zapravo vidimo koliko je etnopolitika zavladala Bosnom i Hercegovinom, ali i da su moguće ustavne, političke i društvene alternative trenutnom etnopolitičkom poretku. Distrikt Brčko je izuzetak etnopolitičkog pravila te je dobar pokazatelj kako se može oduprijeti etnicizaciji društva, a svjedoci smo kako se u BiH politika reducira na etnički princip, te je tako sama politika ispražnjena od političkog.¹⁰⁵

„BiH je duboko podijeljeno drustvo i svaki donosilac bitnih odluka mora da uvazi tu realnost. S obzirom da su na tim pozicijama najcesce politicari koji ionako dolaze iz nacionalnih partija, sasvim je sigurno da etnicitet postaje dominantan parametar za donesenje politickih odluka. Konstantna mobilizacija identiteta stvara ambijent u kojem etnicka pitanja potiskuju tehnokratske analize koristi ili mana odredjenih odluka. Jos jednom, to etnicitet ne stvara automatski, vec je rezultat politiziranja istog.“¹⁰⁶

Veliku ulogu i odgovornost za razvoj demokratije u Bosni i Hercegovini imaju međunarodna zajednica i Evropska unija, gdje je Evropska unija ključna karika za bh. politiku. Njen odnos prema političkoj eliti i bh. društvu ima vrlo bitnu ulogu u transformaciji Bosne i Hercegovine od jedne fragilne države do stabilne demokratije, političke zajednice slobodnih građana.¹⁰⁷

Pitanje je da li u Bosni i Hercegovini uopšte postoji mogućnost da se državni interes prihvati i stavi ispred pojedinačnih etničkih interesa. I kada se govori o evropskim integracijama, konsenzus spram bh. puta u Evropsku uniju nije oslobođen od upitanja etniciteta te se priča o ulasku Bosne i Hercegovine u EU koristi za dalje jačanje etnopolitika.¹⁰⁸

„Diskurs o Evropskoj uniji se koristi kao mehanizam dvostrukе legitimacije. S jedne strane legitimizira se tranzicijska politika koja ne korespondira s eurointegracijskim zahtjevima građanstva i međunarodne zajednice, a s druge strane zahtjevi Evropske unije se

¹⁰⁵ Ćurak, Nerzuk...(et al). Politička elita u BiH i EU – Odnos vrijednosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009.

¹⁰⁶ Maksić, Adis. Pisani intervu. 21.5.2018.

¹⁰⁷ Ćurak...et al (cit. djelo), 2009.

¹⁰⁸ Ibidem

koriste za isticanje važnosti vlastite nacije. U definiranju vlastitih nacionalnih interesa 77,3 posto ispitanika smatra da je to punopravno članstvo u svim relevantnim euroatlantskim integracijama, dok 13,6 posto ispitanika (svi ispitanici iz reda srpske političke elite) euroatlantske integracije ne promatra ključnim za svoju etničku / nacionalnu grupu.^{“¹⁰⁹}

Dakle, etnicitet se upliće čak i u priču o ulasku Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Političke elite evidentno ne mogu postići konsenzus ni kada je u pitanju odluka koja bi doprinijela prosperitetu cjelokupne BiH. Pitam se, zašto uopšte raspravljati o tome da li je konsocijacijska demokratija (čiji je ključni element konsenzus) pravo rješenje za BiH, kada prosvijećenost naših političara nije dovoljna da bi ona ispravno funkcionalisala.

„Prenaglašavanje pripadnosti etničkoj skupini u bh. društvu se često primjenjuje kao dodatni argument za „moje“ ili „tvoje“ u situacijama kada se nema dovoljno argumentacije za odbijanje ili prihvatanje određenih stavova ili političkih rješenja.“^{“¹¹⁰}

„Ultimativna relevancija *etničkog* ugrađena je u samu strukturu države Bosne i Hercegovine i njenog društva. Dejtonski poredak kojim je determinirana današnja Bosna i Hercegovina jeste upravo taj vrhunski konstitucionalno-legitimacijski akt etničke BiH. To potvrđuje i sam obrazac njegovog donošenja: potpisnici Dejtonskog mirovnog sporazuma su predstavnici nacionalnih stranaka (kao masovnih pokreta), a ne državnih institucija Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine. “Dejtonska” Bosna i Hercegovina tako predstavlja *etničku državu* u kojoj konsenzualne savezne institucije ne predstavljaju uporišta moći odlučivanja već mjesta etničke reprezentacije apriorno podijeljene političke moći i suvereniteta. Konsenzus u Bosni i Hercegovini nikada nije politička, već isključivo *etnička* stvar.“^{“¹¹¹}

Dakle, sam Ustav Bosne i Hercegovine ovu državu već određuje kao etničku. Kao što je istaknuto, konsenzus je etnička a ne politička stvar, te je sasvim legitimno reći kako je politika u BiH etnicizirana. Uprkos tome što ne možemo reći da postoji zajednička vizija naroda BiH o pitanju budućnosti zemlje, i dalje se većinom govori o njenoj prošlosti te se kroz svaku temu provlači pitanje etniciteta.

Valida Repovac-Nikšić kaže:

¹⁰⁹ Ibidem, str. 13.

¹¹⁰ Efendić, Adnan. Pisani intervju. 11.5.2018.

¹¹¹ Ćurak...et al (cit. djelo), 2009, str. 67

„Da! Oni svjesno koriste i manipuliraju etnicitetom to jeste nacionalizmom, drže ljudе u permanentnom strahu od onog „drugog“, a sve da bi ostali na pozicijama političke moći i da bi sačuvali ekonomsku moć i bogatstvo koje su stekli u ratu i nakon rata.“¹¹²

Bitno je istaći da su na izborima 2002. Godine vlast ponovo osvojile stranke sa nacionalnim predznakom (SDA, HDZ, SDS), te formiraju parlamentarnu većinu sa SBiH i PDP. Neuspjeh ove koalicije u usvajanju aprilskog paketa ustavnih promjena zapravo je radikalizovao političku scenu te etnički homogenizirao biračko tijelo.¹¹³ Podsjetimo se da je aprilski paket ustavnih promjena trebao uvesti rotacijsku smjenu predsjednika BiH, kao i da bi se, između ostalog, predsjednici birali iz Parlamenta, a ne direktno.

Sarajlić i Turčalo pišu o razlici između „dejtonske“ i „briselske“ Bosne i Hercegovine, te ističu kako, za razliku od „dejtonske“ BiH kojoj je odrednica politička elita, „briselska“ Bosna i Hercegovina predstavlja jedno *uređeno evropsko društvo* gdje je proces političkog odlučivanja transparentan, a nosioci tog društva su institucije države a ne politička elita i nacionalne stranke. Za „dejtonsku“ BiH se kaže da je pod utjecajem Sjedinjenih Američkih Država, te se često znalo reći da je BiH američki teritorij na Balkanu. S druge strane, „briselska“ BiH označava snažnije prisustvo EU i jačanje države i njenih institucija.¹¹⁴

Na pitanje da li prisustvo etniciteta vodi do radikalizacije etnonacionalnih stavova kod donosioca političkih odluka, Jasmin Hasić kaže:

„Potencijalno da. Ali se postavlja pitanje zašto onda u našem političkom spektru ne postoji npr. «Radikalna stranka Bošnjaka», i zašto se Bošnjaci, koji sebe vide kao najveće žrtve prethodnog rata, nisu nikad javno radikalizirali svoje političke preferencije i nastupili na izborima kao opcija koja propagira bilo koji vid radikalnog djelovanja (nalik onome što radi SRS ili HSP i slične stranke).“¹¹⁵

U postdejtonskom periodu SDA se radikalno zalagala za centralizaciju i jačanje nadležnosti države nauštrb entiteta, ali je dolaskom Sulejmana Tihića na čelo stranke poslije smrti Alije Izetbegovića ublažila svoju retoriku i zahtjeve kada je o ustavnim promjenama riječ.¹¹⁶

¹¹² Repovac-Nikšić, Valida. Pisani intervju. 27.5.2018.

¹¹³ Popov-Momčinović, Z. *Parlamentarne političke stranke u BiH// Parlamentarizam u BiH/ Gavrić, Saša; Banović, Damir (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Friedrich ebert, 2012.*

¹¹⁴ Čurak, Nerzuk...(et al). *Politička elita u BiH i EU – Odnos vrijednosti.* Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009.

¹¹⁵ Hasić, Jasmin. Pisani intervju. 29.5.2018.

¹¹⁶ Popov-Momčinović, Z. *Parlamentarne političke stranke u BiH// Parlamentarizam u BiH/ Gavrić, Saša; Banović, Damir (ed.)/ Sarajevo: Fondacija Friedrich ebert, 2012.*

Tomić i Granić razmatraju šta se krije u političkim stavovima hrvatskih stranaka u BiH. Došli su do zaključka da postoje tri preferencije: prva preferencija većina hrvatskih političkih partija je stvaranje trećeg entiteta; druga preferencija je jačanje državne razine gdje bi Hrvati učestvovali kao manjina na načelu pariteta; treća opcija bi bila ukidanje entiteta i prebacivanje težišta političkih snaga na opštine i gradove gdje su oni većina. Tomić i Granić smatraju da se u te tri preferencije zapravo ogleda suština hrvatske politike u BiH.¹¹⁷

Iako se Stranka za Bosnu i Hercegovinu pokušala predstaviti kao multietnička, riječ je o bošnjačkoj stranci. Ako govorimo o radikalnim stavovima, period od 2006. do 2010. godine je obilježen političkim radikalizmom i sukobima između Sarajeva i Banjaluke. U tom periodu je Haris Silajdžić obnašao funkciju bošnjačkog člana Predsjedništva.¹¹⁸

„Upravo kod većine donosioca političkih odluka koji su ujedno i najglasniji branioci kvazietničkih/vitalnih nacionalnih interesa, etnicitet služi samo kao maska ili smokvin list za prikrivanje borbe za goli individualni, stranački, rodbinski ili bilo koji drugi uži grupni interes.“¹¹⁹

Apsolutno se moram složiti. Političke partije zapravo koriste etnicitet i u narodu se predstavljaju braniocima nacionalnih interesa, dok je sve što rade zapravo samo lična korist, odnosno korist stranke.

„Izbori 2006. su, kao što smo već istakli, doveli do etničke radikalizacije i homogenizacije političkog spektra. Diskurs o 100% BiH i RS-u kao genocidnoj tvorevini donose Stranci za BiH Harisa Silajdžića ogroman broj glasova. Na drugom polu, SNSD uspješno mobilizuje biračko tijelo oko zaštite RS-a od stalnih napada i pritisaka koji dolaze iz Sarajeva i od strane međunarodne zajednice, uz čestu prijetnju referendumom o otcjepljenju.“¹²⁰

4.2. Etničko pitanje kao faktor dodatnog ideološkog fragmentiranja društva i otežavanja integrisanja u zajednički život

Pitanje odnosa naroda i nacije posebno je značajno za Bosnu i Hercegovinu, gdje narod čine tri etničke nacije, pa je suštinsko pitanje kako urediti državu u demokratskom

¹¹⁷ Ćurak, Nerzuk...(et al). Politička elita u BiH i EU – Odnos vrijednosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009.

¹¹⁸ Popov-Momčinović (cit. djelo), 2012.

¹¹⁹ Vrca, Amir. Pisani intervju. 11.5.2018.

¹²⁰ Popov-Momčinović (cit. djelo), 2012.

balansu građanskog i etničkog u tri različite i često suprotstavljene cjeline. Međutim, izgradnja tog balansa je od suštinskog značaja za opstanak i razvoj države i društva.¹²¹

Amir Vrca kaže kako potenciranje etničkog zapravo doprinosi ideološkoj isključivosti a ujedno i fragmentiranju.

„Preciznije rečeno, ukoliko niste a priori opredijeljeni za jednu od tri dominantne etničke skupine u Bosni i Hercegovini (u bilo kojoj društvenoj sferi ili djelatnosti) ili vam etnički identitet ne predstavlja primarnu odrednicu ličnosti, bivate unaprijed svrstani u „druge“, „drugačije“, „ostale“, „manjine“. Na bilo kakav način ste marginalizirani te ste samim tim i ideološki „odstranjeni“ od mainstream-a, odnosno matičnog toka bosanskohercegovačkog društva.“¹²²

Etnička fragmentizacija je uslovila nastanak etničke pluralizacije, i konstaliranje političkih partija oko etničkog principa tri glavne nacionalne zajednice u BiH.¹²³

„Potenciranje etniciteta dolazi iz nacionalističkog ideološkog okvira koji nastoji na stvaranju svoje nacionalne države s dominacijom domaćinskog etničkog naroda I što je moguće manjim udjelom manjina. Usmjeren na jedno multikulturno društvo, taj nacionalistički princip mora djelovati fragmentirajuće, separirajuće, partikularizirajuće.“¹²⁴

„Način crpljenja etniciteta u današnjoj BiH potpuno marginalizira građanski koncept i preuzima ekskluzivitet u odnosu na sve segmente koji su krucijalni za uspješno funkcionisanje svakog uređenog društva (ekonomija, obrazovanje, vladavina prava i pravne države, zaštita temeljnih ljudskih prava, slobodni mediji itd.). Što je veći uticaj etničkog u odnosu na građansko i na svaki gore nabrojani segment, to je ideološka fragmentacija društva veća.“¹²⁵

Društvo i država u Bosni i Hercegovini mogu da se demokratski stabilizuju i izgrade razvojem prirodnih oblika nacija, zasnovanim na demokratskom balansu etničkih i građanskih vrijednosti. Izvorni legitimitet svake nacije u BiH je demokratski, jer je prirodni nacionalni identitet nešto sa čime se poistovjećuje većina unutar nacije. Demokratija *unutar* nacije ima za posljedicu demokratske odnose između nacija i države. Da bi se ostvario proces demokratskog balansa etničkog i građanskog u identitetu nacija u Bosni i Hercegovini,

¹²¹ Nešković, R. *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung, 2013.

¹²² Vrca, Amir. Pisani intervju. 11.5.2018.

¹²³ Gavrić, Saša; Banović, Damir; Krause, Christina. *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009.

¹²⁴ Mujkić, Asim. Pisani intervju. 21.3.2018.

¹²⁵ Handžić, Vibor. Pisani intervju. 1.4.2018.

potrebno je otkloniti prepreke koje onemogućavaju demokratizaciju društva, nacije i države.¹²⁶

Dakle, da bi se izbjeglo dodatno fragmentiranje bh. društva, potrebno je da se napravi određeni balans između etničkog i građanskog, kako bi se postigla demokratizacija društva, te samim tim otklonile okolnosti koje dovode do daljnje segmentacije. Smatram da se nametanjem bilo čega neće postići integrisanje, već da bh. društvo treba da sazri do tog stepena.

Nešković pravi komparaciju između dominacije etničkog i dominacije građanskog. Situacije kada *dominira etničko* u odnosu na građansko, te su ljudska prava i slobode u drugom planu, prava su osnova za totalitarizam vladajućih partijskih elita. Treba istaći da tu pojedinac postaje neslobodan i ne može da ostvari svoja osnovna prava a i sama vlast mu onemogućava borbu za ista. Političke elite na vlasti se predstavljaju kao branioci vlastite nacije, te to stavljuju kao prioritet u odnosu na druge društvene probleme. U takvom totalitarizmu se svaka borba za ljudska prava i kritika trenutne vlasti smatra ugrožavanjem nacije. Međutim, u višeetničkim društvima i dominacija građanskog može predstavljati problem jer postoji mogućnost hegemonije većinske etničke grupe nad manjinskim grupama.¹²⁷

„Simplificirani «triadic framework» razumijevanja etniciteta je upravo ono što je rat nastojao postići i za što je bio prvobitno dizajniran. Mislim da je u BiH političkom sistemu klasično ideloško poimanje političkog spektra vremenom izgubilo na značaju u javnom diskursu. Politički sistem je skoro atomiziran, te su se stranke prilagodile triadičnim ethno-nacionalnim podjelama kako bi imale neki minimum za određivanje vlastitog političkog djelovanja ili su se izolirale u svom nastojanju da budu dio ovih podjela, prvenstveno kako bi se (makar principijelno) pokazale kao game-changing elementi u sistemu.“¹²⁸

Nešković donosi zaključak o kontinuitetu etničke nacije na osnovu toga što su se u Bosni i Hercegovini ponovno obnovile političke stranke sa etničkim predznakom i na etničkoj osnovi. On kaže da je bit demokratskog balansa između etničkih i građanskih sadržaja u međusobnom prihvatanju države i naroda. Međutim, možemo slobodno reći da etničke grupe koje egzistiraju u BiH ne prihvataju ovu državu na isti način niti je svi gledaju kao svoju domovinu. Iako je Bošnjaci smatraju svojom, Srbi i Hrvati je gledaju kao prostor na kojem žive a njihove domovine su Srbija i Hrvatska. Upravo zbog razlike u shvatanju države, na

¹²⁶ Nešković, R. *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung, 2013.

¹²⁷ Ibidem

¹²⁸ Hasić, Jasmin. Pisani intervju. 29.5.2018.

prostoru Bosne i Hercegovine ne postoji zajednička vrijednost prihvaćena od strane sve tri nacije. To je ključni razlog nastanka sukoba i ključni razlog netrepeljivosti koja živi i danas.¹²⁹

„Politički predstavnici Bošnjaka, Srba i Hrvata nemaju usaglašenu ustavnu osnovu o modelu državnog uređenja u Bosni i Hercegovini da bi ova država bila prihvatljiva za sve tri nacije.“¹³⁰

Valida Repovac-Nikšić kaže da je potenciranje etniciteta itekako prepreka razvoju i društva i države.

„Potenciranje na etnicitetu umjesto dijaloga i dogovora često proizvodi nove antagonizme i samim tim zastoje na planu ekonomskog, političkog, kulturnog razvoja zemlje. Prepreka je i uspješnoj integraciji naše zemlje u Europsku uniju.“¹³¹

Budući da je u BiH ključno pitanje etničko te se sve odluke donose prema etničkom ključu, primjetne su ozbiljne posljedice u svim važnim segmentima jedne zemlje. Napredak stagnira upravo iz razloga što se političke elite bore oko vlasništva nad teritorijem, pozicija u državnim institucijama, te drugih stvari u kojima etnicitet igra glavnu i jedinu ulogu. Samim tim, država se dijelila i nastavlja se dijeliti isključivo na „vaše“, „njihovo“ i „naše“. Ne postoji riječ zajedničko kada je u pitanju Bosna i Hercegovina. Sve to itekako otežava integrisanje ovog segmentiranog društva te se u skorijoj budućnosti ne može naslutiti nikakva promjena.

„U jednu ruku, etnicitet sprečava ideološke podjele. Dakle, konstanta dominacije politike identiteta onemogućuje podjele koje su tipične u „normalnim“ društvima, a to su one po političkom spektru lijevo-desno. Drugim riječima, teme najbitnije za uređenje jednog društva i život čovjeka, a to su one koje se tiču uloge države u ekonomskom sistemu (stopa oporezivanja, nivo socijalnih programa, itd) marginalizovane su konstantnim sukobom suparničkih etničkih politika.“¹³²

Profesor Sead Turčalo govori o tome kako se u Bosni i Hercegovini etnicitet počeo izjednačavati sa religijom. To znali da jedna osoba može biti Bošnjak, Srbin ili Hrvat ukoliko je musliman, pravoslavac ili katolik. Sve to potpomaže još većoj podjeli društva koja je proizvedena ratom.

„Činjenica je da se dovodi do svođenja identiteta na etnicitet i na religijsku pripadnost. U BiH je etnicitet konfesionaliziran, počelo se prepostavljati da se može biti pripadnik neke etničke grupe isključivo ako je istovremeno osoba pripadnik određene religije. To je ono što na neki način vodi ka produbljivanju ne samo razlika nego i te postojeće polarizacije koja je proizvedena ratom te je u poslijeratnom periodu

¹²⁹ Ibidem

¹³⁰ Ibidem, str. 41.

¹³¹ Repovac-Nikšić, Valida. Pisani intervju. 27.5.2018.

¹³² Maksić, Adis. Pisani intervju. 21.5.2018.

ojačavana zasnovanošću ustavno-pravnog sistema države na činjenici da su se formirani konstitutivni narodi počeli preklapati sa etničkom pripadnošću a poslije i sa kofesionalnom.¹³³

Sam način izbora i sastav Predsjedništva Bosne i Hercegovine ohrabruju etničko fragmentiranje biračkog tijela, učvršćuju podijeljenost društva i omogućavaju nacionalnim političkim elitama da, samoidentifikacijom sa nacionalnim interesima, zanemare znatno izraženiju heterogenost i složenost društva, svodeći sve društvene interese na nacionalne (ili državne) a sve društvene grupe na etničke. Stoga ne iznenađuje što su političke stranke i koalicije, kandidujući svoje predstavnike za članove Predsjedništva, isticale u prvi plan potrebu političke borbe za odbranu jednostrano definisanih nacionalnih ili državnih interesa, čime je politički pluralizam osiromašio u sadržini i sveo se na specifičan model elitističke demokratije sa etničkim predznakom.¹³⁴

Prateći programe političkih stranaka, te njihove rezultate na izborima u postdejtonskoj BiH, možemo slobodno kazati da je etnicitet ostao ključan faktor u bh. političkom životu. Stranke sa etničkim predznakom ne ostavljaju prostora za one bez istog, koje, usput rečeno, ne postižu ni približne izborne rezultate. Smatram da je to očigledan dokaz nivoa upletenosti i relevantnosti etniciteta u Bosni i hercegovini. Dok god zajednički život i sveukupni razvoj BiH ne bude i građanima i političkim elitama na prvom mjestu, fragmentiranost društva će biti obilježje ove zemlje. Napomenula bih da je jedini period kada nacionalne stranke nisu imale vlast (i to isključivo u FbiH) onaj od 2000. do 2002. godine, kada je građansko pobijedilo etničko. U Hercegovini je i tada dominirao HDZ, a u Republici Srpskoj SDS.

4.3. Mediji i etnicitet kao sredstvo manipulacije

Turčilo u svome radu piše kako Loyd smatra da se mediji u društvu prikazuju kao sila koja prenosi istinu te se smatra njenim čuvarom, uprkos tome što se ne može reći da su *istinoljubivi* niti moralni sami po sebi. Iz tog razloga, Loyd smatra da se treba promotriti utjecaj medija na politiku a ne raditi suprotno: praviti od medija žrtve politike.¹³⁵

¹³³ Turčalo, Sead. Pisani intervju. 1.6.2018.

¹³⁴ Gavrić, Saša; Banović, Damir; Krause, Christina. *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009.

¹³⁵ Turčilo, L. *Moć medija u „zavоđenju“ javnosti kao problem za demokratiju i obrazovana javnost kao rješenje tog problema*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008.

Moć i uticaj medija stari su koliko i sami mediji, s tim što su medijske manipulacije i manipulacije medijima utoliko izraženije ukoliko je veći i tehnološki napredak sredstava komuniciranja, a to se pogotovo odnosi na pojavu radija i televizije.¹³⁶

Osim Loyda, brojni su drugi autori razmatrali ulogu medija u demokratijama današnjice, te su dolazili do zaključka da su mediji itekako povezani sa ekonomskim i političkim moćnicima. Dakle, ekonomski i politički moćnici te medijski vlasnici su glavni akteri modernih demokratija. Postavlja se pitanje: gdje je mjesto medija? Plevnik smatra da to svakako nije u trijumviratu politika-biznis-novinarstvo, jer ako se udruže ova tri sektora to bi značilo kraj demokratije. Loyd smatra da bi glavni zadatak medija trebao biti povezivanje s javnošću te da se toj javnosti obezbijede kvalitetne informacije kako bi imala vlastite kritičke kompetencije te učestvovala u javnom životu.¹³⁷

Naime, bitno je spomenuti da je, u prenošenju informacija javnosti, vrlo važna *nepričasnost* medija. Ukoliko se putem medija u javnost iznose subjektivni stavovi ili se određene situacije i priče prenose na način da se štite neko ili nešto, da li onda zaista imamo informiranu javnost, ili je to samo privid?

„Ogromna većina medija plasirajući nekritički stavove etnopolitičkih elita doprinosi polarizaciji biračkog tijela.“¹³⁸

Na mjesto uvjeravanja došlo je manipulisanje, a to ima i svoje posljedice koje stvaraju nove oblike socijalnog ponašanja, od zatvaranja u sebe, ksenofobije do nepovjerenja u javnost.¹³⁹

Turčilo ističe da je bitna činjenica koja medijima daje moć ta što oni imaju mogućnost da interpretiraju politiku i različite situacije stavljuju u željene kontekste. Imaju tu slobodu da od lošeg političkog poteza naprave nešto pozitivno, ili da od najsitnije greške stvore nešto što će osobu koštati i same karijere.¹⁴⁰

Alessandro Amadori uvodi pojam *meki autoritarizam*, koji je zasnovan „ne toliko na prinudi, koliko na manipulaciji konsenzusom, na semantičkom preobražavanju stvarnosti, na

¹³⁶ Sredanović, V. Uticaj i moć medija u političkoj kampanji. Sociološka luča I/2. 2007.

¹³⁷ Ibidem

¹³⁸ Mujkić, Asim. Pisani intervju. 21.3.2018.

¹³⁹ Alić, S. *Mediji - od zavodenja do manipuliranja*. Zagreb: AGOM. 2009.

¹⁴⁰ Turčilo, L. *Moć medija u „zavodenju“ javnosti kao problem za demokratiju i obrazovana javnost kao rješenje tog problema*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008.

kontroli mišljenja, na ubjeđivanju i društvenom pritisku kroz nove predmete kolektivne želje, a to su oblici masovne komunikacije“.¹⁴¹

Pored one očigledne funkcije medija, informativne, tu je i njihova *orijentacijska* funkcija. Zadatak medija je da objasni pojedincu određene događaje u širem kontekstu, da im utvrdi uzrok i posljedicu, a sve u cilju bolje orijentacije pojedinca u društvu. Međutim, ta funkcija medija je sve potisnutija iz razloga što različiti centri moći to žele. Depolitizacija medijskog sadržaja je za njih poželjna.¹⁴²

„Rainer Geisler (1973,93) stabilizatorsko djelovanje medija (osobito televizije) na sustav svodi na „depolitizaciju sadržaja“ koja odgovara potrebama mnogoslojne publike. Ta depolitizacija događa se preko dvaju tipova *manipulacije* koje ne treba razumjeti kao suprotnosti: a) određene elite (odnosno jedna klasa) okupiraju masovne medije i b) mehanizmi tržišnog gospodarstva (maksimalizacija recipijenata) proizvode nepolitičnu masovnu kulturu. Geisler razlikuje pet tipova manipulacijskih sadržaja:

1. integrativni sadržaji bez kritike postojećih socijalnih i političkih prilika;
2. izostanak postavljanja individualnih sloboda u društveni okvir;
3. politički relevantna informacija kvantitativno je nevažna u odnosu prema zabavi;
4. izbrisane su granice između informacije i zabave;
5. kvalitativna depolitizacija davanjem nepovezanih podrobnih informacija bez konteksta“.¹⁴³

Cilj medija bi trebao da bude informirano javno mnjenje, međutim, konkretno u BiH, mediji su prepuni informacija koje nemaju značenje te to ostavlja javnost dezorientiranu. Centri moći u Bosni i Hercegovini žele da politiziraju teme koje nisu političke, te da depolitiziraju one političke. To se čini u onim situacijama kada je potrebno sakriti suštinu, dok se teme koje su nepolitičke prezentiraju kao političke. Tako se na primjer sportski događaji nastoje predstaviti kao politički, te se stvara prividna politička rasprava.¹⁴⁴

¹⁴¹ Loyd, J. *Šta mediji rade našoj politici*. Beograd: SAMIZDAT B92, 2008. Str. 54.; citirano prema: Turčilo, L. *Moć medija u „zavodenju“ javnosti kao problem za demokratiju i obrazovana javnost kao rješenje tog problema*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008. str. 21.

¹⁴² Baraković, V. *Stanovnici „ravne ploče“ - (Dez)orijentacijska funkcija masovnih medija*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008.

¹⁴³ Kunzlik, M.; Zipfel, A. *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert, 2006. Str. 42; citirano prema: Baraković, V. *Stanovnici „ravne ploče“ - (Dez)orijentacijska funkcija masovnih medija*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008. str. 28.

¹⁴⁴ Baraković, V. *Stanovnici „ravne ploče“ - (Dez)orijentacijska funkcija masovnih medija*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008.

Ispitivanje stavova javnosti o utjecaju masovnih medija u BiH provedeno u periodu mart-juni 2006. godine pokazalo je da bh. stanovništvo gleda na medije kao na moćnike koji itekako utiču na situaciju u zemlji, ali su segmentirane (etno)javnosti u BiH sklone da prate medije isključivo vlastite etničke zajednice. Sadržaje medija drugih etničkih zajednica ne prihvataju ili im ne ukazuju povjerenje. Međutim, na takav način se ograđujući od svih drugih medija u ovoj zemlji, uskraćeni smo za sve druge poglede na različite situacije, te je naša stvarnost svedena na onu koju nam pružaju mediji pod utjecajem centara političke moći.¹⁴⁵

Gradski vijećnik Vibor Handžić smatra da mediji u Bosni i Hercegovini zapravo stvaraju jednu lažnu sliku stvarnosti.

„Slobodni mediji i kvalitetan obrazovni sistem su ključni elementi svakog društva putem kojih se formira osvješteno i emancipatorno javno mnjenje. Sasvim je jasno da takvo javno mnjenje i razvijeno društvo shvata i razumije sve negativnosti i pogubnosti superiorne vladavine etničkog koncepta. Sasvim je jasno da se mediji u Bosni i Hercegovini (bilo koji oblik informisanja) koriste u navedenu svrhu i kreiranje vještačke stvarnosti, što je posebno izraženo u periodima izbornih kampanja.“¹⁴⁶

Budući da ignorisanje „drugih“ medija zapravo stvara jednu lažnu sliku stvarnosti, vrlo je lako manipulisati javnošću. Apsolutno sam sigurna u to da svaka etnička grupa u Bosni i Hercegovini ima medij koji redovno prati, dok u potpunosti izbjegava druge medije. Veliki je problem to što mediji upravo posredstvom promoviranja etniciteta i stavljanjem jedne etničke grupe na prvo mjesto, prave među građanima još veće razdore, pa čak i među stanovnicima istog grada.

„Fragmentirano bh. društvo za posljedicu ima i podjelu medijskog prostora, pa je i više nego očigledno da su mediji obojeni i omeđeni „etno-nacionalnim“ granicama (primjer je RTRS).“¹⁴⁷

Prof. dr. Maksić Adis tvrdi da se mediji uveliko koriste kao sredstvo promocije vlastitog etniciteta i etničke polarizacije biračkog tijela.

„Sasvim je sigurno da stranke sa etnonacionalnom agendom koriste medije u te svrhe. Mediji u oba entiteta često spominju ratne događaje i pri tome nude oprečne naracije tih događanja koje itekako imaju jaku emotivnu nakelektrisanost i proizvode polarizirajuće emocije. Time snaže i osjećaj pripadnosti jednom od nacionalnih korpusa, a u isto vrijeme i osjećaj različitosti i distance sa onima koji ne pripadaju u isti. Ovdje bih izdvojio RTRS, čija je uređivačka politika bez ikakve ambivalentnosti stala na stranu političkih stavova Milorada Dodika. Ti stavovi, koji pozivaju na raspad

¹⁴⁵ Ibidem

¹⁴⁶ Handžić, Vibor. Pisani intervju. 1.4.2018.

¹⁴⁷ Efendić, Adnan. Pisani intervju. 11.5.2018.

zemlje, jedni su od glavnih izvora konstante emotivne polarizacije koja marginalizuje pitanja bitna za život prosječnog čovjeka.“¹⁴⁸

Profesor Jasmin Hasić smatra da nezavisni mediji pokušavaju prenositi vijesti na drugačiji način ali je problem što građani imaju dozu nepovjerenja prema medijima koji bilo šta rade na drugačiji način. Na pitanje koriste li se mediji kao sredstvo promocije vlastitog etniciteta i etničke polarizacije biračkog tijela, odgovara ovako:

„Ako su ovisni o političkim opcijama, onda rade šta im se «naredi». Dobar primjer je RTRS. Ukoliko su nezavisni (u finansijskom i bilo kom drugom smislu), onda pokušavaju da oblikuju diskurs na drugačiji način, ali ne mogu uvijek da pobegnu od realnosti i gledaoca koji su navikli na ono što im mainstream mediji seviraju, i koji su vremenom postali skeptični prema medijima koji pokušavaju da budu «drugačiji».“¹⁴⁹

Amir Vrca na isto pitanje odgovara:

„Itekako! Dovoljan primjer je svaka izjava predsjednika ili poznatijeg člana primarno etničkih stranaka u Bosni i Hercegovini (SDA, HDZ, SNSD, SDS, SBB i sl. – Neke u manjoj a neke u većoj mjeri). Pored toga, mnoge stranke direktno ili indirektno kontrolišu i određeni broj medija, u zadnje vrijeme i internet portala ili naloga na društvenim mrežama (posebno Facebook) koje također koriste za promocije vlastitog etniciteta, po mogućnosti na štetu „suprotnog“ te daljnju indoktrinaciju javnosti i značajnika.“¹⁵⁰

Kada smo kod promoviranja vlastitog etniciteta i korištenja istog u svrhe manipulacije, spomenula bih nešto što mi je baš nedavno privuklo pažnju. Mediji su objavili da je Općinski odbor SDA Zenica donio odluku o formiranju Komisije za društvene mreže. Razlozi za formiranje komisije ovakvog tipa jesu što se na mnogo jeftiniji način pristupa velikom broju glasača, odnosno potencijalnih glasača. Kako u odluci piše, postoje dva prioritetna cilja: imati minimalno 200-300 lajkova na svim Facebook objavama SDA Zenica i SDA ZDK (aktivisti trebaju redovno posjećivati ove stranice i podržavati aktivnosti stranke), te aktivirati se na Facebook stranicama lokalnih portala gdje bi se čitali komentari vezani za SDA ali i za ostale političke subjekte. Takođe, već je odavno osobama koje redovno posjećuju bh. portale jasno da postoje članovi stranaka koji komentarišu objave vezane za stranku iz koje dolaze. U odluci Općinskog odbora SDA se, između ostalog, navodi da je potrebno ostavljati isključivo afirmativne komentare za SDA stranku te podržavati njene projekte.

¹⁴⁸ Maksić, Adis. Pisani intervju. 21.5.2018.

¹⁴⁹ Hasić, Jasmin. Pisani intervju. 29.5.2018.

¹⁵⁰ Vrca, Amir. Pisani intervju. 11.5.2018.

„Bez obzira koliko se nastojao minimizirati značaj i utjecaj javnih servisa, kako od pojedinih državnih zvaničnika i političkih lidera tako i od građana, sve češći zahtjevi za transformacijom, pa čak i ukidanjem javnih servisa, pozivanje građana na neposluh i neplaćanje RTV taksi, indicira da su kreatori stvarnosti i javnosti prepoznali „opasnost“ nepristrasne, objektivne i istinite informacije.“¹⁵¹

4.4. Loše politike kao posljedica odlučivanja vođenog etnicitetom i pitanjem etnonacionalnog interesa

Loša politika u Bosni i Hercegovini, kada je u pitanju uticaj etniciteta na istu, može dovesti do ozbiljne marginalizacije univerzalnih i civilizacijskih vrijednosti tolerancije, dijaloga i povjerenja.

Valida Repovac-Nikšić pak smatra da političko odlučivanje vođeno etnonacionalnim interesom ni nema rezultate.

“Takve politike ne sadrže ništa konkretno u smislu ozbiljnih ekonomskih, socijalnih, razvojnih programa ili strategija. Njihove politike su prazne populističke retorike čiji sadržaj je prizivanje ratnih događaja od prije dvadeset i pet godina, zastrašivanje ljudi, i nastavak prisvajanja bogatstva za sebe i svoje političke poslušnike.”¹⁵²

Ono o čemu bi se trebalo svakodnevno razgovarati jeste činjenica da se u Bosni i Hercegovini pitanje etnonacionalnog interesa iskorištava u toj mjeri da se u najbanalnija politička pitanja upliće nacionalni interes, te se pravo veta koristi u situacijama kada za to apsolutno nema osnova. Konstantno se u donošenje politika upliće priča o zaštiti prava i identiteta jedne od tri etničke grupe.

„Svako političko odlučivanje koje je zasnovano i u prvi plan ne stavlja predstavljanje javne politike, stvari neke opće dobrobiti građana, ne može biti nikako dobro. Ako u prvi plan stavite najmanje bitna pitanja, a pitanje etničkog je pitanje emocionalnog, apstraktnog, prilično neopipljivog za ljude, ali ono ima najjaču mobilizaciju i moć jer se naprosto lakše mobiliziraju emocije nego što to možete učiniti racionalnim stvarima. Kad etničko i etnicitet u političkom odlučivanju uzme primat nad ekonomskim ili kulturnim pitanjima, kao nekog javnog dobra, te odluke vode ka lošem

¹⁵¹ Baraković, V. *Stanovnici „ravne ploče“ - (Dez)orientacijska funkcija masovnih medija*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, 2008. str. 30.

¹⁵² Repovac-Nikšić, Valida. Pisani intervju. 27.5.2018.

stanju. Jedan od najboljih primjera je obrazovanje, koje kroz tu koncepciju nacionalne grupe predmeta, činjenice da je situirano na entitetskom nivou, na nivou kantona (zbog načina na koje su oni uređeni), dovodi do zaključka da ne postoji obrazovanje kao dio opće čovjekove kulture, nego se i unutar njega vrši ta segregacija koja je proizvedena političkim odlukama.“¹⁵³

„Suština pak etnopolitičkog čitanja i djelovanja je u tome da dominantne bosanskohercegovačke kompetitivne etnopolitičke elite sebe prikazuju kao manjine, manjine koje su u očajničkoj potrebi za manjinskim mehanizmima zaštite: proceduralnim, institucionalnim, teritorijalnim itd. Unatoč činjenici da Dejtonski ustav definira te etničke grupe kao konstitutivne narode ili kao core nation u pluralu, njihove etnopolitičke elite legitimiraju svoje političke zahtjeve i djelovanja striktno klasičnim manjinskim argumentima.“¹⁵⁴

„Političko odlučivanje bi, prema analogiji sa sličnim nacijama-državama, u BiH trebalo biti vođeno ne iz perspektive jedne trećine domaćinskog pluralnog naroda, već samo uzimajući u obzir i deliberaciju stajališta i pozicije cjeline, dakle i druge dvije trećine tog pluralnog domaćinskog tijela i ostalih koji čine građane BiH. Drugim riječima, odluka koja bi se ticala neke, naprimjer bošnjačke komponente, istodobno u deliberaciji mora podrazumijevati stajališta i barem druge dvije komponente – kako će se odraziti na cjelinu.“¹⁵⁵

„Konačne odluke, u tijelima-organima u kojima su zastupljene «sve tri strane», su u konačnici stvar kompromisa. Ukoliko on ne postoji, odluke se ne mogu ni usvojiti. «Etnonacionalne primjese» u političkom odlučivanju (makar u BiH) se mogu naći samo u nižim nivoima vlasti (imena ulica i trgova u gradovima u kojima vlada neka etnonacionalna politička opcija koja nema jaku opoziciju u općinsko-gradskom vijeću).“¹⁵⁶

„Ovaj vladajući sloj, bez obzira na različit etnički predznak i teritorijalnu distribuciju unutar BiH, dijeli identične ekonomsko-političke interese i održava se na vlasti uz pomoć kontroliranog, usmjerenog i ograničenog neprijateljstva s ciljem održavanja

¹⁵³ Turčalo, Sead. Pisani intervju. 1.6.2018.

¹⁵⁴ Mujkić, A. *Multikulturalizmom protiv pluralizma – slučaj Dejtonske Bosne i Hercegovine*.// Daytonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine/ Mirko Pejanović i Zijad Šehić. Posebna izdanja: knjiga CLXVI. Sarajevo: 2016. str. 190

¹⁵⁵ Ibidem, str. 188

¹⁵⁶ Hasić, Jasmin. Pisani intervju. 29.5.2018.

fragmentacije i međusobne suprotstavljenosti najširih građanskih slojeva po etničkoj i nizu drugih osnova.“¹⁵⁷

„Svako političko odlučivanje vođeno etnonacionalnim interesom, ukoliko se ne radi o direktnoj povredi prava bilo kojeg etniciteta, rezultira lošim politikama. Očit primjer korištenja etniciteta u političke svrhe i vođenje loše politike je recimo korištenje prava veta na zaštitu vitalnog interesa na višim nivoima vlasti. Ostavljanje prostora da se za povredu vitalnih interesa konstitutivnih naroda koristi bilo šta, proizvelo je absolutnu zloupotrebu ovog mehanizma. Npr. HDZ BiH je prije par godina uložio veto na zaštitu vitalnog interesa zbog usvajanja Zakona o igrama na sreću u Parlamentu Federacije BiH.“¹⁵⁸

Istakla bih posebno to održavanje na vlasti uz pomoć „borbe za etnonacionalne interese“. Zar zaista politički predstavnici smatraju da će donošenje politika vođenih etnicitetom doprinijeti tome da BiH izđe iz krize te da se već jednom otvori put ka Evropskoj Uniji koji tako silno žele? Smatram da bi se na državnom nivou trebao posmatrati isključivo interes države Bosne i Hercegovine, ne uplitajući u to interes naroda koji je čine. Navela bih jedan primjer. Prošle godine je Klub Bošnjaka stavio veto na Rezoluciju o zaštiti ustavnog poretku i proglašenju vojne neutralnosti RS, budući da se tim aktom upliće u nadležnosti Bosne i Hercegovine. Pitanje odbrane svakako nije u nadležnosti entitetskih institucija. Istakla sam ovaj primjer iz razloga što kristalno jasno ukazuje na to kako se Republika Srpska usklađuje sa Republikom Srbijom. Dakle, upravo je to primjer loše politike vođene etnicitetom, budući da euroatlanske integracije (koje predstavljaju bolju budućnost za BiH) podrazumijevaju pristupanje BiH NATO paktu.

„BiH ima takav ustavno-pravni okvir da je u svako političko odlučivanje ugrađen etnonacionalni interes. To Lisa M. Howard zove etnokratskim modelom. Sa stajališta BiH kao cjeline to su odreda loše odluke, ali sa stajališta partikularnih etnonacionalnih rukovodstava to su sve odreda dobre odluke.“¹⁵⁹

Delegati Kluba Bošnjaka pokrenuli su pitanje vitalnog nacionalnog interesa radi usvajanja odluke o smjeni troje članova Vijeća ministara, ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine, ministra odbrane Bosne i Hercegovine i zamjenika ministra finansija i rezora Bosne i Hercegovine, budući da su oni čija se smjena prelaze Bošnjaci. Prema Zakonu o Vijeću ministara, sastav Vijeća ministara je etnički određen na način da se u toku mandata

¹⁵⁷ Mujkić, A. *Multikulturalizmom protiv pluralizma – slučaj Dejtonske Bosne i Hercegovine*.// Daytonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine/ Mirko Pejanović i Zijad Šehić. Posebna izdanja: knjiga CLXVI. Sarajevo: 2016. str. 190

¹⁵⁸ Handžić, Vibor. Pisani intervju. 1.4.2018.

¹⁵⁹ Mujkić, Asim. Pisani intervju. 21.3.2018.

mora osigurati jednaka zastupljenost konstitutivnih naroda BiH. Očekivano, Ustavni sud BiH je donio zaključak da ova odluka ne dovodi u pitanje vitalni nacionalni interes Bošnjaka. Sve ovo samo odugovlači procese donošenja politika, opstruira rad Parlamentarne skupštine BiH.

Amir Vrca smatra da je najočitiji primjer da političko odlučivanje vođeno etnonacionalnim interesom rezultira lošim politikama zapravo postupak pridruživanja BiH NATO-u.

„Iako je takvo što poodavno strateški vanjskopolitički interes Bosne i Hercegovine (Odluka Predsjedništva BiH – 2009. godine) te zakonska obaveza (po Zakonu o odbrani BiH), zvanična vlast (i zakonadavna i izvršna) entiteta Republike Srpske takvo što institucionalno blokira već godinama (Akcioni plan za članstvo – pitanje nepokretne vojne imovine), samo zbog navodnog vođenja tzv. etnonacionanim interesima, odnosno prikupljanja političkih poena od strane vlastite biračke baze, iako su i sami svjesni da članstvo BiH u NATO-u predstavlja prije svega nemjerljivi sigurnosni i ekonomski dobitak za sve građane Bosne i Hercegovine.“¹⁶⁰

Navodno zastupanje etnonacionalnih interesa je samo krinka za stvarno zastupanje ličnih/stranačkih i ko zna kojih drugih interesa. Ovdje ne treba zanemariti ni institucionalnu mogućnost vođenja ovakvih, po Bosnu i Hercegovinu, destruktivnih politika.

Najbolji primjer za takvo što jeste odlučivanje u izvršnim i zakonodavnim organima vlasti Bosne i Hercegovine. Tako su, primjera radi, zbog tzv. *entitetskog glasanja* (kao načina i postupka donošenja odluka) u oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine – ovi domovi *de facto* pretvoreni u domove entiteta, gdje opet, često u praksi, jedan od entiteta zastupa primarno interes jedne odnosno dvije etničke skupine – iako Ustavni sud Bosne i Hercegovine kaže drugačije odnosno da su te iste etničke skupine (konstitutivni narodi) konstitutivni na čitavom teritoriju Bosne i Hercegovine.

Pored toga, entitetsko glasanje često služi i pojedinim zastupnicima/klubovima zastupnika za blokade određenih zakonskih rješenja, u cilju homogenizacije biračkog tijela odnosno pridobijanja predizbornih poena kod simpatizera.

4.5. Ograničenja konsocijacijske demokratije u nedostatku suradnje među etničkim liderima

¹⁶⁰ Vrca, Amir. Pisani intervju. 11.5.2018.

Za funkcioniranje demokratije u BiH i nesmetan rad institucija, potrebno je da među političkim predstavnicima postoji konsenzus kako bi bilo moguće donošenje politika, odnosno političko odlučivanje.

Ukoliko se pobliže pogledaju zajednice koje su pluralističke, primjećuje se da se u takvim zajednicama često pribjegava političkom konsenzusu ili kompromisu, odnosno institucionalizaciji nesuglasica. Tu dolazi do izražaja vladavina naroda koji djeluje u zasebnim interesnim grupama koje su u suparničkom odnosu jedna prema drugoj. U pluralističkim zajednicama se često ograničava većina na način da se insistira na decentralizaciji države. Tako interesi manjina dolaze do izražaja. S druge strane, konsocijacijska demokratija pledira suradnički odnos između interesnih grupa, a decentralizacija gubi na značaju. Međutim, da bi konsocijacijska demokratija mogla da funkcioniра, mora postojati jednak odnos snaga među zasebnim interesnim grupama, želja da se očuva cjelovitost države i tradicija konsocijativizma. Ukoliko dolazi do neusklađivanja interesa u političkim odnosima ili monopolizacije političkog odnosa, onda elementi konsocijacije ne dolaze do izražaja. Tada je konsocijacijska demokratija naziv za državne zajednice koje su duboko podijeljene, homogene, interesne grupe koje se bave svojim pitanjima i nemaju interesa vezanih za druge interesne grupe, te se putem konsocijacije zapravo teži daljoj podjeli a ne povezivanju.¹⁶¹

„BiH pokazuje primjer da ako nemate suglasje političkih elita, spremnost na suradivanje, konsocijacijska demokratija vodi samo tome da oni koji eksploriraju njenu dimenziju da se može vršiti opstrukcija, na neki način pokazuju da imate krhku državu te bi nju trebalo dodatno etnicizirati da bi postala funkcionalna. Konsocijacijska demokratija bez kooperativnih političkih elita djeluje destruktivno po državu.“¹⁶²

Dakle, itekako je primjetno da sa nedostatkom konsenzusa o najbitnijim pitanjima nema ni svrhe konsocijacijske demokratije u BiH.

„Jedan od uslova uspješnosti takve demokratije je kooperativnost odnosno saradnja političkih elita, te napredan stepen ekonomskog i socijalnog stanja društva. Takve primjere, očito, u Bosni i Hercegovini ne možemo naći, stoga ostajem pri sljedećem: nama je „samo“ i jedino potrebna građanska parlamentarna demokratija!“¹⁶³

¹⁶¹ Gavrić, S; Banović, D; Krause, C. *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009.

¹⁶² Turčalo, Sead. Pisani intervju. 1.6.2018.

¹⁶³ Vrca, Amir. Pisani intervju. 11.5.2018.

Gradski vijećnik Vibor Handžić smatra da međunarodna zajednica snosi veliku krivicu za stanje u BiH.

„Bosna i Hercegovina je očit primjer zloupotrebe modela konsocijacijske demokratije, koje apsolutno onemogućava bilo kakav progres društva i države. Veliku krivicu za ovakvo stanje u Bosni i Hercegovini snosi i međunarodna zajednica. Ustav BiH je "skrojen" van njenih granica i institucija, a model institucionalizacije međunarodna zajednica u BiH nikada nije dovela do kraja, već je ranim povlačenjem iz kreiranja zdravih procesa u BiH, itekako doprinijela vladavini statusa quo i nemogućnosti funkcioniranja modela konsocijacijske demokratije u BiH.”¹⁶⁴

U Bosni i Hercegovini ne predstavlja problem sama konsocijacija kao model/mogućnost, već dvostruka shvaćanja istog, gdje ga svako tumači na vlastiti način. Jedni smatraju da je konsocijacija zapravo šansa za autonomiju različitih segmenata u BiH (etničkih, kulturnih, religijskih), dok drugi konsocijaciju doživljavaju kao opravdanje za podjelu Bosne i Hercegovine na regije što bi samo dovelo do raspada zemlje.¹⁶⁵

To možemo primijetiti u stavovima HDZ BiH, koji se zalažu za stvaranje trećeg entiteta u Bosni i Hercegovini koji bi bio teritorija hrvatskog naroda. Međutim, i to se može dvostruko shvatiti. Dok bi za jedne to bilo pravedno i fer, generalno bi značilo samo dalju disoluciju Bosne i Hercegovine.

„Ukoliko bi i došlo do konsocijacije u Bosni i Hercegovini ona bi se trebala temeljiti na praktičnosti, efektivnosti, etičnosti, prije svega međuzavisnosti i privrženosti.“¹⁶⁶

Upravo je nedostatak konsenzusa o političkom sistemu BiH rezultat nesuglasnosti političkih elita, odnosno vođa konstitutivnih naroda, kao i nedostatak uvjerenja tih vođa da je očuvanje postojećeg ustavnog, političkog, pravnog sistema neophodno i poželjno.¹⁶⁷

Svjedoci smo toga koliko puta političke elite nisu mogle donijeti odluke o proglašenju zakona, za što je bio potreban konsenzus budući da te odluke zahtijevaju ovlasti koje nisu date centralnoj vlasti.

¹⁶⁴ Hanžić, Vibor. Pisani intervju. 1.4.2018.

¹⁶⁵ Gavrić, S; Banović, D; Krause, C. *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer, 2009.

¹⁶⁶ Ibidem, str. 36

¹⁶⁷ Ibidem

Prof. dr. Adis Maksić smatra da konsocijacijska demokratija nema negativan utjecaj sama po sebi, nego su to vode koje je koriste za produbljivanje podjela.

„Može se reći da trenutno konsocijacija ima negativan utjecaj, ali alternative u ovom društvu nema niti će ga biti u bližoj budućnosti, tako da se trud treba usmjeriti ka poboljšanju postojećeg sistema.“¹⁶⁸

Ne mogu se složiti s opaskom da nam je konsocijacija jedino rješenje, odnosno da alternative nema, ali mogu sa time da trenutno ne možemo učiniti ništa osim iz postojeće situacije izvući ono najbolje. Smatram da itekako bh. društvo čeka veliki put ka napretku, te da ono treba da „sazri“ da bi uopšte mogli govoriti o društvenoj harmoniji.

„Diskurs o “Evropi” kao politički mit o spasenju iskorišten je kao osnova (u suštini) fiktivnog političkog konsenzusa o temeljnim pitanjima bosanskohercegovačke državne egzistencije. S obzirom na to da politička elita u Bosni i Hercegovini nije sposobna proizvesti konsenzus o bilo kojem pitanju društvenog ili političkog života, jedini objedinjujući mehanizam biva saglasnost o “evropskom putu” Bosne i Hercegovine i njenom konačnom integriranju u Evropsku uniju. Međutim, s obzirom na to da je perspektiva te integracije veoma daleka, te da konsenzus o njoj ne implicira nikakve konkretne vrijednosti primjenjive na trenutni politički kontekst Bosne i Hercegovine, niti prepostavlja nužnost prihvaćanja određenog konstitucionalnog uređenja zemlje – kao ključnog političkog pitanja postdejtonske Bosne i Hercegovine – on biva fiktivnim konsenzusom, praznim značenjskim i retoričkim obrascem na osnovama kojeg je nemoguće graditi racionalnu i uspješnu političku zajednicu. Na tim, politički i demokratski ispraznjenim konsenzusnim osnovama, gradi se politička budućnost Bosne i Hercegovine.“¹⁶⁹

„Ustavni sistem BiH je nedovršeni projekt bosanskohercegovačkog eksperimenta konsocijacije, čija se fiktivno održiva struktura i funkcioniranje mogu dovesti u vezu, ne samo s nefunkcionalnošću i rasipnošću vladajućih elita, već i sa potencijalnim (realnim) prijetnjama za eskalaciju novih društvenih sukoba i nemogućnošću dostizanja pomirenja, te suživota među njenim građanima. Konkurenčija između elita u BiH politički sistem povezuje sa visokim stepenom socio-kultурне fragmentacije, što dovodi do nestabilnosti demokracije, a samim tim i nekonistentnosti u političkom odlučivanju.“¹⁷⁰

¹⁶⁸ Maksić, Adis. Pisani intervju. 21.5.2018.

¹⁶⁹ Ćurak, Nerzuk...(et al) *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009, str. 64.

¹⁷⁰ Hasić, Jasmin. Pisani intervju. 29.5.2018.

Kako kaže Hayden, slučaj Bosne i Hercegovine je primjer slučaja o ograničenjima konstitucionalizma u situaciji u kojoj nema društvenog konsenzusa o karakteru ili postojanju nacije te, posljedično, o nepostojanju konsenzusa o uspostavi države. Do raspada Jugoslavije podjele nisu ni mogle biti toliko radikalno prisutne budući da je društveni okvir podrazumijevao određeni konsenzus o organizaciji vlasti.¹⁷¹

Profesor Mujkić smatra da konsocijacijska demokratija bez kooperativnih političkih elita itekako ima negativan utjecaj na političko odlučivanje.

„Ali treba razmisliti o sljedećem: ne radi li se o kooperativnosti između etničkih elita kada je u pitanju strategija dogovorenog neprijateljstva. To je dakle neki prethodni negativni konsenzus.“¹⁷²

Profesorica Valida Repovac-Nikšić smatra da konsocijacija bez suradnje među elitama predstavlja blokadu. „Ako ne status quo, onda sigurno nazadovanje.“¹⁷³

¹⁷¹ Subašić, M. *Bosna i Hercegovina ili Federacija BiH i Republika Srpska – analiza mogućnosti implementacije konsocijacijskog i integrativnog pristupa*. Politička misao. Vol. 52 No. 2, 2015.

¹⁷² Mujkić, Asim. Pisani intervju. 21.3.2018.

¹⁷³ Repovac-Nikšić, Valida. Pisani intervju. 27.5.2018.

V POLITIKA ILI ETNOPOLITIKA: POTENCIJALNA RJEŠENJA I PITANJE POLITIČKE ODGOVORNOSTI

5.1. Pitanje monitoringa nad negativnim i antidržavnim domaćim politikama od strane međunarodne zajednice sa osvrtom na OHR

„Postdejtonska državna struktura Bosne i Hercegovine u međunarodnoj stručnoj literaturi smatra se kompleksnom i nefunkcionalnom. Nerijetko, ova država se zbog administrativne podjele naziva “haotičnom demokratijom“, a unutar Bosne i Hercegovine i samo stanovništvo je skeptično u odnosu na državu i njene strukture.“¹⁷⁴

Ibrahimagić smatra da je Dejtonski mirovni ugovor kompleksan i uravnotežen međunarodni sporazum koji nije podložan bilo kakvim promjenama, te tako on ne može biti ni djelimično promijenjen budući da to mijenja njegovu cjelovitu arhitekturu. Takođe se ne može ni samo djelimično realizirati.¹⁷⁵

„Ured Visokog predstavnika (OHR) uspostavljen je kao ad hoc institucija kako bi nadgledala implementaciju civilne komponente Dejtonskog mirovnog sporazuma (DPA), a za svoj rad odgovorna je Vijeću za implementaciju mira (PIC). Nakon skoro dvogodišnje faze „mirovanja“ u implementiranju aktivnosti iz Dejtonskog mirovnog sporazuma (1995.-1997.), OHR je dobio ovlasti da direktno nameće zakone i sankcioniše izabrane zvaničnike, ukoliko se ispostavi da opstruiraju implementaciju DPA. To je ubrzalo mirovni proces i doprinijelo nekim od najvažnijih dostignuća u izgradnji mira u post-ratnoj Bosni i Hercegovini, što se posebno odnosi na uspostavljanje državnih institucija koje se bave pitanjima sigurnosti.“¹⁷⁶

Kada je riječ o bosanskohercegovačkim političarima, jedni nepriznavanje ili nepoznavanje slova Dejtonskog sporazuma i Ustava BiH, ili zbog svoje nekompetentnosti, svoju neodgovornost pokrivaju kritikom Dejtonskog sporazuma, a drugi svaki pokušaj njegove primjene tumače time da je u suprotnosti sa „Dejtonom“. Umjesto upornog traženja promjene „Dejtona“, treba se usredsrijediti na njegovu primjenu. Primjena ustava je i onda kada se zbog opstrukcije primjene Ustava BiH ustane sa tužbom pred Ustavnim sudom BiH da ocijeni ustavnost nekog entitetskog ili državnog zakona nastalog političkim kompromisom

¹⁷⁴ Banović, Damir; Gavrić, Saša. *Država, politika i društvo u BiH - Analiza postdejtonskog političkog sistema.* University press, 2011. str. 13.

¹⁷⁵ Ibrahimagić, O. *Dejton = Bosna u Evropi: pravna suština Dejtona.* Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2001.

¹⁷⁶ H. Denis, *Ured Visokog predstavnika i reforma sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini*, 2009; dostupno na http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_amm.pdf; (pristupljeno: 20.6.2018., 18:28)

suprotno Ustavu BiH i na taj način pravnim putem podstakne politika na djelovanje i uklanjanje prepreka koje opstrukcionisti postavljaju pred nju.¹⁷⁷

Kada je riječ o Ustavu BiH, političke elite uglavnom biraju ono što im odgovara i ignorisu odredbe koje im se ne dopadaju. Postoji alarmantan broj izazova usmjerenih na same osnove BiH kao nezavisne i suverene države predviđene Ustavom. Već godinama visoki zvaničnici iz Republike Srpske otvoreno pozivaju na secesiju, tvrdeći pogrešno i više puta da je Republika Srpska već država i da Bosna i Hercegovina samo ostvaruje svoj suverenitet od dobre volje entiteta. Na primjer, Narodna skupština RS-a je u oktobru usvojila Rezoluciju o vojnoj neutralnosti, koja je jasno usmjerena na aspiracije BiH za članstvo u NATO-u, iako su spoljni poslovi područja ekskluzivne državne vlasti.

Da su domaće institucije donijele sve potrebne zakone i primjenjivale odredbe Sporazuma, Visoki predstavnik ne bi donosio zakone i njegova bi se uloga postepeno redukovala, sve do potpunog prenosa vlasti na domaće institucije.¹⁷⁸ Političke elite u Bosni i Hercegovini dosta puta nisu mogle da postignu konsenzus kada je u pitanju donošenje odluke o proglašenju zakona. Međutim, potrebno je putem Ustava riješiti problem blokade zakona te se samim time ogradići od konstantnog uplitanja Visokog predstavnika.

„Može se prepostaviti kako je međunarodna zajednica putem svog predstavnika u Bosni i Hercegovini odlučila potaknuti jačanje centralne države, nastojeći pritom da ne zadire u prava ili vitalne interese triju konstitutivnih naroda. Međutim, upravo takvo djelovanje Visokog predstavnika (ili međunarodne zajednice) uzrokuje dvije kritične posljedice za cjelokupni sustav. Naime, na prvom mjestu navodi ključne političke aktere da prepostavljaju kako za efikasnije funkcioniranje cijelog sustava nije potrebna njihova kooperacija, a time se omogućava i jačanje etničkih blokova i njihove međusobne isključivosti. S druge strane, onemogućava se postupno stvaranje uvjeta za prepuštanje institucija vlasti na svim razinama samim građanima Bosne i Hercegovine, odnosno stvaranje uvjeta u kojima bi Visoki predstavnik mogao napustiti zemlju.“¹⁷⁹

Evidentno je da što se više međunarodna zajednica upliće u funkcionisanje Bosne i Hercegovine, i dok god su stabilnost i rješavanje problema ovisni o utjecaju međunarodne zajednice, neće se stvoriti uvjeti u kojima će ona i napustiti BiH.

¹⁷⁷ Ibrahimagić, O. *Ograničenja demokratskog potencijala političkog režima Bosne I Hercegovine.*// Daytonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine/ Mirko Pejanović i Zijad Šehić. Posebna izdanja, Vol. CLXVI. Sarajevo: ANUBiH, 2016.

¹⁷⁸ Radomir, N. Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung, 2013.

¹⁷⁹ Subašić, M. *Bosna i Hercegovina ili Federacija BiH i Republika Srpska – analiza mogućnosti implementacije konsocijacijskog i integrativnog pristupa.* Politička misao. Vol. 52 No.2, 2015, str. 74.

Takođe, i sama Međunarodna zajednica je pravila brojne greške tokom svog boravka u Bosni i Hercegovini. Lideri iz RS-a konstantno opstruiraju rad državnih institucija, dok se diče time da poštuju riječ i slovo Dejtona, te time „mažu oči“ međunarodnim predstavnicima. Međunarodna zajednica mora poduzeti određene mjere protiv lidera koji opstruiraju Dejtonski sporazum, te samim tim i ustav ove zemlje. Dakle, ono što želim reći jeste da međunarodna zajednica treba raditi na tome da pojedinci prestanu urušavati sustav, ali ne da treba da se miješa u samo funkcionisanje sustava i donošenje odluka. Smatram da političke elite u BiH trebaju biti sposobne same voditi državu u pravom smjeru, uz povremenu asistenciju međunarodne zajednice kada je to potrebno – sankcionisanje antidržavnih političkih aktera.

Takođe, da bi se spriječilo različito tumačenje Ustava BiH koje doprinosi različitim antidržavnim radnjama, OHR bi trebao ponuditi tumačenje Dejtonskog ugovora kojim bi se lideri vodili. To bi u svakom slučaju onemogućilo iskorištavanje Dejtonskog sporazuma u vlastite svrhe i korist.

„Članci II. i V. Aneksa 10. Sporazuma o implementaciji civilnog dijela Mirovnog ugovora, Visokom predstavniku daju vrlo široke ovlasti što ukazuje na problem legitimiteta, budući da je politički sustav ovisan o vanjskom autoritetu.“¹⁸⁰

Nije posve jasno ko je zapravo nosioc suvereniteta u Bosni i Hercegovini, da li su to konstitutivni narodi ili pak međunarodna zajednica. Sam Ustav BiH doprinosi „status quo“ i ne vidi se izlaz. Državom upravljuju suprotstavljene politike u toj mjeri da će biti jako teško pronaći neki zajednički cilj kako bi ovaj sustav normalno funkcionsao.

Sarajlić i Turčalo se pitaju da li Evropska unija zaista ima cilj da, putem svojih zvaničnih predstavnika, privede kraju nedemokratsku praksu i da doprinese vladavini demokratije i prava u Bosni i Hercegovini. Donose zaključak, baziran na analizama političkog odnošenja među predstavnicima EU i lokalne političke elite, da je odgovor odričan.¹⁸¹

„Forsirajući metodu političkog odlučivanja u kojem glavnu ulogu imaju čelnici vodećih nacionalnih stranaka kao etnonacionalni lideri a ne kao čelni ljudi institucija, Evropska unija – ponajviše putem svog specijalnog predstavnika (EUSR) i drugih zvaničnika

¹⁸⁰ Radica, P. *Bosna i Hercegovina – Nedovršena država, podijeljeno društvo, i nemogućnost konstituiranja političke zajednice*. National security and the future. Vol. 17 No.3, 2016. str. 9.

¹⁸¹ Čurak, Nerzuk...(et al), *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009.

međunarodne zajednice – direktno institucionalizira antiinstitucionalizam i doprinosi daljnjoj perpetuaciji suštinski nedemokratskih formi političkog odnošenja u zemlji.“¹⁸²

Sarajlić i Turčalo smatraju da je način na koji se u BiH donose političke odluke nedemokratski, a predstavnici EU tu igraju važnu ulogu. Autori smatraju da rješavanje bosanskohercegovačke krize podrazumijeva priznanje predstavnika EU da dejtonska BiH *de facto* nije država, te da bi se trebalo prestati sa insistiranjem da je odgovornost bh. političke elite da pronaše ustavno rješenje. Međutim, ovjekovječenje dejtonske postavke BiH i konstantna potreba za ustavnim reformama rezultirala bi ostankom EU, kao direktnog upravljača nad politikom BiH.¹⁸³

Ibrahimagić smatra da bi bilo neophodno u sam Ustav Bosne i Hercegovine ugraditi mehanizme koji sprečavaju blokiranje donošenja zakona, ovlaštenjem Predsjedništva BiH da ih proglašava kao privremenu mjeru dok se ne donešu u Parlamentarnoj skupštini. Time bi se izbjeglo da ih proglašava Visoki predstavnik, budući da on neće dovijeka ostati u BiH.¹⁸⁴

5.2. Snažniji aktivizam građana u javnim poslovima i odlučivanjima kao faktor promjena i kontrole rada predstavnika u vlasti

Profesor Nerzuk Ćurak smatra da bh. političke elite ne mogu od BiH napraviti stabilnu demokratsku državu, već je to ipak na građanstvu, intelektualcima, ljudima u obrazovanju, dakle na ljudima društvene a ne državne strukture. Prof. Ćurak je mišljenja da je naše građanstvo pasivno i unaprijed misli da njegov glas ništa ne vrijedi.¹⁸⁵

Veliki problem u Bosni i Hercegovini je svakako pasivno građanstvo. CIK BiH je objavila informaciju da je na lokalnim izborima 2016. godine glasalo tek 53,88% birača. U Republici Srpskoj je odziv bio veći za 8,88% u odnosu na Federaciju BiH.¹⁸⁶ Odlaskom na biračka mjesta može se primjetiti da je broj mladih koji dolaze da glasaju zaista nizak, budući

¹⁸² Ibidem, str. 68.

¹⁸³ Ibidem

¹⁸⁴ Ibrahimagić, O. *Dejton = Bosna u Evropi: pravna suština Dejtona*. Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2001, str. 42-43.

¹⁸⁵ Ćurak, N. *Rasprrava o miru i nasilju: (geo)politika rata – (geo)politika mira – studije mira*, Sarajevo/Zagreb: Buybook, 2016.

¹⁸⁶ Centralna izborna komisija, Odziv birača na biračkim mjestima za izbore 2016. do 19:00 sati, 2016. godina; http://www.izbori.ba/Documents/Lok_Izbori_2016/Odziv2/Odziv_biraca_na_birackim_mjestima_za_ibzore_2016_do_1900.pdf (pristupljeno 21.6.2018, 14:50)

da su već unaprijed pesimistični kada je riječ o bilo kakvoj promjeni. Međutim, zar zaista možemo očekivati promjenu ako ništa ne radimo po tom pitanju? Svjedok sam da se mladi ljudi svakodnevno žale na nezaposlenost, korupciju, nepozitam, međutim kada im se postavi pitanje da li će glasati na narednim izborima, uglavnom odgovore da će svakako ponovo pobijediti „oni isti“.

Istraživanje „*Medijske slobode u BiH - komparativni izvještaj za period 2009-2014*“ pokazalo je kako građani nemaju povjerenja u političke stranke i političare, dok najviše povjerenja imaju u vjerske zajednice i medije, kao i u nevladin sektor. Rezultati istraživanja pokazali su da je 2014. godine tek 22% građana imalo povjerenja u političare.¹⁸⁷

„Povjerenje u političku elitu, bez obzira na to što se smatra osovinom političkog sistema, na veoma je niskoj razini. Posljedično tome, građani Bosne i Hercegovine nemaju povjerenja ni u institucije države, a niti u politiku uopće. Stepen zainteresiranosti bosanskohercegovačkog građanina za politiku je, bez obzira na to koliko to u društvu svakodnevne prisutnosti politike u domovima širom zemlje paradoksalno izgledalo, veoma nizak.“¹⁸⁸

Snažnjim aktivizmom građana moguće je djelovanje u javnim poslovima. Većina naših građana su razmišljanja da su politika i političari problem bosanskohercegovačkog društva. To je masovno raširen stav koji se utvrđuje na osnovu medijskih izvještaja, razgovora u zajednici, te površnog praćenja političkih debata i aktuelnosti što nikako ne može biti dovoljna osnova za kritičko razmišljanje o savremenom političkom životu Bosne i Hercegovine.

„Svojim angažmanom, učešćem u javnom, političkom životu, direktno utječete na proces donošenja odluka koje se tiču kvaliteta vašeg života u zajednici u kojoj živate. Naprimjer: ako ste učestvovali u kreiranju i usvajanju lokalnog budžeta, osjećat ćete zadovoljstvo zbog svog doprinosa u njegovoj izradi i imati satisfakciju za angažman koji ste dali. U isto vrijeme direktno ćete utjecati na prihvatanje prioriteta (koje treba finansirati) od lokalnih vlasti.“¹⁸⁹

Jedan od načina kontrole rada predstavnika u vlasti jeste i prihvatanje *volonterskog rada* u državnim institucijama. To je odlična prilika za mlade ljude koji žele praksu poslijе

¹⁸⁷ Friedrich Ebert Stiftung. *Medijske slobode u BiH 2016: Usporedni izvještaj 2009.-2016.*, 2016. Sarajevo

¹⁸⁸ Čurak, Nerzuk... (et al) *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2009. str. 121.

¹⁸⁹ Centar za promociju civilnog društva, Učešće građana u procesu odlučivanja u lokalnoj zajednici; http://aarhus.ba/sarajevo/images/docs/prirucnik-ucesce_gradjana_u_procesu_odelucivanja_u_lokalnoj_zajednici.pdf (pristupljeno 10.7.2018, 20:37)

završenog studija. Na primjer, razna ministarstva su baš ove godine objavila javne oglase za prijem volontera i pripravnika sa visokom stručnom spremom.

Ako što više građana shvati i prihvati aktivizam kao *dominantan metod* kojim se dolazi do promjena i kontrole predstavnika u vlasti, to je i veća vjerovatnoća da će uslijediti promjena masovno raširenih stavova o negativnoj ulozi politike i političara. O aktivizmu u politici se može govoriti tek onda kada se dobro poznaje politički sistem BiH. Shvatanje znanja i vještina koji su preduslov za svršishodan politički aktivizam, pored poznavanja političkog sistema i osnova demokratije, odnosi se i na poznavanje i spremnost za korištenje širokog spektra metoda i tehnika nenasilnog aktivističkog djelovanja.

Međutim, ono što uglavnom ograničava mlade u samom pokušaju da se prijave na oglase jeste *nepotizam*. To je u Bosni i Hercegovini ogroman problem te je veliki razlog zbog kojeg mladi masovno napuštaju ovu zemlju, budući da to nije praksa u većini evropskih država. Moram priznati da je pomisao na to da su radna mjesta popunjena već u trenutku objavljivanja javnog oglasa poražavajuća. Smatram da mladi upravo zbog toga u jednom trenutku prestaju pokušavati.

5.3. Osnaživanje pravne države i depolitizacija pravosuđa uz aktivnu podršku međunarodne zajednice u službi sankcije neodgovornih i antidržavnih političkih aktera

Pravna država se odnosi na oblike državnog djelovanja u kojima vlada podjela vlasti i za koju važi princip da ljudska prava i slobode mogu biti ograničeni jedino zakonom. Bosna i Hercegovina je prema svom ustavu pravna država.

„Savremena Bosna i Hercegovina ima izražene probleme pravne države i u tom smislu možemo reći da je ona daleko od onoga što nazivamo „pravnom državom“ u punom smislu te riječi, jer pravni poredak ove zemlje, a posebno praksa organa, naročito u pogledu zaštite osnovnih principa vladavine prava, sadrži krupne ustavno-pravne nedostatke i nelogičnosti. Takve nelogičnosti se naročito u posljednjih nekoliko godina, ali sasvim sigurno od stupanja na snagu Dejtonskog mirovnog sporazuma, u životu građana ove zemlje manifestuju u kršenju osnovnih prava i temeljnih sloboda čovjeka i građanina, u socijalnom i ekonomskom

propadanju, te u nedostatku perspektive i mogućnosti za građane da u svojoj državi žive od vlastitog rada.“¹⁹⁰

Bosna i Hercegovina još uvijek nije pravna država u pravom smislu te riječi, budući da njen pravni poredak i praksa državnih organa u pogledu zaštite osnovnih principa vladavine prava sadrži ozbiljne nedostatke, ali su vidljivi pozitivni pomaci u tom pravcu.

„Bosna i Hercegovina, naročito u postdejtonskom periodu, ima izražene probleme u pogledu njene definicije kao „pravne države“, a posebno ostvarivanja vladavine prava i donesenih zakona, ostvarivanja i zaštite zajamčenih ljudskih prava i temeljnih sloboda, a posebno u pogledu ostvarivanja pravnog poretka koji se manifestira u problemima oko neovisnosti, postojanja monopola zakonodavne i izvršne vlasti i njihove odvojenosti od osiguranja prava građana i zaštite imovinskih i socijalnih prava, legalnosti i jurisdikcije uprave i sudstva, razvoja demokratije i slično.“¹⁹¹

U Bosni i Hercegovini su pravna, socijalna i svaka druga sigurnost čovjeka i građanina neizvjesni iz više razloga. Prvi razlog je što se u postojećem ustavno-pravnom poretku organizacije BiH ne može ostvariti kao moderna država. Takođe, ne počiva na principima da se njega djelatnost može predvidjeti. Treći razlog je što u Bosni i Hercegovini ne postoji pravna sigurnost budući da nisu svi građani jednaki pred zakonima u ovoj zemlji, te ne mogu znati šta državne vlasti mogu i smiju učiniti, niti mogu znati šta je dopušteno odnosno zabranjeno. Sljedeći razlog je da pravosuđe i sudska praksa moraju imati koegzistentnost u radu, a tužilačke i sudske odluke se ne mogu donositi kako to odgovara političkoj eliti. Posljednji razlog je da se sudske odluke (uključujući tu i presude Evropskog suda za ljudska prava) moraju izvršavati, a za njihovo neizvršavanje se mora odgovarati.¹⁹²

Dakle, itekako je potrebno raditi na osnaživanju pravne države kako bi se sankcionisali neodgovorni politički akteri.

Članica EP-a iz Francuske Marielle de Sarnez traži da put Bosne i Hercegovine ka Evropskoj uniji bude uvjetovan osiguranjem neovisnog, funkcionalnog te stabilnog pravosuđa BiH. Nekoliko zastupnika iz više zemalja Evropske unije u zajedničkom amandmanu

¹⁹⁰ Udruženje građana Prijatelji BH, Moja zemlja – pravna država; <http://prijateljibh.ba/userfiles/file/pravna%20drzava%20-%20prijelom%20v1.pdf> (pristupljeno 10.7.2018 16:50)

¹⁹¹ Ibidem

¹⁹² Ibidem

zatražilo je jasnu depolitizaciju pravosuđa, sa naglaskom na procesuiranje ratnih zločina te na borbi protiv korupcije.¹⁹³

U anketi koja je provedena na bh. portalu Klix.ba, te je postavljeno pitanje „*Da li vjerujete bh. pravosuđu?*“, dobijeni su sljedeći odgovori: sa „da“ je odgovorilo tek 7% ispitanika (tačnije 305 osoba), dok je sa „ne“ odgovorilo 93% ispitanika (3926 osoba).¹⁹⁴ Ovo može poslužiti kao uvid u mišljenje naroda o bh. pravosuđu, iako rezultati ove ankete nisu nužno reprezentativni budući da su na pitanje odgovarali isključivo posjetioci portala Klix.ba.

Uvodničar rasprave pod nazivom “Pravosuđe BiH: Smetnja ili podstrek napretku” sudija Vrhovnog suda Federacije BiH i član VSTV-a Goran Nezirović je kazao da je pravilno funkcioniranje pravosuđa najvažnije za državu, ali da se u BiH problematizira na senzacionalistički način. On je naveo da bosanskohercegovačko pravosuđe svakodnevno rekonstruira prošlost, međutim on zaključuje da istražujući u prošlost u predmetima za ratne zločine, društvo nije dostiglo minimum saglasnosti. Politika iz Republike Srpske konstantno osporava legalitet i legitimitet bh. pravosuđa. Prema Neziroviću, Visoko sudska i tužilačko vijeće (VSTV) mora riješiti pitanje rada Tužilaštva BiH, te se mora vršiti nadzor nad pravilnim radom ove institucije, budući da prema izvještaju Evropske komisije postoje sumnje da je u BiH pravosuđe pod političkim pritiskom, te je ključna kontrola imenovanja na pravosudne pozicije. VSTV nije uspio da otkloni sumnju u uticaj politike na pravosuđe, te kaže da je holandski ambasador izjavio kako postoji direktni politički uticaj i na VSTV. Nezirović zaključuje da je neophodno izvršiti depolitizaciju pravosuđa.¹⁹⁵

Također, sve zemlje Evropske unije zahtijevaju depolitizaciju pravosuđa u Bosni i Hercegovini, kao i ravnopravnost Hrvata, odnosno svih konstitutivnih naroda.

¹⁹³ Avaz, R.I., EU traži depolitizaciju pravosuđa u BiH, 25.1.2017; <https://www.vecernji.ba/vijesti/eu-trazi-depolitizaciju-pravosuda-u-bih-1144608> (pristupljeno 11.7.2018, 9:30)

¹⁹⁴ Portal Klix, Vjerujete li bh. pravosuđu?, 2018; <https://www.klix.ba/ankete/1211> (pristupljeno 1.8.2018, 13:04)

¹⁹⁵ Emina Dizdarević, Neophodno je izvršiti depolitizaciju pravosuđa, 14.12.2017; <http://detektor.ba/neophodno-je-izvrsiti-depolitizaciju-pravosuda/> (pristupljeno: 31.5.2018, 14:00)

VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Prije skoro dvadeset i tri godine Bosna i Hercegovina je započela svoje dugo putovanje, putovanje koje tek treba da se završi, kako bi se izgradio trajni mir i stabilnost iz pepela brutalnog rata i najgorih zvjerstava koje je evropski kontinent video do kraja Drugog svjetskog rata.

Napredak koji je postignut, posebno tokom prvih deset godina mirovne implementacije, bio je izuzetan, ali se malo uzima u razmatranje jer posao u Bosni i Hercegovini još nije završen.

Dok Bosna i Hercegovina sada mora sama da ispunji korake koji su neophodni da bi se zemlja pomjerila naprijed, međunarodna zajednica mora nastaviti da igra svoju ulogu i ispunjava svoje obaveze kako bi osigurala poštovanje Mirovnog sporazuma koji osigurava osnovnu stabilnost koja je neophodna za zemlju da napreduje. Međutim, ona mora ići dalje od ovoga i izvući pouke iz godina mirovne implementacije, kako bi ona mogla biti efikasnija u vođenju zemlje u pravom smjeru, s ciljem napretka ka evroatlantskom putu.

Potrebno je da se promijeni način na koji se politika odvija unutar zemlje i mora da dolazi od samih političara, ali međunarodna zajednica takođe treba da bude podsticaj ovih promjena.

Što se tiče etniciteta i njegovog uticaja u Bosni i Hercegovini, ono što se zasigurno treba promijeniti jeste to što se identitet građana BiH svodi samo na njihovu pripadnost jednoj od tri etničke grupe. Samim tim, stvaraju se podjele na „naše“ i „vaše“. Smatram da bi u BiH zarad budućnosti ove zemlje trebao da postoji jedan zajednički identitet te prihvatanje Bosne i Hercegovine kao zemlje svih njenih građana.

Konsocijacijska demokratija u Bosni i Hercegovini postoji u većoj mjeri, iako za našu zemlju i nije najbolji mogući izbor. Ona osigurava predstavljenost svih kolektiviteta i segmenata u jednoj državi (teoretski), dok bi se u BiH sve svodilo na etnonacionalne kolektivitete. Samim tim se ohrabruje i etničko glasanje, pa koja je onda svrha modela koji služi kao pomoć duboko podijeljenim državama? Potrebno je jačanje liberalnog pristupa zasnovanog na pojedincu, tj. da se građani gledaju kao individue, te im se treba omogućiti da kao individue ostvaruju svoja prava.

Međutim, potrebno je takođe i riješiti se napetosti u etničkim odnosima, budući da je evidentna neprijateljska nastrojenost između etničkih grupa u javnom i političkom diskursu. To će se postići smanjivanjem radikalnih stavova političkih elita. Iako se prisutnost radikalnih stavova smanjila u odnosu na period poslije završetka rata, potenciranje na etnicitetu u svakodnevnom diskursu ustvari doprinosi radikalizaciji, budući da se jasno stavlja do znanja razlika između „naših“ i „vaših“.

Dolazimo do zaključka da etnicitet te njegova zloupotreba u BiH itekako imaju negativan uticaj u svakom segmentu društva. Potenciranje na etnicitetu te razvrstavanje građana prema etničkoj pripadnosti je i diskriminacija osnovnih ljudskih prava. To se lako može uočiti pri zapošljavanju u državnim institucijama gdje se zapošjava isključivo prema etničkom ključu. Takvim radnjama se pravi sve veća fragmentacija društva koje je ionako već odavno razjedinjeno. Osvrнимo se i na pomoćne hipoteze ovog rada. Potvrđuje se hipoteza da sveprisutnost etničkog pitanja vodi do potenciranja etnonacionalnih stavova kod donosioca političkih odluka, budući da je jasno da ta prisutnost etniciteta vodi u dalju radikalizaciju stavova, te ne vidim gdje bi se to moglo zaustaviti. Važnost etniciteta u našem društvu prosto tjeru političke subjekte da, zarad uspjeha u političkoj karijeri, iznose sve radikalnije stavove. Upravo to političkoj eliti i omogućava da ostanu na vlasti. Takođe, potvrđuje se i hipoteza da potenciranje etniciteta u političkoj naraciji vodi daljem ideoškom fragmentiranju bh. društva. Problem je što se etnicitet poistovjećuje sa religijskom pripadnošću te se i na toj liniji prave podjele. Nemoguće je zamisliti da se neko ko je musliman izjašnjava kao Hrvat, pravoslavac kao Bošnjak a katolik kao Srbin. Treća pomoćna hipoteza, koja kaže da se mediji koriste u svrhu promocije vlastitog etniciteta i etničke polarizacije biračkog tijela, se takođe potvrđuje. Oni se ne koriste isključivo u cilju promoviranja etniciteta. Oni su u najvećem broju bliski ili ovisni o političkim strukturama. Barem je to slučaj sa velikim brojem privatnih medija. Ukoliko želimo informisano javno mnjenje, ne treba se dozvoliti kreiranje jedne vještačke stvarnosti od strane politiziranih medija. Samo slobodni mediji znače i slobodno društvo. Potvrđuje se hipoteza da političko odlučivanje vođeno etnicitetom rezultira lošijim javnim politikama, te ističem korištenje prava veta na zaštitu vitalnog nacionalnog interesa na višim nivoima, gdje je došlo do zloupotrebe tog prava. Zastupanje nacionalnih interesa je takođe samo maska za zastupanje stranačkih odnosno ličnih interesa te je to za samu državu destruktivno. Posljednja posebna hipoteza se takođe prihvaca – konsocijacijska demokratija bez suradnje među etničkim liderima otežava političko odlučivanje. Može se reći da sa nedostatkom konsenzusa između političke elite o osnovnim pitanjima nema ni svrhe konsocijacijske demokratije u BiH budući da tako njeni elementi ne dolaze do izražaja. Svrha

konsocijacijske demokratije je povezivanje fragilnog društva, a bez konsenzusa bi to društvo i dalje bilo podijeljeno, dok bi etničke grupe unutar društva vodile računa isključivo o vlastitim a ne zajedničkim interesima. Dakle, potrebno je naći zajednički jezik ako nam je u cilju svjetla budućnost BiH.

Vjerujem da bismo trebali biti spremni da budemo precizniji u pogledu reformi koje su potrebne za napredak zemlje, te da reagujemo protiv riječi i akcija vodećih političkih ličnosti kada rizikuju dalju destabilizaciju političkog i bezbjednosnog okruženja.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. Banović, Damir; Gavrić, Saša (2011), *Država, politika i društvo u BiH, Analiza postdejtonskog političkog sistema*. Sarajevo: University press.
2. Blagovčanin, Srđan (2016), *Evropska unija i Bosna i Hercegovina: Građenje države kroz proces evropskih integracija*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung.
3. Ćurak, Nerzuk (2016), *Rasprava o miru i nasilju: (geo)politika rata – (geo)politika mira – studije mira*. Sarajevo/Zagreb: Buybook.
4. Ćurak, Nerzuk... (et al) (2009), *Politička elita u BiH i EU - Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
5. Dal, Robert (1999), *Demokratija i njeni kritičari*. Podgorica: CID.
6. Gavrić, Saša; Banović, Damir (2012), *Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Friedrich Ebert.
7. Gavrić, Saša; Banović, Damir; Krause, Christina (2009), *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer.
8. Goati, Vladimir (2007), *Političke partije i partijski sistemi*. Podgorica: CEMI.
9. Ibrahimagić, Omer (2001), *Dejton = Bosna u Evropi: pravna suština Dejtona*. Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca.
10. Kapetanović, Amer; Illerhues, Judith (2015), *Nasljeđe mira, BIH 20 godina poslije Dejtonskog mirovnog sporazuma*. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung.
11. Lijphart, Arend (1992), *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus; Školska knjiga.
12. Lijphart, Arend (1992), *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale: Univerity press.
13. Nešković, Radomir (2013), *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich-Ebert Stiftung.
14. Pejanović, Mirko (2010), *Ogledi o državnosti I političkom razvoju BiH*. TKD Šahinpašić, Sarajevo/Zagreb.
15. Roland, Paris (2004), *At War's End – Building Peace After Civil Conflict*. New York: Cambridge University Press.
16. Zgodić, Esad (2009), *Multiverzum vlasti-Za novu kratologiju*. FPN UNSA, Sarajevo.
17. Zgodić, Esad (2014), *O državama: kritički pojmovnik statologije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
18. Žiga Jusuf... (et al). (2015), *Studija o mladima u Bosni i Hercegovini*. Friedrich-Ebert Stiftung.

Naučni radovi i članci:

1. Baraković, V. (2008) *Stanovnici „ravne ploče“ - (Des)orientacijska funkcija masovnih medija*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, str. 25-32.
2. Čuković, A. (2013). *Partijski sistem Bosne i Hercegovine*. Socioeconomica – naučni časopis za teoriju i praksu društveno-ekonomskog razvoja. Vol.2 No.4, str. 375-388.
3. Delibašić, E. (2007). *Bauk konsocijacije ili... Zeničke sveske - Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku*. No.5, str. 190-203.

4. Grbić, J. (1993). *Etnicitet i razvoj: Ogled o etničkome identitetu i društvenome razvoju*. Etnološka tribina : Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Vol.23 No.16, str. 57-72.
5. Kasapović, M. (2007). *Metodološki problemi kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini*. STATUS Magazin za političku kulturu i društvena pitanja. Vol. 12, str. 136-143.
6. Marković, G. *Ograničenja demokratskog potencijala političkog režima Bosne I Hercegovine*.// Daytonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine/ Mirko Pejanović i Zijad Šehić. Posebna izdanja, Vol. CLXVI. Sarajevo: ANUBiH, 2016. str. 85-99.
7. Mujkić, A. (2007). *Bosna i Hercegovina i izazov konsocijacije*. ODJEK - Revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja Vol. 1, str. 6-12.
8. Pejanović, M. *Politički pluralizam i parlamentarna demokratija u Bosni i Hercegovini u postdejtonskom vremenu*.// Daytonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine/ Mirko Pejanović i Zijad Šehić . Posebna izdanja, Vol. CLXVI. Sarajevo: ANUBiH, 2016. Str. 193-210.
9. Radica, P. (2016). *Bosna i Hercegovina – Nedovršena država, podijeljeno društvo, i nemogućnost konstituiranja političke zajednice*. National security and the future. Vol. 17 No.3, str. 7-30.
10. Ravlić, S. (2007). *Transformacija predstavničke funkcije političkih stranaka*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu. Vol. 57 No.6, str. 979-1004.
11. Sredanović, V. (2007). *Uticaj i moć medija u političkoj kampanji*. Sociološka luča I/2. str. 134-140.
12. Subašić, M. (2015). *Bosna i Hercegovina ili Federacija BiH i Republika Srpska – analiza mogućnosti implementacije konsocijacijskog i integrativnog pristupa*. Politička misao. Vol. 52 No. 2, str. 62-82.
13. Supek, Olga (1998). *Etnos u etnologiji i kulturnoj antropologiji*. Zgodovinske vzpredniece slovenske in hrvaške etnologije. Knjižnica Glasnika SED 5, Ljubljana, str. 29-60.
14. Timo, K.; Kramer, M.; Pasch, P. (2012). *Dinamika konflikta u multietničkoj državi BiH*. Sarajevo.
15. Turčalo, S. (2008). *Međunarodna zajednica i izgradnja neuspješne države*. STATUS Magazin za političku kulturu i društvena pitanja. Vol. 13, str. 20-24.
16. Turčilo, L. (2008). *Moć medija u „zavođenju“ javnosti kao problem za demokratiju i obrazovana javnost kao rješenje tog problema*. Obrazovanje odraslih – Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu. Vol. 2, str. 17-24.

Intervjui:

1. Intervju sa Adisom Maksićem (pisani intervju, 21.5.2018)
2. Intervju sa Adnanom Efendićem (pisani intervju, 11.5.2018)
3. Intervju sa Amirom Vrcem (pisani intervju, 11.5.2018)
4. Intervju sa Asimom Mujkićem (pisani intervju, 21.3.2018)
5. Intervju sa Jasminom Hasićem (pisani intervju, 29.5.2018)
6. Intervju sa Seadom Turčalom (pisani intervju, 1.6.2018)
7. Intervju sa Validom Repovac-Nikšić (pisani intervju, 27.5.2018)
8. Intervju sa Viborom Handžićem (pisani intervju, 1.4.2018)

Internet izvori:

1. <http://www.izbori.ba>
2. <http://aarhus.ba>

3. <http://prijateljibh.ba>
4. <http://css.ba>
5. <http://depo.ba>
6. <http://parlament.ba>

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
BPS	Bosanskohercegovačka patriotska stranka
CIK	Centralna izborna komisija
DNS	Demokratski narodni savez
DNZBiH	Demokratska narodna zajednica Bosne i Hercegovine
DPA	Dejtonski mirovni sporazum
EP	Evropski parlament
EU	Evropska unija
EUSR	Specijalni predstavnik Evropske unije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
HDZ 1990	Hrvatska demokratska zajednica 1990 (Devedesetka)
HDZ BiH	Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine
HSP	Hrvatska stranka prava
NATO	Organizacija Sjeveroatlantskog ugovora/Sjeveroatlantski savez
NSRzB	Narodna stranka Radom za boljšak
NVO	Nevladina organizacija
OHR	Ured visokog predstavnika
PCIA	Studija “Peace and Conflict Impact Assessment”
PDP	Partija demokratskog progresu
PIC	Vijeće za implementaciju mira
RS	Republika Srpska
RTRS	Radio televizija Republike Srpske
RTV	Radio televizija
SAD	Sjedinjene Američke Države
SBB	Savez za bolju budućnost
SBiH	Stranka za Bosnu i Hercegovinu
SDA	Stranka demokratske akcije
SDP BiH	Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine
SDS	Srpska demokratska stranka

SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SNSD	Savez nezavisnih socijaldemokrata
SPRS	Socijalistička partija Republike Srpske
SRBiH	Socijalistička Republika Bosne i Hercegovine
SRS	Srpka radikalna stranka
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
VSTV	Visoko sudsko i tužilačko vijeće
ZDK	Zeničko-dobojski kanton

POPIS TABELA

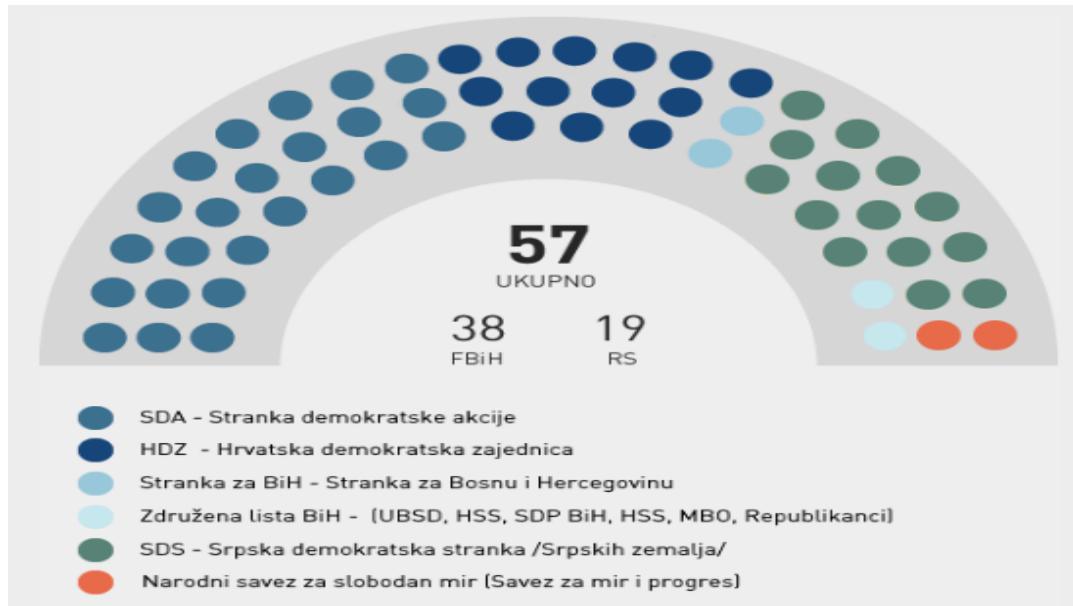
Tabela 1: Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine33

POPIS PRILOGA

Prilog 1: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 1996. godine.....	80
Prilog 2: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 1998. godine.....	80
Prilog 3: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2000. godine.....	81
Prilog 4: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2002. godine.....	81
Prilog 5: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2006. godine.....	82
Prilog 6: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2010. godine.....	82
Prilog 7: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2014. godine.....	83

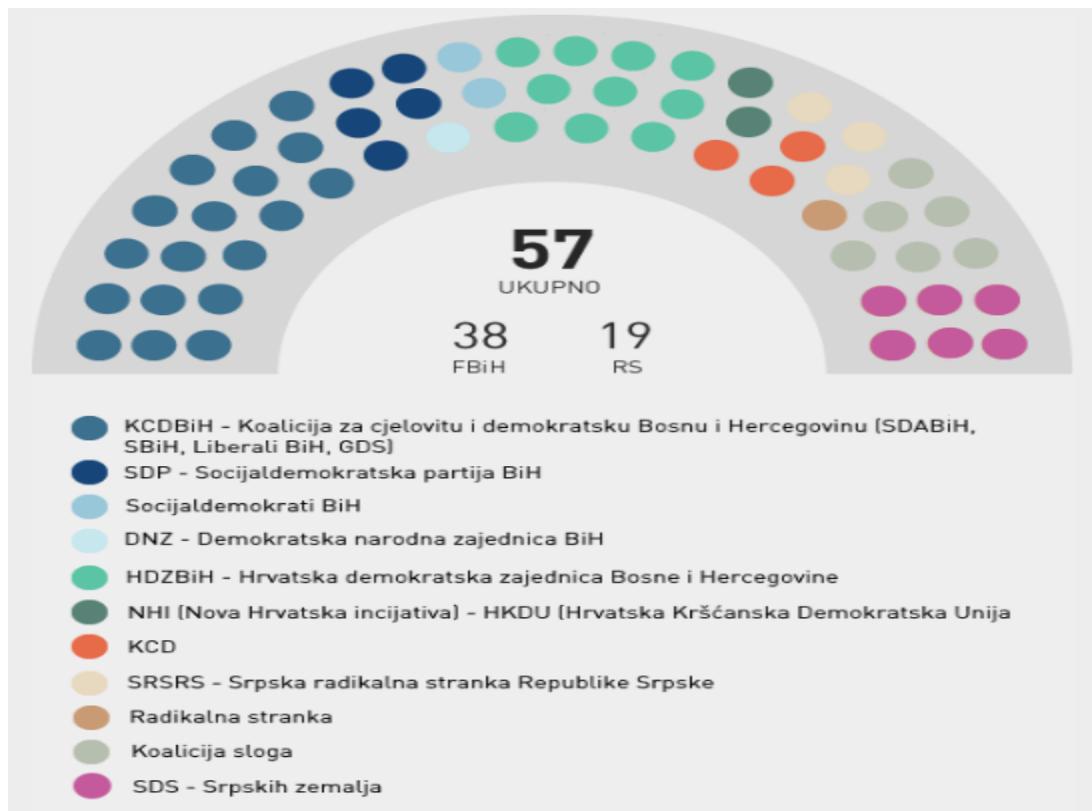
PRILOZI

Prilog 1: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 1996. godine

Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/248?title=Saziv-1996---1998>.

Prilog 2: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 1998. godine

Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/249?title=Saziv-1998---2000>.

Prilog 3: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2000. godine

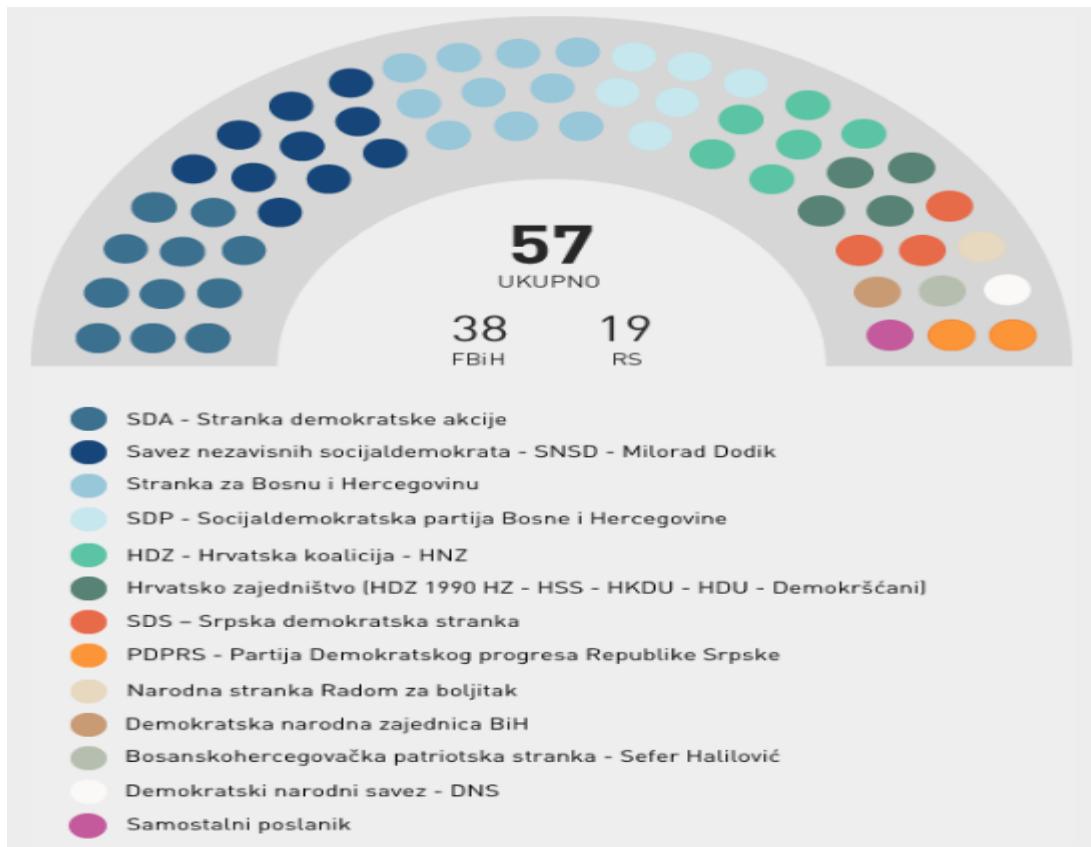
Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/271?title=Saziv-2000---2002>.

Prilog 4: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2002. godine

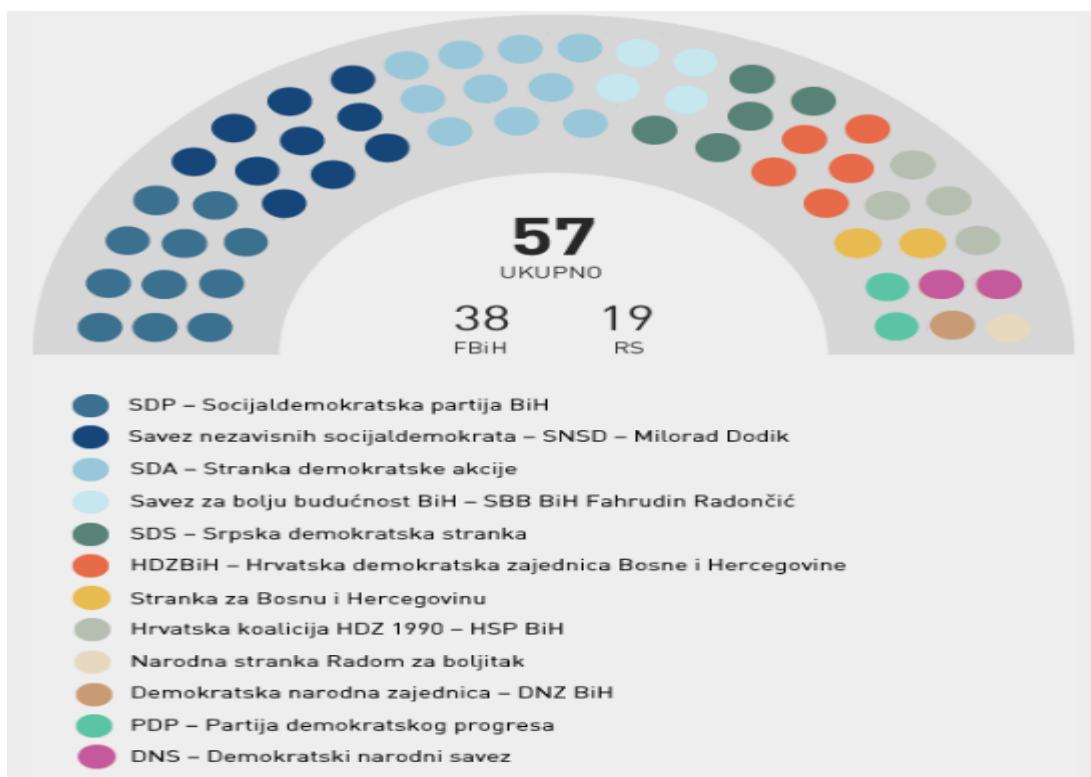
Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/277?title=Saziv-2002---2006>.

Prilog 5: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2006. godine

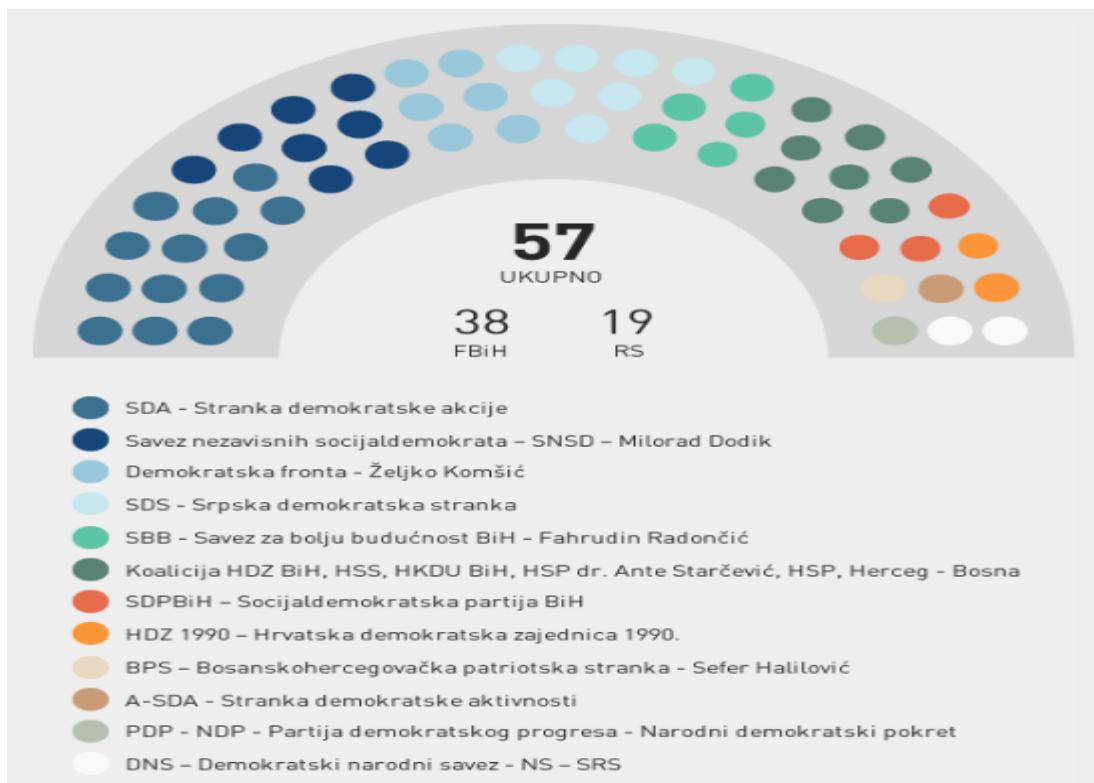
Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/278?title=Saziv-2006---2010>.

Prilog 6: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2010. godine

Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/279?title=Saziv-2010---2014>.

Prilog 7: Stranački sastav Parlamentarne skupštine 2014. godine

Izvor: <https://www.parlament.ba/Content/Read/27?title=Statisti%C4%8Dki-podaci>

Utjecaj etniciteta na političko odlučivanje u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini

The influence of ethnicity on political decision-making in post-Dayton Bosnia and Herzegovina

Sažetak

Ovaj rad prezentira utjecaj etniciteta na političko odlučivanje u postdejtonskoj BiH, te se razmatraju moguća rješenja. Bosna i Hercegovina je zemlja koja je poslije ratnih dešavanja 1992-1995 te zaključivanja Dejtonskog sporazuma ipak ostala etnički podijeljena sve do današnjeg dana. Budući da između političkih elita ne postoji konsenzus o njenom unutrašnjem uređenju, nametali su se mnogi modeli po kojima bi se zemlja uredila. Jedan od njih je konsocijacijska demokratija te ona predstavlja važan segment ovoga rada. Konsocijacijska demokratija je model uređenja koji se predlaže etnički heterogenim, postkonfliktnim, podijeljenim društвima. Problem etniciteta u Bosni i Hercegovini vidljiv je u svakom dijelu društva, od donošenja zakona, preko pravosuđa, obrazovanja, zapošljavanja, itd. Stranke sa etničkim predznakom i dalje odnose pobjede na izborima, te je primjetan nedovoljno velik napredak ka zajedničkom pogledu na budućnost zemlje. U ovom radu su iznijete pozitivne i negativne strane konsocijacijske demokratije u slučaju Bosne i Hercegovine, posljedice inkorporacije etniciteta u svakodnevni diskurs, te su ponuđena moguća rješenja trenutnog stanja ove države. Istraživajući radove čija je tema etnicitet, nisam naišla na one koji obrađuju konkretno temu utjecaja etniciteta na donošenje odluka u BiH, te je to razlog nastanka ovog rada.

Ključne riječi: etnicitet, etnička grupa, konsocijacijska demokratija, politički sukob

Summary

This paper presents the influence of ethnicity on political decision-making in the post-Dayton BiH, and discusses possible solutions. Bosnia and Herzegovina is a country that remained ethnically divided after the 1992-1995 war and the Dayton Agreement. Since there is no consensus among the political elites about its internal organization, many models have been imposed on the country. One of them is consociational democracy, and it is an important segment of this work. Consociational democracy is a model of internal organization that is proposed to ethnically heterogeneous, post-conflict, divided societies. The problem of ethnicity in Bosnia and Herzegovina is visible in every part of the society, from the passing of laws, through judiciary, education, employment, etc. Ethnic parties continue to win the elections, and insufficient progress has been made towards a common view of the country's future. In this paper I adduce positive and negative aspects of consociational democracy in the case of Bosnia and Herzegovina, the consequences of incorporating ethnicity into everyday discourse, and offer possible solutions to the current state of this country. By researching papers on the subject of ethnicity, I did not come across those who deal specifically with the topic of ethnicity's influence on decision-making in BiH, and that is the reason for the origin of this paper.

Key words: ethnicity, ethnic group, consociational democracy, political conflict

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao studentica magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznata sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisala samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasna sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____